

ПЛУГ

Р

Г

Ц

У

9

ВЕРЕСЕНЬ

1931

50 коп.

L U G

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТУ
НА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
КРИТИЧНИЙ ТА ГРОМАДСЬКО-
ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ
ПРОЛЕТАРСЬКО-КОЛГОСПНИХ
ПИСЬМЕННИКІВ

П Л У Г

VII РІК ВИДАННЯ

Журнал важить на ударника-пролетаря радгоспу, на ударника-колгоспівця, на комсомольця, вчителя, виховця, на партійний та радянський актив.

Журнал через художню та критичну творчість бореться за соціалістичну перебудову села, за викорчовування решток селянської дрібновласницької психології, за соціалістичний побут на селі.

В своїй теоретично-критичній роботі журнал бореться за діалектично-матеріалістичну методику в мистецтві й, зокрема, в літературі. Журнал бореться за мистецтво—зброю соціалістичного наступу. Журнал бореться проти буржуазно-куркульської тенденції в літературі і критиці, проти всілякого правого й „лівого“ опортунізму в літературній теорії та практиці.

ALLUKRAINISCHER
VERBAND PROLETA
RISCHER KOLLEKTI
VISTENSCHRIFTSTELLER

PFLUG

GESELLSCHAFTLICH
LITERARISCHE
UND KÜNSTLERISCH
KRITISCHE MONATS
SCHRIFT
VII. JAHRGANG

VERLAG „LITERATUR UND KUNST“

№ 6561

ВСЕУКРАЇНСЬКА СПІЛКА
ПРОЛЕТАРСЬКО-КОЛГОСП
НИХ ПИСЬМЕННИКІВ

П Л У Г

ЛІТЕРАТУРНО-ХУ
ДОЖНИЙ КРИТИЧ
НИЙ ТА ГРОМАД
СЬКИЙ МІСЯЧНИК
РІК ВИДАННЯ VII

1 9 3 1

В Е Р Е С Е Н Ї

№ 9

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

№ 170718

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

68

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому Репертуарі та інших покажчиках Української Книжкової Палати

ОБКЛАД. ХУД. МЕЯ
Укредоловіт 137- жб.
Звм. 1147. — 3.700.
ДВОУ УПП. 7 Друк.
ім. Фрунзе. Харків,
Донець-Захаржев., 6

ВОЛОДИМИР ШТАНГЕЙ
Н А Г Р А Н І
Н о в е л а
І

ПАВЛО Мукало сидить під хатою на призьбі й, охопивши сухими колінними пеньок з бабкою, клепає косу. Притримуючи знизу дзвінку площину коси над щербатою бабкою і кметливо стежачи, щоб вістря не сповзнуло, він густо молотком накладає, вдар за вдаром, на одне і теж місце тонкий клеп. Клепати косу робота не абияка, і не кожний може дати путній клеп, бо не з однакової криді коси бувають (є з м'якої і є з твердої, аж сухої, криді), та ще й до того треба на увагу брати для якої пашні. В нього коса стара, бабка щербата, молоток невміру великий, і звуки вистукуються не однакові, якісь поламані, не добиті, але Павло терпеливо тягне клеп далі і злісно думає: „Чорт його бери, якось таки доклепаю“... а у відповідь йому дрібний розмірний стукіт:

— Так-так-так.

Косу готує Павло на ячмінь. Щоразу, пройшовши сантиметрів три клепа, він пробував вістря і щоразу бував незадоволений: вістря відтягалось не рівно, в багатьох місцях ламалося, а це значило, що така буде й косовиця...

Він на хвилину перестає клепати й закурює. „До вечора доклепаю“ думає він, глянувши на сонце, що перекотило між хмарами й забиравало за південь. Позавчора був дощ, вчора вигодилося, і день стояв соняшний та гарячий, сьогодні ж знову почало хмаритися, парити. „Коли б хоч дощу завтра не було“, — майнуло йому в думці.

Жнива цього року видалися пізні, затяжні та важкі. Ніхто із вербівчан таких жнив ще не пригадує, і Павла та ще таких, як він, одноосібників, отакі жнива просто замучили, вибивши з доброго настрою та рівноваги, а що вже всякого клопоту набралися...

— Колись у друге время на Прокіп'я жалі...— Говорили на селі старі.— До Петра заживають, а на Прокіп'я копи прокидаються. Хто чув такі зауваження додавав:

— Міниться час, міняться люди, міниться і клімат.

Цього року, як ніколи, вербівчани і колгосп „Хлібороб“ і Сюз „Жіноча доля“ і нарешті одноосібники понасівали всього вдосталь. Посівплощу використали майже всю. Воно ж і вродило. Рідко якого року такі врожаї траплялися. Озимину погнало вістр чоловічий, ярина теж не змилила, хоч на сніжатах, де забрали собі смужки під яриний клин одноосібники, ячменики, вівса, подекуди навіть

проса та гречки зародили миршаві, періюваті, бо поля неפורу
оралися і сіялися пізно.

Ще, хто був дружній та жилавий, то той встигав упорюватися
із жнивими, не зважаючи на несприятливі умови. А от колгоспівці,
так ті ухитрилися навіть частину й змолотити.

Мукало озимину так саяк устиг також убрати. Мав він її не ба-
гато, а чомусь наробився гірко. З яриною-ячменем, що майже ра-
зом із озиминою почав вистигати, у нього вийшла неправка, бо то
не булр коли, то не мав як через сльоту, а то, поправді кажучи,
ще надіявся на сусіду свого Хвоста, який обіцяв жнивваркою скосити.

За доброї погоди та такого здоровля, як його мав колнсь Пав-
ло, такі жнива не страшні—тиждень, а від сили півтора напруженої
роботи. Він знає роки на своєму віку, що не лише встигав своє
збіжжя до пуття довести, а ще навіть і в якономії та по багатьох
дядьках на заробітках побувати. Цих же жнив йшлося, наче з ко-
пита... Щоб він був уже ледачим таким, так ні. Правда, здоровля
вже в нього не колишне, за сорок три роки спрацював його...
А здоровля—все для людини... Ну, а крім того, взагалі не радували
його ні жнива, ні його врожай.

Павло — „індус“. Півтора року він тримається осторонь од колго-
спу, дарма що бідняк. Інші його тованиші ще з парубочтва, сусіди
недалекі—колективізувалися: хто раніше, хто пізніше, і день у день
човпуть у гуртовій роботі, налагоджуючи нове, ще незнанне життя,
Павло ж залишився збоку в таборі маловірів. Пробували йому
довести всю безглуздість такого героїзму, але нічого з того не
виходило. На всяку мову про колгосп він мав одну відповідь.

— А я не хочу... Не всилуете ж мене... — Говорив Павло.

Ті, хто його переконували, тільки плечима знизували.

— Говори, як до стіни... Ніякого тобі свзнання в людини.

Другі ж тільки відмахувалися, мовляв, хотів з чорта молока,
коли він не пасеться.

А Павло, щоб почувати певніше себе та щоб мати якусь під-
тримку в своїх одноосібницьких намірах, і радників собі, завів та-
ких самих упертих одноосібників, як сам та ще й до Хоми Хвоста,
свого сусіди почав учащати. Та тільки з того мало мав радості.
Він загубив спокій і нічим не міг задовольнитися. Мало того, що
пішли нелади із колгоспниками та з колишніми товаришами комне-
замцями, так ще й до того в своїй хаті настало пекло. Жінка мала
трохи інші погляди на колективне життя і часто виць вікувала
йому та дорікала, не зважаючи на те, що мав він характер непо-
міркований, задержуватий: часто в хаті, коли був чим недоволений,
робив цілий погром...

І тримається він в отакому стані, балянсуючи то в один бік то
в другий, наче той акробат на мотузці...

Закінчивши клепати косу, Павло дбайливо оглянув клеп. Зі
своїх роботи зостався зодоволений. Хоч і намучився, але проте
діло зробив. Якщо не підмочить завтра, він якось таки та доб'є
той осоружний, що вже вівся в печінки, ячмінь...

Від воріт нараз хтось загукав. Павло виглянув. На перелазі сидів Сачок Тодось.

— Що, дорогу забули до хати? Ідіть ближче... Обізвався Павло.

— Та нема коли,—відповів Сачок, тимчасом переступаючи перелаз.—На збори пора.

— Ну то й підемо.

— Щоб не запізнитися.—Сказав Сачок, яку же підійшов ближче. Павло тільки махнув рукою.

— Подумаш, яка точність. З якого це часу?

Сачок усміхнувся, зібравши своє курносе, в рижій бороді, лице і наче на шворочку стягнув його в тисячу глибоких морщин.

— Я завжди був точний.

Сачок Тодось теж одноосібник, або як він сам себе величає, індивідал й з якогось часу найближчий Павлів товариш.

І Сачок і Павло однолітки, але раніше ніколи не дружили. В дитинстві мали своїх однолітків товаришів, а коли почали парубкувати, не зішлися, бо Сачка якимось побитом батько влаштував кельнером у одному з Київських ресторанів. Уся молодість Сачкова минула отам десь далеко від свого села. Він набрався зовнішнього блиску, та не набрався розуму. На селі йому заздрили. Завжди, коли приїздив до дому, тримався осторонь від своїх хлопців, а до декого так навіть ставився зневажливо, проте до дівчат лип, наче патока. За те, що намагався скрізь між своїми говорити так, як у місті говорять, його прозвали „чтокалом“.

— О, он іде вже чтокало—Казали було, тикаючи в Сачка пальцем, чи то наближається він до гуртку дівчат та хлопців, чи до старих. Село не але, не глузливе. Коли невміло пнешся вискочити із свого оточення та ще й нехтуючи друзями—пропав тоді, за-сміють...

У революцію місто стало для Сачка чужим, незрозумілим, і він вернувся до села, тут одружився на вдові,—дяківні, бо вже був підтоптанним і старкуватим, вийшов на хуторі, коли вперше запроваджували землеустрій, і почав господарювати. Зараз Сачок був на зовні, таким як і решта селян,—де той і блиск міський дівся—час невблагано зрівняв; щоправда йому залишалася його чудна не то українська, не то руська вимова...

Павло заправив косу до грабок, а Сачок тим часом покурив, і через десять хвили обидва вирушили до села.

— Не чули нащот чого збори,—попередливо запитав Павло.

— Хтозна. Хіба вони не найдуть.. То облігачка, то обкладачка, то те, то се...—Відповів Сачок, і наче щось нагадавши, додав розважливо:—Чув отак стороною, від друга, ніби буксирувати одноосібників колосп збирається, Чи правда—не знаю.

Думки Павлові ткалися про інше. Те, що сказав Сачок, він ловив лише уривками, і коли той висловив своє передбачення, муркнув:

— Нехай з своїм упораються.

— Та вони, як соколи... Коло мене мене озимину вже й змолотили. Відповів Сачок і глянув на Павла.

Той ішов похмурий і задумливий. Сачкові ж чомусь було до того байдуже і на душі легко. — А людям усе видать, як ти думаєш? — Нараз запитав він.

— Що саме видать? — не повертаючись, перепитав Павло.

Сачок яхидно зажмурих ліве око.

— Та які з нас робітнички для советської власті.

На хвилину Павло повернух здивоване від несподіванки обличчя. Сачок спокійно ніс своє руде обличчя, й хоч би тобі що.

— Як умієм, так і пієм.

— А скажу я тобі істину правду, що Степаненко добре управ-
ляєть колгоспом.

— Ну і нехай.

— А їм обідно.

— Кому?

— Колхозникам... Людям видать усе збоку і обедно конешно, боляче за себе і за целую громадську справу. Воно можна сказати, соціалізм будують, а ми плетимось в хвосте. — Випалив за одним духом Сачок.

Не знав Павло — чи Сачок оце говорить од щирого серця чи так собі. Він знав його трохи іншим.

— Ви це в сурйоз?

— В сурйоз.

— Тьфу, на вашу мову. — Сплюнух злюще Павло і рушив хутчий іти, йому дивною здалось така розмова...

II

Із зборів Павло вернухся додому невдоволений, сумний і роздратований, немов з похорон.

Збори розпочалися ще за дня, в школі, худі перейшли із сільради, мліючи від літньої паркої задухи та спраги, і закінчилися аж смерком.

У кімнаті, отаборившись на дитячих партах верхом, немов тая орда, радили раду вони, не одриваючись, без малого дев'ять годин, і той, хто після зборів висмикнухся на двір, з полегкістю і жадобою вдихав свіже повітря та з задоволенням випростовував свої засиджені ноги.

Павло Мукало зі зборів вийшов першим. Після того, що з ним збори вчинили, він заліз на саму задню парту в кутку, і, угнувшись за широкими спинами своїх товаришів, просидів отак майже до кінця. Комнезамці щось говорили, щось вирішували, Павло ж мовчав, слухав і не чув. У голові стояв безладний гомір. Він чомусь соромлячись не кинув ото зразу збори, як колись робив, коли йому допікали чим небудь, а досидів аж поки Нагорнюк голова комнезаму їх не закрит.

Опинившись на дворі Павло, не чекаючи на товаришів, хутко зійшов по східнях на землю, дістав з під ганку свою палицю й пішов. Він був ображений і стривожений. Позад себе чув веселі гучні перегуки своїх товаришів, і щоб ті не вивдогнали, прибавив

кроку. Йшов хутко посеред вулиці по м'якому накоті. Вже сховався місяць, і обрій став ясним та широким. Коло воріт і просто серед вулиці купчилася розважлива молодь. Усіх, кого надібав, він застережливо обминав. Йому не хотілось комусь попадатись на очі із своїм соромом. Нехай краще він побуде сам із собою, переболіє за себе, а тоді вже...

А сором же був ой, який великий. Його немов різкам вибили прилюдно. І комнезамці мали рацію. Крять їх йому нічим — хіба лайкою, але це ж не може. Треба їм довести і тоді вже лаяти. І як сталося.. Всі проти нього. Вони, як той мур, він же ж опинився один проти усіх... Вражіння від зборів мав Павло таке сильне, що, йдучи вже якийсь час, не міг ніяк його позбутися. Йому й досі немов чується отут десь близьенько, коло нього, настирливі голоси то докірливі, то погрозові. Йшов Павло, і йшли за ним слідом, по пятах хльоскали вислухані них докори, образа й гнів. Ні заховатись від них, ні забути їх не можна. От прийшлося.

Йдучи на збори, не знав Павло, що повертатиметься ось в такому стані. Що був знав, так і не пішов би. Нехай би без нього все це робилося.

Питання про Павла, як про недисциплінованого члена комнезаму й його підкуркульництво, було поставлено першим, тількино розпочалися збори. От до чого вже дійшов чоловік. Від несподіванки Павло аж захлинувся. Вдар грім, розколилася земля або нехай би ще щось надзвичайне сталося, Павла так би все те не вразило, не здивувало, як оця заява про його підкуркульництво. От йому щастило! „Мало того, що так усіякі неприємності доводиться переносити, так ще й на збори справу передали“... думав Павло, горючи як на вогні.

Аж у піт кинуло тоді, а зараз, йдучи вулицею, він увесь пломенів од болю за себе. В голові дзвенять суворі осудливі слова його товаришів і сусід-односельців. Ще ніколи такого великого сорому не мав, скільки пам'ятає себе...

— заява тут є... на одного з наших комнезамців — промовив Нагорнюк, коли ото відкрив збори — Може ми її розглянемо перед тим, як до своїх справ братися?.. — запитав він у зборів.

— А може нехай у біжучих розберемо... Гукнув од дверей Сачок Тодось. — Давайте зараз більш важливі справи рішати...

Його Нагорнюк поправив:

— Справа сурйозна, товаришу Сачок, і для нас не все одно, коли її, цю справу, вирішимо. Може цього товариша доведеться із зборів попросити.

В приміщенні стало ще тихше, і раптом мертвої тиші сполохало кілька голосів, що врозбрід з усіх боків обізвалися з пропозицією читати заяву.

Павло зацікавлений чужим лихом протисся наперед так, що йому було все видно й чути. Нагорнюк його побачив і так якось чудно подивився в його бік, що Павло від того погляду знякотив і оглянувся назад себе, не знаючи достоменно, кого на око він зловив.

— А справа всь така — І почав читати чийсь заяву. Із перших же слів, коли Павлові вчулося його ім'я, Мукалові здавалося, що під ним ходором заходила долівка й захиталися стіни кімнати. Він не йняв віри тому, що почув. Хтось у заявці перелічував усі його гріхи й провини. Мало того, що його обзивалося ворогом колективізації, так йому закидали ще й підкуркульництво. Павло підкуркульник, Павло веде дружбу із куркулем Хвостом, його слухає, агітує проти колективізації — он хто він. Слухав мовчки. Нагорнюк читав заяву якихось дві, найбільш три хвилини, Павлові ж здавалося, що він он скільки слухає. Назад не міг оглянутися. Слова терпкі й важкі палили скроні, кров ошаленіла. Він був ладен закричати на всю кімнату, щоб далі не читав Нагорнюк, але проте покірно дослухав до кінця.

Збори заяву сприйняли просто і холодно, наче зарані вже був винесений йому осудливий присуд.

— Нехай сам пояснить, як це він таким став — запропонував тракторист з емтеес Оника, що от усі живива працює в колгоспі.

Павло ж, замість того, щоб давати пояснення, запитав:

— Підпись є на заявці?

Є, — відказав Нагорнюк.

Нагорнюк на хвилину завагався.

— Тут псевдоніма стоїть, Павле... тільки ж це байдуже: усі факти проти тебе, так що не опирайся — заговорив Нагорнюк.

— Ну, тоді це брехня. Заявив, набравшись сміливости (на відчай пішов) Павло. — Будь що будь — думав він. Але його провалив Кость, другий тракторист колгоспу, колишній сусіда.

— Заяву на вас, дядьку Павле, я писав. — Сказав він — якщо збрехав, доведіть...

І збори заговорили нараз усі разом, не питаючи дозволу в голови на слово. Хто і що говорив, Павлові трудно було второпати щось у тому стоголосому крикові, що раптом зчинився. Він стояв увесь мокрий, схвилюваний, припертий правдою до стіни і тільки безпорадно водив по зборах очима. Кілька разів намагався заговорити, гукав до зборів, але його голос губився, як у болоті. Говорили колективці, говорили і одноосібники. Мовчали, стиха посміхуючись, Нагорнюк, голова колективу Степаненко та же дехто. І Павлові хотілося, щоб і вони заговорили, краще ж бо коли на твою провини відповідають, а не мовчать.

В кімнаті стояли сині стовпи диму та пороку, і люди в них борсалися, розкидаючи їх руками, топчучи ногами та впірюючи головами, немов усе те діялося в камері, що в ній нещодавно зерно віяли — стільки там було пороку й диму.

Вшреті збори вгамувалися.

— Бачиш, Певле, до чого ти призвів збори, — заговорив Нагорнюк. — Діло не шутейное. Щоб ти був хтось інший, скажімо, отой самий Хвіст, ми б над тобою і голови не морочили б... а так поскільки ти єсть з предка віку бідняк — наше серце бідняцьке болять за тобою. Не пішов ти в колектив, не силували і не силуємо. От

уже другий рік терпимо, бо знаємо—наберешся розуму, сам підеш, але от за те, що дружбу водиш із куркулем і підводиш нашого ж брата бідняка, треба поговорити, покласти цьому край... Я от і не знав, що ти такий мастак агітувати проти нас... Просто дивно робиться. От і вірь тобі, що ти малосознательний.

Вицвікав Нагорнюк йому, а далі й питає:

— Сознаєшся, що, ти Павле, дурниць набобив.

Павло, не довго думаючи, відповів, що дійсно до колективу він не пішов, бо якось спервенна воно страшнувало було знепривички. Його, дякувати, не силували... Та, на правду кажучи, і силувати не мали права. Він плував, як той лис. І не всі ж зразу до того колективу повинні піти. Хто більше вірить, нехай іде першим, він же рішив почекайти та придивитися, як колективщики господарюватимуть. Клейтиметься в них щось, піде, ні—мотузком не затягнуть. Насильно не заставиш—так Сталін у статейці писав... Що ж до дружби із Хвостом, так ніякої там у них дружби не було. Не мав він її із куркулем. Щоправда, звичайні добросусідські взаємини є—це вірно. Але без цього не обійдешся, коли живеш один од другого через тин, коли позичити чого одне другому найближче. От воно як.

Не встиг він закінчити, як з усіх боків посипалися гарячі, як присок, запитання.

— Чи клеїться вже робота в колективі?

— Як думає далі він нащот уступу до колективу?

— Що він позичає Хвостові і Хвіст йому?

— Чому не викрив шкідницької роботи куркуля Хвоста?

Важко було слухати отакі запитання. Павло кріпився. Все, про що питали, цупко тримав у тямку. Коли перестали питати, він відповідав, але так же плутано і невиразно, як і вперше, коли давав пояснення. Колектив, мовляв він, уже довів, що зібралися в ньому господарі не погані, але вступати до колективу йому іще не хочеться, бо все таки страшно губити власну волю. Вини за собою за те, що ніби слухав куркуля і агітував проти колективізації, не визнає, шкідницької роботи за ним не примічав, через те і не мав, кому що викривати...

— Все таки мене цікавить, що ви Павле позичали Хвостові,—нараз запитав Степаненко, коли Мукало скінчив пояснення.

— Що доводилося, те й позичав,—бовкнув нехотя Павло.

— Наприклад?

Павло ухнюпився й мовчав.

— Коней ти не маєш, реманенту теж, пшениці не петлюєш, кабанів не годуєш...—Заговорив привітно Степаненко.—А от у Хвоста все те є. Ти зі своєю землею не впоруєшся і з половини йому оддаєш... Так.

— Ні. Він мені задарма засіяв.—Тихо промовив Павло.

— Купив, значить, тебе. Який же з тебе комнезамець після цього? Виходить, що все то правда, що в заявці написано...

Далі, хоч і слухав, про що говорилося на зборах, мало що, то-

ропав. Читали якісь бамажки, говорили про хлібозаготівлю, чомусь згадували Хвоста, і все то він чув наче крізь сон...

І вже, йдучи додому, на самоті, Павло почав усвідомлювати те, що сталося на зборах. За думками він не помітив, як і коло своїх воріт опинився. На подвір'ї увійшов, обтяжений думками і печаллю...

II

В хаті ще не спали. Жінка сиділа важко чомусь заклопотана на лежанці, а діти лежали на печі, виткнувши свої головки на край і пильно стежили за батьком, коли той увійшов до хати. Від каганця, що ледь-ледь блимав на комині, ходили по хаті чудернацькі тіні по стелі, в ногах же плуталася чорна темрява. Почепивши картуза на гвіздок, Павло сів мовчки коло столу й глянув на жінку. Вона сиділа так само байдужа до нього, не розмовляла. І нараз Павло подумав: вже щось сіло на ніс. От життя. На село підеш—сорому наберешся, до дому прийдеш—печалі...

— Дай що їсти. — Попросив він, перемагаючи себе, щоб не крикнути: — Хоч би ти б мене не мучила, джумо!

Жінка мовчки дістала із печі горщик з кулішем, насипала в миску й поставила на стіл.

— А хліб?

— Немає.

— Була б позичила.

— Не позичають.

Павло хлестав рідкий пересолений куліш мовчки, вирішивши потерпіти, аби не було лиха тихо. Але таки не втерпів: згодом, задовольнившись трохи свій голод, він спитав лагідно.

— Чого ти, Христе, така невесела?

— Нема чого радуватись.

— А мені от весело — ні з того, ні з сього ляпнув Павло.

Жінка цього немов чекала.

— Ну да, тобі весело... А мені вже скоро очі видьвікають. На вулицю далі вийти не можна буде ні мені, ні дітям через тебе. — Крізь сльози заговорила жінка.

Він одклав ложку й мовчки дивився якийсь час на жінку. Чув серцем, що на нього пішла походом і сім'я. Від людського ока видно йому важко було захватитися.

— Злигався з отим Хвостом, а тепер терпи од усякого глази... Хлипаа Христя, уткнувшись у хвартух, немов за померлим.

— Що ти верзеш? — Скипів Павло.

— Те, що чуєш. Вчора де ти був?..

Павло запнувся. Вчора він дійсно засидівся до півночі у Хвоста.

— І на чорта він тобі здався. Мало тобі своїх. — Журила далі його жінка. — Тоже найшов компанію...

— А він не свій? Що, Хвіст не людина? — Образився за Хвоста Павло.

— Свій, якраз. Ти, мабуть, забув, як на нього робив.

— То виходить, що не можна і до чоловіка піти. — Запитав Павло,

почуваючи, як важко наливаються йому груди зістю й відчаєм. Ще хвилинка отакої безглуздої докірливої розмови і він буде ладен он що наробити. Сьогодні лише за один день на його голову стільки впало сорому, образ, глузувань, погроз, що в ньому місця такого не залишилося, деб не боліло...

На нього глянули злі заплакані жінчині очі.

— Мабуть не можна, коли людей ого обминають десятою дорогою — ти ж до нього тулишся, немов він рідний тобі... Влип, як чорт до сухої верби.

— Нічого ти не розумієш. — І знову взявся до кулішу.

— Добре, що хоч ти великий розум маєш — випалила жінка. Вона не здавалася.

— Та вже більший, як у тебе — почав говорити лагідно Павло і не витерпів. Його прорвало. — Яке твоє до мене діло? — нараз, не тямлячи себе, крикнув він. — Чи ти сварки захотіла? Давно гризлася, так язик свербить.

Христя тонка, як горстка, суха й засмагла, встала, знизнула плечима й одвернулася до дітей.

Павло казався.

— Хочеш сварки, давай...

Жінка замовкла, але він бачив по ній, що вона теж ледве стримується. Він вирішив: ось тільки ще почне жінка йому дорікати — не стримається, поб'є все, що є в хаті.

— Не кинеш дружити з Хвостом, на oddіл піду, — не обертаючись до нього, промовила жінка. В голосі чулася погроза... Це ще гірше його розпалило. Як, щоб якась баба і та йому порядку встановляла... Та не діждеш.

І між ними виникла люта суперечка. Такі суперечки були не раз. Взагалі, жили вони не в згоді...

— Ти мені замовкнеш? Вставши за стола, грізно запитав Павло. В голосі чулося стільки люті, безпорадності, що, дивлячись на нього, жінці на хвилину стало шкода чоловіка, але то була лише одна хвилинка... Коли побачила чоловіка із горшком у руках, усякі жалі наче рукою хто із серця стер. В'ївся він їй за попередні роки до живих печінок із цією божевільною модою на зло і зі злости горшки бити.

— Що, горшки битимеш? — Стараючись не кричати, тихо, майже пошепки запитала вона.

— Не перестанеш мене їсти, поб'ю все в цур'я і хату спалою... — Погроза була поважна й переконлива.

— Ну?!

— Що ти мною нукаєш, що я тобі — коняка?!

Глянув Павло на свою жінку, схрестив свій погляд з її і з очей побачив, що жінка не здається. П'ятнадцять років бив Павло горшки в своїй хаті, коли жінка виводила його з себе, а побивши, ні коп'я потім не давав на купівлю нових. Це був божевільний і безглуздий спосіб мститися. На початку все робилося, наче залюбки: чоловік трощив горшки і всякий посуд, а жінка потім

справляла, і такі погрози майже не впливали на жінку. Обое, нівроку їм, мали вдачу вперту й злу. Траплялося часи, що місяцями після таких баталій в хаті не мали ні в чому зварити обід, ні в чому їсти... Але згодом, коли все це жінці надійшло та остогиділо, коли літа стали не ті, і роки пішли рясні на дітей та сутужні на достатки, вона нехай яка лиха буде на нього, але тільки було побачить у чоловікових руках горшка, як зараз же замовкає і стишується. Павло багато разів перемагав.

— Ще цвікатимеш? — Удруге запитав застерезливо Павло і підняв над головою горшка.

Жінка тільки рукою махнула, готова слухати череп'яний брязкіт, але, Павло нічого не робив, — він як підняв ото горшка над головою, та так і заляк із ним. Очі йому стали наче в божевільного. Він чомусь вагався.

— Бий, чого ж задумався?.. — Взяла на глуза Павла жінка. — Але купувати більше не буду, так і знай.

— І поб'ю, коли не замовкнеш.

— Ну, то й бий, чого балухи вилупив?

— Не замовкнеш?

— Ні!

— Ні?

— Ні! — І вона дістала з полиці найбільшу нову макітру, яку нещодавно виміняла на картоплю в романівського ганчаря. Павло спантелчено запитав.

— Це ж нащо ти макітру зняла? — І почув, що сказав дурницю.

— А будемо разом бити... Що, тобі можна, а мені ні...

Він раптом знітився, поклав обережно на припічку горшка, — плюнув і пішов до дверей.

— Чужі не добили, так свої ухекають... От жизнь настала. Не смій без дозволу по землі ходити. Кожне тобі вказує, цвікає, попікає... Пожаліти нікому. — Промовив ображено Павло, вже стоячи коло дверей. І тільки тепер він помітив, що діти не спали і все чули. „Спіть діти, чого повставали... На нас, дурних батьків своїх, не дивіться...“ Хотів сказати тепло до дітей, але в горлі раптом став якийсь клубок, жаль неймовірний охопив серце, і Павло похапливо пішов з хати.

Так закінчився день для Павла Мукала. Його врешті, як болячку, прорвало. З болячки йшла сукровиця, відкрилася рана, наступили гострі болі, виразка ятрилася, але незабаром повинно було прийти і заспокоєння.

IV

Опинившись на дворі, Павло якийсь час никав по своєму подвір'ю без усякої мети, бездумно, немов неприкаяний. З боку, дивлячись на його хитку, блукаючу в місячних сутінках ночі, постать, можна було думати, що у чоловіка болять зуби, або ще щось. Він од того, що пережив за сьогодні, не міг собі найти примістя. Йому так був потрібен оце зараз тут хтось — друг якийсь, товариш, чи що, щоб

він міг із ним поговорити, можливо порадитись, а то й просто посидіти, тільки б не бовтатися самотою в такій глухій і важкій тиші літньої ночі. Тиша для самотности один одчай. Село спало. Давним давно відспівалися пісні, уговталася молодь...

Врешті Павло сів у себе на призьбі, поклав на жорстокі випрацьовані долоні гостре підборіддя й так сидів, аж поки в хаті жінка не погасила світло. Вона витримала характер до кінця, до нього не вийшла і тим самим не поклала йому під ноги свою сьогоднішню перемогу. Колись вона майже завжди вого перепрошувала...

З боку десь ізза хати на нього студив свіжий вітрець. Спітніла розтривожена голова потроху одходила. Думки яснішали. Серце заспокоювалося...

Із призьби його хати, що стояла на бугрі, на відльоті, не захищена від полів, як це в других було, вишиником чи так якимсь деревом, виділилися по дню далекі гаптовані поля. Вдивляючись зараз же в зазоряну далечинь, він, крім темряви на низах, там де мають бути поля дрібних зір у горі, нічого не бачив... Але от нежданно Павло помітив, що в темному просторі, тзм де мають бути поля колективу "Хлібороб", зяявся синім промінням якийсь світлячок, зразу ледве помітно, згодом світлячок розрісся, посилювався і став завбільшки, як сніп. Світлячок поплазував, і тоді ж до Павлового вуха долетів гомінкий лопіт трактора. За першим народився в темряві другий. Чудернацько помотуючи, одною незримі в темряві трактори йшли в гони, і в нічній тиші, такий осоружений для Павла, далеким відгомінном розмірно та владно заговорили машини. Колектив і вночі жав...

Там десь і мій ячменик дубаситься — зітхнув Павло.

Усіх темних справ і думок Павлових ніхто не знав. Вони були забросані і сплутані вмілими руками Хвоста. Але нитку, по якій уже можна дійти до його вчинків, знайдену. Він хоч ото й виправдувався та огризався зінським щеням перед людьми, роблячи себе неповинним і чистим, в душі свою вину визнавав і присуд приймав, як заслужену кару. — Так мені й треба — вирішив. Але від того спокою не мав...

І так він викритий має суворе попередження від зборів, і завтра про нього лихі чутки розсотаються тисячею недобрих голосів, що знеславлять його по всьому селі. Сьогодні комнезамці видьвікали і з жінкою посварився, а хто зна, що завтра буде. От гвіздка забили йому збори. Чи хутко очухається... А десь глибоко в тімні сиділа вперта настирлива думка: яке кому діло? Що хочу, те й роблю! Вільний же я в своїх учинках... Що ніби другу з Хвостом, так що з того. Він же не куркуль, а середняк міщинський. Куркулів вислали... І майже вголос далі думав:

Погана, Павле, твоя справа... Хвіст усе ж таки куркуль, і не тобі б із ним дружити. Він же агітував проти колективу "Хлібороб", нацьковує тебе й других таких як ти горепак на СОЗ. А вже ж що так! І з жнивими так само... Сьогоднішній день, такий важкий для нього, заставив Павла самого себе проревізувати. Пригадав

мимоволі усе, чому, вчив Хвіст, ніби то уболіваючи за народом... Із жнивами радив не квапитись. „Людина не машина, що підмастив, то й поїхав, а живий чоловік“. Говорив: „робота не вовк — у ліс не втече; все буде зібрано і показайському доладу доведено... Як от раніш було, за старих часів, ніхто в шию тебе не гнав — і дивись — хліб був, а то спішать, рвуть, гонять — толку ж ніякого. Як на зарванській вулиці все...“ І зараз, коли оці Хвостові думки одлежалися, а події за цей час не підтвердили тих його думок, Павло, наче ревнива жінка, недоброзичливо подумав на Хвоста. Добре йому було говорити, мавши все знаряддя для роботи і силу робочу, вже одроблену наперед. І ще одна деталь його вразила. Хвіст усе обіцяв йому допомагати, а тимчасом Павло озимину впорав удвох із жінкою, сподівався на ярину, але також була історія — перешкождали то дощі, то якась забарна робота, то несправність жниварки.

Павло із жінкою впродовж року мали вільні дні. Можна було б піти і підробити до сусіднього радгоспу, допомогти колгоспові, коли на весні їм рук для шаровки буряка бракувало, так Хвіст одговорив на роботу не йти, не допомагати колгоспові й самим на їхню допомогу не чекати. Аргументи висував прості, як удар в лице. Забрали землю колективістики та радгоспи у селянина, не бажають, щоб кожен мав свій кусок хліба — то нехай самі на тій землі й порпаються. Ми воювали не для того, щоб нові економії були, а за те, щоб кожен християнин мав свій кляпоть землі, на який він так довго і нетерпляче чекав... Гроші?! Що таке теперішні гроші? Ніщо! Бамажки. Та й на чорта вони, коли за них нічого не купиш... Шож й появиться в тому кооперативі, так то тільки для своїх... Одна досада та зло бере від таких порядків...

Із глибокої задуми його вивів Хвіст, що прийшов десь ізза хати, несподівано, наче той привід. Прийшов тихо й сів поруч Павла. Павло чомусь йому не зрадів.

— Наблюдаєш? — Порушив першим мовчанку Хвіст. — І вночі спокою чоловікові не дають в тому колективі... Бідні хлопці, може б оце десь до дівчат пішли, а їх, звольте радуватися, жать вночі заставляють, наче мало для них буде дня... І ослухаться, ти кажи, не можна. Дисципліна в них гірша за царя... Оплутали нею живого чоловіка, так що й розплутатися трудно... За панщини, в колишніх економіях і то краще було...

І вперше Павлові здалися Хвостові повчальні речі яхидними, нещирими і брутальними. Хвіст сидів близько нього, чистий і теплий. Говорив упевнено. Слова обдумав заздалегідь. Кожне слово розраховано. Куркуль сіяв хаос і дезорганізацію уміло. Слухаючи Хвостову промову, Павлові все більше й більше росло гостре бажання отак підвестися й щосили вдарити на відглі його так, як колись павуків бив на полях, коли пастушив, щоб зігнати свій біль, образу і віддячити за його зрадливі поради. Але, замість того, встав і пішов геть.

Хвіст сполошився.

— Павле! — Сказав він, беручи його за руку. — Чекай! Чого ж ти?

Павло висмикнувся.

— Треба йти спати, бо завтра до ячменю піду.

— Ти б не розказав, що там у вас на зборах було.

— Не маю я вам що розказувати.

Відповідь Павлова була неприязна. Хвіст угадав, що Мукало випорскує з під його впливу. Хотів був погрозити, залякати, але, замість того, лише розгублено пробурмотів:

— Шкода!.. А в мене дільше доходне для тебе було. — І з перегодом додав. — „Чи не думаєш і ти вже до колективу вступати та на панщину робити?“

— Мені туди дорога не заказана... От. І до мене більше не в'язніть. — Відрубав Хвостові Павло.

— То, ти вже Павле, не хочеш, щоб я тобі і допомагав у хазяйстві, — заговорив лагідно Хвіст. Га?, І змінюючи тон на батьківський жалібливий, запитався. — Обідили тебе чимось на зборах... Признайся!.. Але не встиг він закінчити своєї промови, Павло хутко, наче на пружинах, підлетів до Хвоста й, важко дихаючи, розлютований кинув йому в лице:

— Хомо, йдїть собі з мого подвір'я... Не хочу вашої допомоги.

Спасибі, добре надопомагали і так...

Після того, вже лігши у хлівці, де він улітку спав, довго ще не міг заснути, стривожений і злий.

Всі факти і події були проти цього. Все йде мимо його бажання та намірів. Він наче тая тріска під час повені, безсило борхався проти великої й могутньої течії. Йому б хотілося — хоча б трохи — як два зачекати й збоку глянути на нове, незнайоме, але хтось мильвіший за нього, втягнув його, немов коловоротом у щоденне творче життя. Якщо раніш йому і в голову не приходило сумніватися, чи вірно він робить, все більше й більше стаючи осторонь, то сьогодні з ним стався якийсь катастрофічний злам... Він заплутався зовсім і стояв у днях стрімких, творчих і гарячих, немов розчакнутий...

V

На світанку, узявши косу, мантачку, банку на воду, торбу з огірками та коробочку ягід, Павло рушив на поле. До хати так таки і не навідався. Сподівався, що жінка, почувши його, вийде, але вона не вийшла і ще більше додала йому печалі та досади. Павлові здавалося — вийди вона зараз, заговори до нього, все б минуло. Він пішов би на поле спокійніший, йому б полегшало...

Постояв коло воріт, прислухався, чи не рипнуть двері часом... Та нічної передранкової тиші нічого не порушило. Десь боковими вулицями вже їхали на поле. Павло причинив ворота, ще раз оглянувся на свою хату. Немає нікого.

Ніч блякла. Надходив світанок, і заким Павло додирив до сінокоси, ровиднилося. На пашні впала краплиста роса й терпко їла за босі ноги. День починався свіжий і прозорий. Навколо нікого не було. Поля лежали спокійні, завантажені плугами, не зв'язаними

покосами, укляклими ячміннями, просами, гречками, а подекуди, навіть, озимими—тільки в других гонах чекотали дві колгоспівські жниварки.

Помантачивши косу, Павло став косити. Заким роса не спала, і сонце заким підсушило стебла, косилося добре, але вже після другої ручки він почав помічати, що коса неохоче бере упруг-стебло. Попробував вістря, аж клеп вчорашній місцями висипався. Ручку доводилося брати з натугою. Коса йшла, наче по дровоті. Стебло робилося твердим і непокірним. Духом, проте, Павло не падав. Він мав уперте бажання будь-що косити, щоб виправдатися. О, він покаже, що вміє робити, вміє статкувати. Робота для нього не страшна.

Після третьої ручки сів снідати. І от диво—тільки по приту-ливі до землі і спокійно вдігся на м'якому покосові, а вже й по-чув свою багатолітню втому. Хотілося трохи полежати. Коли ж нагадав, що в торбі ні куска хліба немає, що доведеться їсти одні огірки, ягоди й запивати це все водою—зовсім запечалився та занесилів. Хотів їсти, не їлося. Він із сумом оглянувся навколо і раптом, наче щось пригадавши, зібрав усе в торбу, заховав її під покis, підмостив собі потовще скошеного ячменю, ліг і хутко задрімав.

Розбудив його вітер, що рванув нараз покоси й засипав колю-чим стеблом йому лице й груди. Павло хутко підвівся, сів й озир-нувся навколо. Сонце вже підбиралося високо. Небо лежало над степом зелене та чисте, немов шкляне. В полях подекуди працю-вали поодинокі люди. Полями ходив вітер-вітровий, не питаючи шляхів. Дув він звідусіль, немов би був не один, а кілька вітрів. Вітряні сухі струмочки остужували розморене в роботі тіло, і Павлові здавалося, що ніби то хтось ставши над ним великий і владний, стулив рурочкою губи та й студить на нього. Але від того він не почував приємності, бо бачив як услід вітрам ворु-шилися немов живі покоси.

Вітер прийшов не в пору.

Сяк-так прикривши торбу, Павло хутко помолодому підвівся, помантачив косу й пішов заходити ручку. Ниву треба було сьог-одні докосити щоб там не було, бо ячмінь давно вже уклак; сте-бло від сльоти пожовтіло й облелося ізнизу берізкою. На день колос іжився, висизав, й доволі було легенько торкнути його ко-сою, щоб зацвілу землю вкрило рясне зерно. Б'є він косою по ячменеві, немов у рану штрикає.

Косити Павло виходить удруге... В пору не зумів скосити, а тепер, коли засльотилося, кається. Першого разу йому щастило пройти лише дві ручки в гони, а то перебивала негода. Літо під кінець видалося гниле.

Хто встиг пашню разом скосити і зв'язати за погоди, той був безпечний. Хліб у полукіпках не те, що в покосах або на корню: щось замокне, проросте, більше ж того, що збіжжя не загине. А от у таких господарів, як Павло, що або пильнували чужої ро-

боти, або просто отягалися з уборкою, мовляв, устигнем ще, в таких пашні мокли й осипалися. Щоправда, таких господарів у селі Вербівці одиниці, але все таки було прикро й боляче дивитися на вкляклі й посірілі від сльоти нескошені ниви.

До своєї ниви Павло, поклавши уперше ще до дощу два покоси, не навідувався, і сьогодні. Йдучи займати нову ручку, він ненароком звернув на перший тоненький покіс, що лежав незачеплений навіть вітровіями, підклав уздовж його кісся й перевернув до сонця. Йому серце стисло від болю. Ячмінне стебло й колос починали зісподу дупко злипатися — колос до колоса, стебло до стебла.

І чомусь спала йому на думку неприємна розмова, що мав він її із тим же головою комнезаму Нагорнюком тиждень тому...

Його та ще таких як він одного разу викликав голова комнезаму до сільради. В приміщенні сільради та на широкому втовченому подвір'ї ходили, стояли, а подекуди й сиділи люди. Його ніхто не зачепив, йому ніхто нічого не сказав прикрого, але чомусь Павло йшов між своїми людьми, наче вже скараний.

Нагорнюк його викликав для того, щоб перевірити, чи справді член організації комнезаму, передової організації на селі — отягався із жнивими, саботує,

Не встиг Павло ще й обдивитися як слід, хто в кімнаті є, а вже голова комнезаму питає:

— Ну як, Мукало, твої жнива?

Хотів Павло відповісти йому так, що, мовляв, яке тобі собаче діло до моїх жнив і до того, що я роблю, але вчасно стримався і скромно відповів:

— Помаленьку жнивемо.

— Жито та пшеницю вбрав?

— До стебла.

— Ізвіз?

— Чим?

— Виходить, кисне хліб у полукіпках.

— З неділі звезу.

В кімнаті стояла напружена тиша. Присутні цікавилися їхньою розмовою. Оглянувся й побачив своїх односільців, що дехто сидів на лаві, на столах, хто просто стояв, підпираючи стіни. З очей, з виду бачив різне до себе ставлення — одні дивилися на нього співчутливо, другим було зовсім байдуже до нього, але чимало з присутніх наче на присуді поглядали на нього похмуро й осудливо. Павло, вчувши серцем себе якимось упійманим на свіжому проступкові злочинцем, увесь знітився і разом розгнівався на себе...

— А ячмінь як? — Знову питав далі Нагорнюк.

— Що ячмінь?

— Убрав?

— Не встиг.

— Не встиг... Гм. Погано. Як же ж другі встигають?

— Непогодь мішає, сам знаєш. Що б можна було її замовити, тоді б убрав і ячмінь.. Як ось наша власть до цього додумається тоді і непогоди не боятимемся..

— Нагорнюк подивився пильно ввічі Павлові і чомусь лукаво посміхнувся. Павло його погляд витримав — очей не одвів.

— Досі б вже давно убрав ячмінь і озимину звів, коли б захотів і не отягався.

— Ніхто не отягався.. Як люди, так і ми. — Зі злістю в голосі відповів Павло.

— Та люди он уже молотять.. Через два дні червона валка з хлібом нового врожаю їде на зсиппункт.. А ти, Павле, з чим у валку вступишся?

Виправдуватись далі не мав Павло чим. А Нагорнюк далі говорив:

— Майже всі із жнивими випоралися. Скосили, зжали, пов'язали, возять і молотять уже, а от ти, твій радник Хвіст (ну та з куркулем буде в нас мова інша), і ще такі на тебе схожі.. Ось хоч би Сачок — ткнув він пальцем туди, де стояв Сачок — лодиря з себе корчить... Непогодь непогоддю, а ваша охота само собою.. І почав прилюдно соромити та вицьвікувати. Коли говорив Нагорнюк, так з боку слухаючи його, виходило, що він говорить чисту правду: що і Мукало, і Сачок, і другі до них подібні зривщики й злочинці, а як починав говорити Павло, виправдовуючись, можна було йому також вірити.

Справжньої, коли на те пішло, причини, ніхто не знав, і хто в основному винен, також не було ніким сказано. „Перебивала живувати сльота. Але чому другі повбирали. Вони не ледарі, не лінувалися — так чому всетаки ячмені стоять не скошеними. Нелани ж їх, а нивки. Виходило, перешкоджали їм живувати — негода, ледарство і ще якась причина“, — думав тимчасом Нагорнюк, заким Мукало виправдувався.

— Не мое діло. Хоч на печі його суши, а хліб щоб був убраний. — Заявив Нагорнюк Мукалові після його промови. — Срок даю три дні. Щоб за цей час було все в твоєму току. Це ж стосується і до тебе, Сачок, і до всіх тих, хто отягався досі.

„От тобі й справді зривник, — подумав Павло, важко зідхнувши, і пішов косити. Вітер легенько гнав ячмінний колос на косу. Нива гойдалась і сухо шелестіла, наче жива. Рівне плесо періюватого ячменю хтось немов скружлював у великому решеті, і від того по ньому йшли чудернацькі брижі й завертюхи, а між ними виразно рясніли чорними брудними плятками будяки, осеті і спізнілі волошки.. День тримався погожий, і Павло вирішив, що він з поля не підєдоти, доки не докосить. Він забуде про їжу, про відпочинок, не звертатиме уваги на гнітючу втому, яка вже почала важко налягати на все тіло. Думалося — ячмінь ніч перележить, і як в ночі не намочить дощ, другого дня вийде із жінкою і зв'яже. Але косити так, як то думалося, Павло не зміг. Заким він перейшов у півгони ручку, вітер змінив напрямок і вже дув так, що треба

було брати покiс упоперек. Павло зайшов з рiжка i, прицiлившись, узяв на повний розмах нову ручку. Коса за ранок притупилась, стебло ж вивiтрилося та пересохло, i косити стало важкувато. Це вiдчувалося по тому напруженнi, з яким доводилося брати на косу збiгжжя, щоб не робити зазубнiв.

Ячмiнь хитався на всi боки, немов живий, i Павло з великою силою ловив вертке стебло на косу. Часто коса сповзала, й вiн зрiзував тiльки вершки. Тодi доводилося брати ручку вдруге.

А вiтер немов грався чи дровичся з ним... I чомусь нараз Павлові стало ясно, що сьогоднi йому не пощастить докосити. Вiн поклав косу й сiв на покосовi, рiшивши перечекати. Далi вийняв кисета закурити, i сидiв нерухомо отак хвилин десять, вдивляючись у метушливе плесо ячменю. Вiтер не переставав бiгати. В плечi йому зосiлпу вiд вiтру тикалося гостре колосся. Нарештi не витримав i встав, почав знову косити, наперекiр вiтровi, але не з такою енергiєю, як ранiшi. Вже сильнiше болiли руки, сiкло в крижах, i вiн не мiг узяти косою таку ручку, як хотiв i покласти грабками так скошене, щоб вiтер не розкидав, а натомiсть коса брада погано, покiс клався не рiвно, розхрiстаний, косичкою. Павло чув, як десь вiд голови йому до грудей плазувала все бiльше, все лагiднiше втома, а з нею i злiсть—важка й страшна.

VI

У других гонах, на бугрi, колективцi не переставали жати овес. Два трактори, немов тi казковi велетенськi жуки, плазували, пирхаючи й чмохаючи, покiрнi органiзований волi стерневого, а за ними йшли, покvapно вимахаючи чорними запорошеними крильми, як тi дiвчата в танцi, емтеєсiвськi жнейки—самов'язiлки „комунарки“. Овес стояв, наче сiрбний плав на вохкiй землi. Вiн був високий та ставний на стебло й дорiдний на волоття. Трактори кружляли навколо з гiн у гони. Перед вiв Кость, сусiда Павлiв, а йому йшов у слiд Оника. Вони, беручи на прицiл далекий засiрбнений кут вiвсяного лану, бачили iз сiдлища свого на обрiї i близькi i далекi поля напiвспорожнiлi, вивiтренi, злинялi вiд дощiв i вiд сонця. Лiто бабилося. Десять недалеко за днями бродила осiнь. Стернi чорнiли. Деинде брудними полотнищами лежали нескошенi ячменi, вiвса та зрiдка, як виразка, стояли заруненi зверху не звезенi недбайливими господарями полукiпкi озимини. На полях i близьких, i далеких ходили стернями черiдки овець, курилися сивим туманом пастухiвськi, з кiзяку, смердючi вогнища та ще поодинокі на своїх клapтях билися по дiдiвському господарi-одноосiбники.

З них хто косив, хто накочував уже скошену гречку, а дехто в'язав скошене.

Хлопцi—i Кость, i Оника гнали один за одним. Вони говорити не могли, хоч i йшли на двадцять крокiв один вiд другого—трактор i живарка глушили голос, вони могли лише перегукуватися. I тому, коли прийшли вiтри й почали колошкати овес, Кость, що

йшов попереду, зробивши мідний націл на дальину, обернувся до Оники й гукнув на все горло:

— Вітер.

Оника кивнув йому головою і теж гукнув:

— Славний вітер!

— Тільки чорт йому радий...

І хлопці повели далі машини. В других гонах вітри, що збігалися з усіх боків, зав'юнили коло самих жниварок віслом, сколошкали волоття й стебло і отак жужмом кинули, немов віхоть з клоччя на ножі—ножі загальмували, крила засудомило. Здавалося, що ось-ось щось лопне, не витримає, але хлопці піддали газів, і машини проковтнули просяну галушку. Від'їхали і оглянулися: за ними впали куці снопики й стало йоржиком два високих куці стерні. Хлопці були незадоволені, і кожен сам про себе терпко вилаявся. Від, межі в цей час йшов голова колгоспу Степаненко. Кость збавив газу й став.

— Чому став?—Гукнув Оника і теж збавив газу.

Кость чорний від пороху й блискучий від мазуту проворно скочив із сідлища, струснувся і пішов оглядати жниварку.

— Ну, як коситься?—Спитав Степаненко, підійшовши до хлопців.

— Коситься, та от вітер... Чорт ним розпорав. — Сказав, засливаючи цигарку, Оника.

— Да... Ну що ж нічого не поробиш—доведеться косити й при вітрові.

— Косити звісно треба, тільки ж робота буде не чиста, а я дав слово товаришам, на соцзмагання викликав. Обіцяв на ять вам убрати... Воно ж он яка стерня велика залишиться—пояснив Оника Степаненко тепло усміхнувся.

— Десь залишиться велика, а десь менша. Не пропаде... Восени ось злучимо поле, воно все за зиму перетліє, перегніє й нагноювати менше доведеться, косить... — і подумавши щось додав—Автім, будете бачити—розлазиться—кинете. Все ж одно тоді вночі надолужимо.

Підійшов ще один колективщик, дядько Фока, що обкосював ріжки на поворотах, поклав у овес косу й пристав до компанії.

— От вітер. Неначе найняло його. Як забуксували ото машини, думав: ну гамба, прощайти комунарочки, аж ні—вирвалися...—Заговорив він, обтираючи рукавом сорочки спітніле чоло.

— Вітер, так вітер.—Підтримав його Кость. Овес сичав, наче живий. Всі мимоволі перевели погляд на лан. Вітри залюбки мияли в двадцять га нескошений ще шмат, пролазили тонесенькими струментами поміж стеблом й хитали ним на всі боки, коли ж вискакували на стерню, хватили на оберемок покis і перевертали.

— Нічорта—косить,—промовив перегодом Степаненко.

Більше перечить ніхто не намагався. Всі знали—машина видолає, а стерня хоч і буде місцями велика, так це не біда—у великому господарстві шкода не велика.

І вже наважившись йти, Степаненко зауважив:

— А Павло теж косить... І Сачок вийшов, і ще багато вийшло сьогодні на поле з тих, хто отягався. Збори таки впилилися... Їм усе не везе, зразу вони не хотіли косити, а тепер погода заваджає.

— Косить то косять, та що толку з того... Сказав дядько Фока. Ось цей же Павло... Заким ти Степаненку пройшов від шляху до тракторів, він уже з третього боку заходить косити. Я всьо уремя наблюдав за ним. Ви бачили? — Звернувся нараз Фока до Оники й Костя.

— Був нам час,—відповіли ті.

— А я наблюдав... От де сміха набрався з нього.

— Який там сміх, Фоко... Людині може плач на думці, а тобі сміх,—суворо зауважив Степаненко і повернувся в той бік, де мав чути Павло.

— Нехай не буде дурним та не слухає своєї Христі.

— Ви давно розумні стали... А хто послав цієї весни за коровою до колгоспу,—зауважив Оника, якому чомусь шкода стало Павла.

— Я був дурний, та, бачте, що порозумнішав—огризнувся Фока.

Вітри ходили по полях, немов загнані в тісну хату, то люті й безумні, то лагідні, покірні, звірі. Час од часу вони стикалися з розгону й сплівшись у потужній коловорот, гналися вихором, забираючи на своєму шляху все, що попадало їм.

Павлова постать була одинока на брудному клаптеві укляклого ячменю і Степаненко зразу ж його знайшов. За його головою повернулися й собі Оника, Кость та Фока й якийсь час мовчки спостерігали. Павло високий і худий стояв посеред гін із косою на плечах й, видно, думав, як його краще зайти косити. Вітри полоскали його штани й пухерем надували йому сорочку. Постать від того робилася жовтувата. Праворуч і ліворуч, бо стояв Павло очима насеред своєї ниви, хилталася, немов би скружлювалася нива. Він вагався.

— Прицілюється.—Засміявся Фока.

На нього всі глянули осудливо й з докором.

І от Павло відважився. Знявши косу з плеча, він її дбайливо довго мантачив. Брусок тер пересохлу стару косу, й дикий вереск від того йшов покотом полями. Далі плював на долоні і, пригнувшись ламавою каблучкою над землею, почав косити. Трошки прокисивши, оглянувся, підрівняв кошене, щось подумав і знову похилитав уперто по хиткому плесі поля. Косив він упоперек ниви. Покіс лягав сторчма, плутався в бур'яні. Після кожної ручки залишалися недокоски. Їх ні Степаненко, ні решта хлопців не бачили, але так вирішили, побачивши, що Павло за кожним разом дбайливо збиває позад себе і поперед себе щось косою. Але от раптом налетіли вітри, покотили покотом укляку ниву. Рідка миршава пашня висмикнулася з під коси і мах прийшовся по колосі. Павло не рушив з місця, удруге вдарив косою по пашні, але легке безколосе стебло м'ягко нагнулося за косою. Коса не різала. Ко-

сар хвилювався. Він на мить зупинився, обтер рукавом спітнілий вид і почав мантичити косу, думаючи, що вітер утихне.

Павло косу вимантачив, а вітри не вщухли. Довелося чекати довше. Нарешті він таки почав косити, пішовши видно на відчай.

Степаненко звернувся до трактористів.

— Гайда до роботи!— сказав він їм, щось подумавши, додав:

— Мучиться чоловік, а не кориться... Ламається.

— І намучиться і хліба не матиме— буркнув Фока.

— Та коли б він хоч соломі зібрав.

— Чи хліб буде, а соломі якийсь настрामок матиме— вже з сидища промовив Кость.

Трактори сміливо, напролом пішли уперед. Не страшні їм вітри вітровії. Стебло високе як очерет, волоття велике, дорідне, важке— крила його нахиляють на ножі раз по раз всупереч вітрам, снопи кладуть опрядні, грузні— вітри тільки злегка перебирають верхнє стебло— рознести ж не можуть.

„Для машини байдуже, чи вітер, чи немає його— ріже й кладе“— подумав Степаненко, слідкуючи за роботою двох живарок, що за кілька хвилини опинилися вже за рогом.

Розійшовшись, ні Оника, ні Кость із тракторів, ні Фока, обкошуючи для зручнішого завороту живаркою, ні Степаненко не спускали з ока Павла. Він уже заходив косити з п'ятого боку. Смушка ячменю лежала неспокійна й погрижена. За п'ятим разом косив і квапився. Часом, не зважаючи нінащо, пробивався як крізь мур в низенькому миршавому ячмені. Косив з нагугою, з надривом. Не дійшовши і до половини гін, кинув. Приладнався вшосте йти ручку знов навкоси.

З глазду чоловік з'їхав,— думав Степаненко.— Кинув би і завтра вийшов. Так тільки знервується, напрацюється подурному, без толку...

А на тракторах хлопці перегукувалися за кожним разом, як Павло заходив з іншого боку.

— Павло заходить наново ручку.

— Та бачу.

Коли Кость завернув трактором на той бік, що від межі, до нього підійшов Степаненко.

— От що Костю... почав він, але не дскінчив. В розмову нагло встряг Оників бас.

— Диви, диви, хлопці.— Загукав він.

Всі обернулися до нього.

Оника стояв стойма коло сидіння й реготався.

І Степаненко і Кость одгадали, чого Оника сміється. Вони перевели в ту ж мить зір у бік Павлової ниви. Від того, що вони побачили, їм стало моторошно. По Павловій ниві ходило два вихрі, а за ними, піднявши високо над головою косу, ганяв Павло. Кожного разу, як тільки вихор ледь-ледь зупинявся на одному місці, він з нелюдською лютістю й силою бив по, педехатому брудному вихровому стовпові, наче мав перед собою живу істоту. Так бігав

Павло за вітрами хвилин п'ять, а далі жбурнув ув оден з них ко-сою і сів просто в ячменеві.

— Кажеш, О니ко смішно.—Запитався розгніваний і стурбований Степаненко.

Оника сидів уже понурий і мовчав.

— От, що хлопці,—заговорив з перегодом Степаненко.—Сьогодні як притихне, один отпраляйтесь на Павлову ниву і скосять йому отой нещасний ячмінь.—І пригадавши, як уперто Мукало уникав допомоги від колективу, додав;—упиратиметься, не зважайте... Підете з півдня, як вітер переказиться, а то в нього ячмінь легкий то й соломи не збереде...

VII

Чи довго отак Павло лежав у ячменеві, він не знає... Як устав, йому боліла голова і на виду осунувся. Відшукавши косу, узяв її на плече та й пішов до того місця, де лежав сніданок, за торбою. Він наважився йти додому, але згодом, коли вже перебрів нескошену ниву і став на стерні, роздумав. Може вітер переказиться, так я хоч ручку гони пройду—подумав Павло, сідаючи на землю. В цей час його хтось загукав. Він обернувся на голос. На межі стояв Сачко Тодось із косою на плечах та банкою в руках.

— Додому йдеш?—Гукав Сачко.

Павло мотнув головою, що, мовляв, ще не збирається.

— Чому? Павло показав на нескошений ячмінь.

— Ще коситиму.

Сачок безнадійно махнув рукою.

— А я покинув... Вітряно... Як його коситимеш...

— Як собі знаєш.—Тихо промовив Павло і знов сів.

Через хвилину Сачок, щось подумавши, рушив до Павла. Не хотілося б зараз Павлові бути в його компанії, але не скажеш же йому, щоб не йшов...

Привітавшись, Сачок і собі сів поруч Павла.

— Значить, думаєш таки косити,—запитав він.

— Думаю.

— Кинь... Вітер, як ти його в дідька коситимеш... Вийдеш, як на погоді стане.

— Ні. Я ще попробую.—Байдужо відповів Павло.—Курить маєш? Дай, а то в мене сама мороха в кишеті залишилася...

Сачок вийняв цигарки, й, постукавши в денце пачки, подав.

— Просью.

Мене угостили, і я тебе теж угощаю... Степаненко—голова колективу дав,—пояснив Сачок, побачивши здивовання на Павловому обличчі. Чиркнувши сірником, запалив цигарку собі і потягнув глибоко з насолодою в себе дим.—Нічого, курить можна,—промовив він, подаючи вогонь Павлові.

Сиділи якийсь час мовчки—обидва худі, засмаглі на вітрах та на сонці і подібні були вони на двох обшипаних, захирілих, бездомних бузків...

— Даа,—промовив Сачок, коли вже накурився. Так був у мене в гостях оце сьогодні Степаненко...

— Де?

— На поле зайшов... Відповів Сачок,—Я саме лежав, аж він приходить.

— Що лежимо?—Питає.

— Лежу — Відказую.

— Відпочиваєш...—І глянув, скільки то я скосив.

— Ну́да ж, відпочиваю.

— Після чого?

— Та після коси ж.

Засміявся так яхидно та й:

— Воно, як на мою думку, два покоси в гони робота не велика... Можна б і не відпочивати.—Каже отак мені, немов би своєму наймитові. Розсердився я—подумаєш, укажчик який найшовся...

— Хто має печінки конячі, для того може й не пора, а мені якраз час.—Це раз, кажу йому, а ввоторих,—товаришу хороший, так і сказав—товаришу хороший. Що ти мені за указник такий зрайшовся.—Він же ж мені знаєш, що одпалив і так спокійно, нічого, що я до нього з серцем промовляв.

— Печінки у нас не конячі, а людські—це вірно, тільки ж печінками немає чого одбоярюваться... Нащот указника, так указувать ми должны один одному, коли ошибка виходить... Ми должны виконувати чесно свій громадський обов'язок... Понял.

— Поняť я поня... Та я так думаю, що краще тобі наводити порядки в ссему колективі. А він мені:

— Ну вже і розгнівався... Я ж кажу правду...

Хотів було я його послати подальше та стримався. Нехай, думаю, говорить собі на зоровлячко.

От Степаненко помовчав трохи, а тоді й каже далі:

— Закурімо краще.

Хотів одмовитись, та не витримався—дуже вже папером соблазнялі, бо давно вже щось путне кутив, і взяв. Куримо ми отако, як це ми зараз із тобою, і бачу я, що він усе косить очі на мою смужку. Ну, думаю, знов почне пиляти: почому, та чого. І просю бога забрати його к чортам собачим...

— Скільки ти днів до цього ячменю ходиш?—питає. Угадав таки я.

— Оце сьогодні втретє вийшов—збрехав йому. Я до нього виходжу оце вдруге—пояснив Сачок,—як і ти...

— Тааак—каже він... А ячменик в тебе нікудашне, плюгавенький, нехазяйський.

— Ми не ви—цюкнув я йому.

Кинувши недокурка в стерню, Степаненко затоптав його п'ятою й відповів:

— Це ти правду сказав. У нас не так, як у вас. Ми посіяли впору добрим насінням, так у нас щось і буде, а ти от посіяв не тоді, коли люди, то воно й зародило таке, як кажуть, колос від колоса, що не чути й голоса...

Я йому нічого не відповів, і, знаючи, чомусь мимоволі повернувся в той бік, де були поля колективу. Там ходили самов'язалки. Степаненко немов відгадав мої наміри й думки.

— Так, голубе, косимо. Овес косимо. Ач, як стерво тракторське сокоче... Просто музика. — Самозадоволено й радісно сказав Степаненко. — А ти до нас не хочеш? — Вже жартома зауважив він.

Як виходив, цигарки ото мені залишив... — В тебе теж зародило не краще від мого... промовив згодом, лукаво посміхнувшись. Сачок і встав щоб іти.

— Що ж поробиш?

— Сам сів, чи Хвіст?

— Сам.

— А озимину?

— Хвіст.

— Спритний і хитрий чортів куркуль. — Сказав Сачок, не дивлячись у вічі Павлові. В голосі його брехали образливі невеселі нотки. — В мене така сама історія... Ну та, мабуть, уже більше не діжде нам сіяти.

Павло глянув запитливо на Сачка.

— Забрали Хвоста. Да, брат... Таки договорився. І він розповів, як міг, коротенько про арешт куркуля Хвоста.

— Коли це його забрали? — Запитав Павло глухим голосом.

— Сьогодні ранком. Це мені сусіди передавали. Що, може шкода?

— Ні... Не думаючи довго, відповів Павло. — Йому давно дорога до бупру слалася. —

Він сказав правду і здивувався. Дійсно, арешт Хреста ажнік його не вразив. Павлові стало нараз легко, немов би з нього хто зняв великий тягар. Він засміявся і, не чекаючи на запитання від Сачка, промовив — А я вітра бив... От уже допик. То ж з самого рання не дає косити...

— Нам отаким чудакам навіть уже і вітер став проти... Погані наші діла. — Роздумливо заговорив Сачок... — Люди ми наче не згірші від других, та ще й комнезамці, а опинились ми охляп сидіти на своїх смужках, наче з стремени вибиті й кинуті об дорогу верхівці... Всі наші товариші літають верхи повз нас — ми ж сидимо безвільні й кволі...

— А в них сила, — тихо сказав Павло.

— У них усе...

Вітри потроху виухли. Павлова нива ледь ворухилася, але залишатися косити далі він не мав бажання. На колгоспівському ланові без перебою гули трактори та цокотали самов'язалки. Клини вівся з кожним разом зменшувався, ставав вужчим і коротшим. І мимоволі подумав Павло: „Машина не коса, і в гурті робота не те, що наодинці“ — й рушив за Сачком до межі.

А над вечір, коли заходило сонце, виухли вітри, і ниву Павлову без його відому й згоди, встелив Кость маленькими опрятними снопеками.

Перша половина 1931 року.

ВАСИЛЬ НЕФЕЛІН

ВИКРИВАЙМО КУР КУЛЬСЬКЕ НУТРО*

Країна Рад тремтить в напруженій будові.
Мільйони трудящих, робочих і селян,
з енергією, з славою, по-бойовому
виконують робіт великих план.
Ми ростемо щодня. Ми — воля мас. Ми сила,
гартована в бою і віддана боям.
Ніколи не була ще так зміцніла
рабоча кляса й партія!
Лице республіки ми перероблюємо нині
в братерському єднанні сіл і міст;
тепер колгоспи стали на ланах країни
як повні хазяї, на весь свій зріст!
Але в країні Рад, в бурхливому тім зрості
ще є і куркулі,
чи замасковані, чи видні простої
Є й у нашому селі.
Трудящим куркуль ворог, це добре відомо
навіть школяреві, нам же-й давно.
Та в запалі соціалістичної будови
дехто забуває одно:
цей ворог — ворог сьогоднішніх днів,
ворог колективізації сільських ланів,
ворог заготівель хліба,
ворог, що проти кожного нашого міроприємства стає диба!
Його натура — власницька здавна,
Його поведінка — машкара явна,
Його інтереси — інтереси власної шкіри,
Його ціле життя — опір пролетарській диктатурі!

Ось такі то куркулі
є і в нашому селі.

Перший іде Літош Пантелій.

Куркуль старий, одна з кращих лисиць на селі.

Такий предобрый, такий хороший, — хоч, замість діків, клади до
чиряка, —

та в Пантелея вдача така:

за маслом свого язика ховає ікла звірячі.

А бідняк і середняк довірливо часто цього не бачить,
не пам'ятає, що ворога клясового мир з язика чи сльоза з очей
для обману тче!

Ог і Пантелій. Прикинувся, що в його за державу „душа
болить“.

* Вірш написано під час авторської праці у виїздній редакції на Остерщині.

молотарки випросив помолотить

за кілька день

своє завдання тверде;

Потім чуємо — помолотив Пантелій, уже возить

і не говорить сам собі „досить“!

Усе вивіз до фунта. Потім приходить, сидить.

— Вивіз? Вивіз! Куди?

— Чорт його знає куди!

Не в Остер, а на базар кудись, до приватніх рук!

А ще кажуть, що Пантелій не здатний до штуки!

Та він такий штукарь, такий,

що пошлі його хоч на Соловки,

то він теплом і миром язика свого й сніж, там вічний, зможе роз-
топить

за одну мить

аж до самої землі!

Йй — право, штукарь Пантелій!

„Другим номером“ Кузьменкова Катерина вдова.

У нас кажуть: у вдови — половинна голова.

півсерця, півочей і половина руки, —

зате три язики.

Та язик офієї вдовиці

і за чотирьох пригодиться.

Вона ж, бачте, колись то тим, то цим торговала,

то вже язика собі й „напрактикувала“!

І чоловік до того ж умер,

от удова з язиком сама тепер.

Послухати її — так і розуму не добереш:

вона така бідна, така бідна,

бідність її зі всіх дірок видна,

вона за радвладу руками, а якже, й ногами,

вона кожному каже, що „й ми з Вами“, —

а хліб вивезти одмовилася теж!

На сто пудів завдання тверде

вона виконує по сто грамів у день, —

полічіть, кому є охота,

коли ж тоді закінчиться хлібозаготівельна робота.

Коли кажуть їй: — зразу здай, —

вона плаче: — біда,

у мене не вродило й зернини!

Удовице, а чие ж то зерно за такої нічної години

перевозили з власного поля до клунь чужих?

Думали взяти хлібозаготівлю на сміх,

приховати хліб,

щоб потім могли б

продати його на базарі, як час цей пройде гарячий?

Ой, навряд чи!

Бідняк такі штуки добре бачить,

в його дужі очі, здорова голова,
а ви все ж таки... удова!
Ніяк не зрозумієте, що наші на ділі маси селян,
Що ми твердо виконуємо плян,
що ворогів наших усіх. як один,
жде неминучий загин!

І Пантелій і Кузьменкова вороги наші, хоч не одверті,
та вороги аж до самої власної смерти.
А є ще в селі ті, кого підкуркульниками звать.
Чия неясна, невидна стелється путь,
кого хоч так, хоч так
не розбере часом бідняк.

Про них коротенько, декілька слів.
Перший з них — Сидор Львів,
біднячок з Димерки, так собі трудящий,
його ніколи й не чути нізашо,
та як до хлібозаготівель, — то кричить: не здав і не здам,
йдіть ви к чортам
в лихий час,
а я втечу на Донбас,
там всім свобода, всім воля, а тут — чорти,
Ех, дурний ти,
нерозумний, Львів Сидір,
що, мабуть, чотирнадцять років на печі просидів,
бо не знаєш де чорт, де справжні твої чорти.
Ех, ти!..

Друга буде, з Димерки теж, Ісайко Хведора,
на відкриття найдивовижніші скоро,
та такі відкриття, такі,
що негайно всі винахідники ляж у гробки,
справжню Америку відкрив не Колумб, а Хведора.
ніколи не бачивши моря, —
у неї дванадцять кіп з півдесятини вродило!
От так відкрила!

Тепер одні кажуть, що вона екскурсії на своє поле приймає,
другі кажуть, що вона од щастя вмирає.
треті ще, інакше, — не добереш,
а хлібозаготівлі не вивезла теж!
Нарешті про останнього — Половинку Павла.
Отут уже справа зовсім гнила.
Чи на нього глянь, чи його подивись анкету,
так сучасного „нігде“, як Павло сам каже, „нету“,
усе „б“, — бувший прикащик, бувший секретар сільради, бувший
бідняк, —

он як!
Він за Радвладу — без більшовиків,
за колективізацію — без колгоспників,
за те, щоб під божою рукою крутилась земля,

ну й безперечно — за куркуля.

Він дуже вчений, — проповідував вченість свою колись в кооперації вдень і вночі,

аж поки не послали агітувати Павла додому на печі.

Ну й сидів би собі Половинка на теплій серединці

та нишком проповідував з печі жінці, —

так ні ж, висовує Половинка носа, —

хліб не везе, влазить весь до куркульських рук

пророчить по біблії радвладі каюк...

— ДОСИТЬ!

Товаришу, ти, що живеш у справжній боротьбі

за хліб, за працю, за соціалізм, —

чи чуєш ти, що йде рішучий бій?

Куркуль ні грама хліба знову не одвіз!

Товаришу, шляхи лише до перемоги є!

Щоб край наш на шляхах тих не загруз, —

нам треба хліб. Куркуль нехай дає

той хліб! ЗДАВАТЬ — ПРИМУСЬ!

с. Савинка 1-3/IX

ВОЛОДИМИР ГЖИЦЬКИЙ

Н А С Т У П

П'ЕСА НА 4 ДІЇ, 11 КАРТИНИ

Вищий Репертуарний Комітет НКО
УСРСР дозволяє до вистави, з коректи-
нами переробленими в тексті (журнал
№ 14, від 7-III 1931 року).

Секретар ВРК

НКО Арцимович

13-IV 1931 р.

ДІЄВІ ОСОБИ

Вогнюк, 25-тисячник, робітник великого заводу і студент робітничого
Університету.

Старченко, агроном і активний робітник на селі.

Ілько, член сілради, комсомолец, активіст.

Гурій Хрущ, незаможник ситузіст, активіст, організатор совів.

Захар Хрущ, його брат, середняк, підкуркульник.

Кобито, підкуркульник, червоний рантьє.

Кобитиха, його дружина.

Гармаш, середняк, перебував в ідейному полоні куркулів.

Йона, шпик, колишній петлюрівський офіцер, маскується під монаха.

Булава, Іван Вавилович, — освічений, заможний селянин.

Мотря, його дружина, — гарна, молода жінка.

Самуриха, його мати, сувора, владна.

Малина, Іов Прович — заможний селянин, сектант, фанатик.

Малиниха, його дружина.

Малина, Сила Прович — його брат, колишній крамар.

Півторак, заможний селянин, власник чиябарні, колишній власник шорної
кравчині.

Півтора чка, його дружина, з городських.
Розкошний, заможний селянин, кол. права рука упр. економії кн. Куракіна.
Стома, заможний селянин, хитрий, боязливий.
Жабка, заможний селянин, був колись у німецькому полоні.
Супрун, батрак Булави, старий парубок, затурканий, забитий.
Антох, сількор, колишній червоногормідець.
Вовк, незаможник, активіст, член сільради, малописьменний.
Бабій, незаможник, активіст, член сільради.
Голови, 1, 2, 3 і заступник голови 4, созу.
Дід.
Старі жінки, 1, 2.
Жебрак.
П'яниці, 1 і 2.
Жінки 1 й 2.
Комсомолка 1 — ліквідатор неписьменности.
Комсомолка 2.
Піонер.

Незаможники, середняки, комсомольці, піонери, куркулі.

Діється 1930 року в однім із сіл України.

ДІЯ ПЕРША

Перед першою картиною німа сцена: на майдані селяни слухають радіо. Музика грає, коло повертається і глядачеві показується

КАРТИНА ПЕРША

За великим столом сидять куркулі

Малина. „З нами бог, зрозумійте народи і коріться, бо ось з нами бог“.

Усі. „З нами бог... З нами бог...“

Малина. „Бо як знову візьметься до зброї, знову будете подолані, бо ось з нами бог...“

Усі. „З нами бог... З нами бог...“

Малина. „І вашої погрози не злякаємось і не захитаємось, бо ось з нами бог...“

Усі. „З нами бог...“

Булава. Ша! тихо! ша! Уже можна говорити. Пронесло... Оце все, що ви говорили Йов Провичу про тих робочих — правда і уже е...

Малина. Де є?

Булава. Поки що в газеті. Читайте!

Малина. (Читає)... „Для цієї роботи виділено 25 тисяч найкращих, найвідданіших робітників з усіх великих заводів Союзу. Вони по невеликій підготовці негайно виїхали на села...“

Булава. Тепер ясно?

Півторак. Ясніше не треба.

Хрущ. Гей! А недарма ті чутки були. Уже, як що має бути, то люди напере-е-е-д знають! І звідки вони знають?..

Кобито. (Глибокодумно). Достиженіє в навуці.

Малина. Так, так... ми собі, як якийсь казав, сидимо, а наш, може вже до нас і їде?!

Півторак. Да. Виходить діло, що не досить колективізації, а ще треба знищити нас і, аж тоді рай на землі.

Булава. Да, тоді вже на сто відсотків.

Півторак. А хитрість тут не мала, що не кажіть. Спочатку супруги видумали, далі сози, там артілі, а через тиждень - два і вся комуна. Ловко!..

Булава. Да, не трудно.

Хрущ. Гей... іде наш край... іде наш край...

Півторак. Як руки спустимо, буде край.

Булава. Ось вам власть робоче - крестянська. Добре сказано! Поділено по половині і робочим, і селянам!

Малина. Селяни видно своєї половини ще не дістали.

Булава. Сподівайтесь і може дістанете.

Кобито. Руки короткі.

Півторак. Як то?

Кобито. Дуже просто. Тому власть бідніших селян.

Півторак. І ви це кажете? Бросьте! Ви маєте що від неї?

Кобито. Так стоїть у циркулярних положеннях.

Півторак. Хіба тільки.

Малина. Аж смішно. Біднота?! Чи Бездітко тримає власть, що від того самообложенія і облігацій з торбами ходить? А бідняк щитався. Чи Супрун? Теж батрак прирождьоний.

Кобито. Не зовсім вони розумні, то раз, та й не хочуть щоб їх шарпали.

Мотря. Нас шарпають з усіх сторін, а не їх! І хто? Ті, що ми їм колись хліба давали, годували...

Малина. Дарма, що наймитами були, а щитались, як якийсь казав, за рідних.

Булава. Тому то так боляче.

Півторак. Свій собака, як укусить, то найгірше болить.

Гармаш. Тепер попробуємо чужого.

Кобито. Вам то й боятись нічого. Ви середнячок, але за те, що ви вроді підкуркульник, можете одвічати.

Гармаш. Я не боюся! Зате мене кращі люди за свого мають. А ви за мене одвічати не будете. На себе дивіться.

Булава. Тихо! годі! Ох і посіяли більшовики між людьми рознь...

Жабка. Як я був у ерманському плену. (Йому ніколи не дають договорити).

Булава. Не годиться. Ми вже відбилися від теми.

Жабка. То там був фельдфебель... Мацьора звався...

Булава. Уже із-за столу повставали... І хто? Сама підпора совєцької власті: кум Кобито і товариш Хрущ.

Хрущ. Не товариш я вже, Іване Вавиловичу, а єдиноличник (сміх).

Булава. Хай так. Сідайте, громадяни. Треба висловитись усім без різниці класів, бо розкуркулять нас, то візьмуться і до їх... (Показує на Хруща).

Півторак. Розсередяковувати.

Хрущ. Я свої землички не дам.

Півторак. Попросять.

Хрущ. Хіба з душею вирвуть.

Жабка. Як я був у ерманському плену...

Півторак. Нічого самі не зробите.

Хрущ. А що робити? Я не знаю, не вчений, нумера не знаю...

Булава. Ми на те зібрались, щоб порадитись. Так давайте ж висловлюватись, що кому господь на ум поспав.

Самуриха. Я думала, думала... Щоб мене хто з моєї хати міг вигнати? Та ти лиса з нори не виженеш з великими руками, бо руки відкусить, а тут люди! Не може того бути, не повірю! Тут хтось залякує, хтось тумана пускає.

Малина. Не тумана, свахо, а як якийсь казав, зовсім обратное. Хай мій брат скаже. З города приїхав, Сила Прович, знаєте? Колись красний купець читався, а тепер, як якийсь казав, розкуркулений по часті непа. Хай скаже... Скажи, брате!

Сила. Я ізвиняюсь. Не хотів я говорити, уважаючої мене громадяни, але коли є сумління, що можуть уред принести, то я, як говорить предисловіє, чоловік городський, которий, можу сказати наступуюче: усі говорять в городі об знищенні крупного селянина, як класів.

Мотря. Як класи! Господи, боже!..

Кобито. Нас значить не касається.

Півторак. Касається! І дуже касається! Бо як знищать Івана Вавиловича, то вам ніякий дурень дарма грошей платити не буде за свою власну землю.

Булава. Тихо, свату! Кобито мій кум, і ми маємо свої роцоти.

Півторак. Я между прочим.

Самуриха. А худоба як, а хати, інвентар? Не знаєте, Сило Провичу? Я якось не поиняла.

Сила. Очень даже просто. У двадцять чотири години пропалають зібратись у дорогу, і ваших нет.

Півторак. Нашому Ількові тільки дай силу в руки, то він з нами скоро справиться. Швидше ніж за двадцять чотири години.

Малина. А ще як Гурій допоможе.

Півторак. Той допоможе запродавець, будьте певні, а коли їм такого ж з заводу пришляють, тоді...

Жабка. (Ногось побачив у вікні). Ш-ш-ш...

Усі (Співають) А-мі-нь...

Жабка. Ідуть... (Входить Стома і Розкошний).

Стома і Розкошний. Приїхав.

Жінки. Хто?

Стома і Розкошний. Двадцятип'ятитисячник.

Усі. Уже?

Жінки. Приїхав?

Стома і Розкошний. Так!

Розкошний. Приїхав знищити нас як клясу.

Стома. На базі суцільної...

Усі. (кричать). Колективізації?!

Жінки. (голосять). Ой, полетимо ми з наших гнізд насиджених, як птахи восени, та вже сюди не вернемо...

Стома. Приїхав забирати нашу собствєність!..

Хрущ. Гей, господи, не допусти.

Півторак. А хитро ж як: спочатку супраги, далі сози, там артілі, того гляди суцільна...

Жінки. Ой, не вернемо, і діти наші не вернуть, бо поб'є їх у дорозі хвороба люта, неблаганна...

Малина. Заберуть нашу дівчину.

Розкошний. Нашу владу!

Півторак. А через тиждень-два може і вся комуна, фіть!..

Жінки. Ой розбредємось по широких дорогах псами безпритульними...

Булава. По кім поминки справляєте, по собі?

Стома. По совєцькій владі треба!

Гармаш. По ній ще рано поминки, вона недавно по христинах.

Півторак. Загине в малолетстві!

Розкошний. У последствії времені.

Булава. (До Гармаша). Що ви сказали?

Гармаш. Я шутєйно, Іване Вавиловичу.

Хрущ. Тут не жарти, тут... смерть!..

Малина. Не смерть, а безправіє! Грабіж! Злодії добираються до наших комор!

Півторак. Боронімось!

Стома. Захищаймось!

Розкошний. Биймось!

Жабка. Як я був у ерманськом плєну...

Булава. Мало цього. Мало.

Малина і Розкошний. А щож робити?

Стома і Півторак. Чого ще треба?

Булава. Отщо! У першу чергу, за всяку ціну розвалити сози. Недопустити до суцільної, бо так вони не мають права нас рушити. А нам треба виграти на часі. Не спиняймось ні перед чим. Хай це буде навіть вогонь і смерть. Ви згодні?

Голоси. Згодні.

Булава. Переходьмо у контрнаступ, поки їхній наступ не докотився до вас. І негайно! Узброєні у всю їхню зброю.

Розкошний. Агітацію!

Стома. Пропаганду!!

Півторак. Терор!!!

Булава. Коли ж закордон побачить, що ми борємось, прийде на рятунок.

Малина. Француз на наших боці...

Самуриха. Я, людоньки, чула, що ще якісь дві страни за нами. Уроді Прага і ще якась така дивненька, вроді Наталія...

Булава. Увесь світ прийде нам на допомогу, коли побачить, що ми йдемо на штурм.

Голоси. Правильно, правильно!

Булава. Ви згодні?

Голоси. Згодні.

Мотря. *(Вбігає)* Ілько іде.

Стома. Погано, що застане нас у такому гурті.

Півторак. Може можна як вийти?

Булава. Тихо. Нічого не буде. Сідайте, як сиділи. Йов Прович починайте набожної.

Малина. *(Читає)*. „Могутні коріться, бо ось з нами бог...“

Усі. „З нами бог...“

Малина. „І що ви, як якийсь казав, проголосите, не здійсниться, бо ось з нами бог...“

Усі. „З нами бог...“

Малина. „І вашої погрози ми не злякаємось і не захитаємось, бо ось з нами бог...“

(Підчас співу Ілько пройшов кімнату і пішов до агронома, не зоставши вдома, вертає).

Ілько. Вибачте, я до вашого квартиранта, до агронома. Його вдома нема?

Булава. Нема його.

Ілько. Да, тут він і не може бути... тут якесь зборище. *(Сміється)*.

Булава. Не мішай, чоловіче молитись людям. Цього ще совєцька власть не забороняє?..

Ілько. На здоров'ячко. Моліться, скільки влізе. *(Пішов)*.

Гармаш. На мене дивився, як скажений пес.

Хрущ. І на мене.

Стома. *(Іронічно)*. Такі треба. Він дивився на вас, як на свою підпору. Ха-ха-ха...

Малина. Я думаю, він того... усе розкаже тому новому.

Розкошний. У последстві́ї́ времені́.

Гармаш. Яке там последстві́ї́, зразу скаже.

Булава. Так що ви на це?

Мотря. Агроном!...

Малина. Давайте хіба знов евангеліє?

Стома. Ні, ні давайте швидко розійдемось, а на евангеліє заходьте до мене.

(Куркулі розповзаються силуетами).

(Коло на сцені повертається і на сцену в'їжджає на тракторі агроном).

Ілько. Ха-ха-ха. От так зустріч!

Агроном. А що!

Ілько. Чую лопотить наш трактор. Думаю, підбіжу спитаю тракториста, чи не бачив агронома, а воно і сам агроном.

Агроном. Агрономові доводиться іноді трактористом бути.

Ілько. А що трапилось?

Агроном. Та нічого надзвичайного. Тракторист захворів, я його заступаю.

Ілько. А що ж ви робили?

Агроном. Розорював кучугури снігу.

Ілько. На досвіднім полі?

Агроном. Звичайно. Куркулям зробив цим величезну приємність.

Ілько. Та що ви кажете?

Агроном. Поставали — регочуть. Хочуть, — кажуть, — більшовики, щоб їм і сніг родив... — сміються, а я тільки на вус мотаю.

Ілько. Хто ж там був? Булава сміявся?

Агроном. Його не було там, та він і не засміється. Булава як не є, агроном. Він має хоч і нижчу, та агрошколу. Сміється медюзга.

Ілько. Хай сміється. Уже не довго їм сміяться. Уже приїхав...

Агроном. Хто?

Ілько. Та той... Вогнюк.

Агроном. Вогнюк приїхав? Де він?

Ілько. У нас в осередку, в сільраді.

Агроном. У штабі бойового наступу? (сміється).

Ілько. Да, да у штабі.

Агроном. І ви туди?

Ілько. Біжу до нього.

Агроном. Сідайте підвезу. (Поїхали. Коло повертається, і переїздячи знову хата Булави, але в ній вже гостей менше).

Самуриха. Недарма й сьогодні сон бачила... Дивний сон. Послухайте лише: — їду я десь чистим полем... їду, їду, дивлюся... йде наш праведник Йона...

Булава. Йона?...

Самуриха. Да, сину, йде і показує на небо, а десь так, як на півночі — зоря. Приглядаюсь — п'ятикутна. Ближче — а в кожному куті її ще по зірці. Злякалась. Аж слухаю, — каже праведник Йона: „это самое і на небесах...“

Гармаш. Ота комунія?

Самуриха. Та вона ж. (Булава вперто про щось думає). Ти чого сину задумався?

Булава. Маю одну думку... Мотре, поклич мені Супруна.

Мотря. Зараз. (Виходить).

Хрущ. Інтересна думка, Іване Вавиловичу? Можна й нам знати?

Булава. (Знехотя) Нда, той... визнає пізніше...

Хрущ. Понятно.

Булава. А ось, що я хотів вам сказати. Ваш брат Гурій, Захаре Захаровичу, нам велику шкоду робить. Як би не він, не було б соза „Труд“, не було б інших созів...

Хрущ. Що ж я йому зроблю? Казав я йому, просив, не слухав.

Булава. Острашку дайте.

Хрущ. Понімаєте, не боїться, антузіязма з нього велика. Я збираюся сьогодні до нього.

Булава. Ідіть, пообіщайте йому якусь вигоду (*робить рух пальцями*) може це допоможе, ідіть і приходьте вечерком.

Хрущ. То я піду, попробую. Зіставайтесь здорові.

Булава. Ідіть здорові! (*Хрущ пішов. Входить Мотря.*) Де він?

Мотря. Зараз прийде.

Булава. Добре. Ти не знаєш, Мотре, де та банка з білим порошком, що я з міста привіз?

Мотря. Що ними собаку травили?

Булава. Та сама.

Мотря. Є. У коморі вона закопана.

Булава. Принеси.

Мотря. Я до неї приступити боюся. Я сама не піду.

Булава. (*До Кобита*). Підіть, куме, з бабою, боїться.

Кобито. Ага, понімаю, баночка... ето можна. (*Пішли*).

Булава. (*До Гармаша*). Це для вас порошок. Не забувай, що з ним робити?

Гармаш. Ні, пам'ятаю.

Булава. І скільки його, і як?

Гармаш. Пам'ятаю.

Булава. Тоді й ви можете йти. Ідіть до комори, візьміть від них ту банку і того... глядіть обережно!...

Гармаш. Мене не треба вчити. (*Виходить. Входить Супрун. Він шпортається за поріг і мало не падає*).

Булава. Ніколи ти не ввійдеш як людина. Стій уже!

Супрун. Зашпортався.

Булава. Та бачу. Слухай! Ти бачив, коли у нас Йону праведника? Пам'ятаєш, такий високий?...

Самуриха. Та пам'ятає. Він йому хрестика подарував і старі карти бавитись...

Супрун. Пам'ятаю.

Булава. Підеш до нього.

Супрун. Куди?

Булава. Я скажу. Іди зберися, руки помий... (*Супрун відходить*).

Самуриха. Навіщо він тобі, сину?

Булава. Не питайте. Діло є. Ви купіть краще сьогодні пляшку-Дві купіть! Діло є, хороше діло... (*темно*).

КАРТИНА ДРУГА.

Сільрада. Ніч.

(*Коли завіса підноситься, є вражіння, що це капітанський місток на пароплаві*).

Ілько. Кинь рушницю. Бавитись нема часу. Як тут бути?

Антох. Я не знаю. Спитай. (*Показує на Воїнюка*).

Вовк. Гей, громадяни, не заважайте ж бо ви.

Вогнюк. Що ви, товариші, хочете спитати? Питайте.

Антох. Маємо один сумнів. Не знаємо, чи вважати за куркульське господарство таке, в якому є десять десятин і десять членів сім'ї?

Вогнюк. Звичайно. ні.

Ілько. І коли додати, що господар перший подав заяву в колектив.

Вогнюк. Тим більше.

Ілько. Ось тобі чия правда. Іди вже краще спати, бо коли ще посидиш, то й мене в куркулі запишеш. *(Сміються)*.

Вогнюк. Да, товариство, вам усім пора розходитись.

Ілько. А вам, товаришу Вогнюк, в першу чергу. Вам же вранці пояснювати конструкцію комбайна делегатам созів. Ви забули?

Вогнюк. Не забув. Я ось посиджу до ранку, як розвидниться піду в машинно-тракторну базу, потолкую з делегатами, і потім, як буде час трохи посплю. Уночі мені краще працювати, бо не перешкоджають так. А сидіти треба, тим більш, що я ще не знайомий з усіма справами.

(На дзвіниці вибивають третю).

Ілько. Дивіться, уже третя! І не зчулись, як час минув.

Бабій. Бо робота легко пішла. Я тепер ж бачу, що куди, а було-вгадуєш, вгадуєш, а толку ніякого.

Вовк. Ей, громадяни! Припиніть балачки, бо в мене помилка вийшла.

Антох. А ти не налягай грудьми на карандаш, так сильно *(Сміх)*.

Вогнюк. У чому помилка, товаришу Вовк?

Вовк. Забув я як пишеться літера „Фу“.

Вогнюк. От біда! У якому слові?

Вовк. У квашні... Фйодорі. *(Усі сміються)*.

Ілько. Там же „х“ треба.

Вовк. А лихий його знає. *(Співають півні)*.

Вогнюк. Вам, товариство, треба розходитись. Скоро світає. Тай, бачите, до чого дописалися, що чоловік „фу“. забув. Пора кінчати.

Ілько. Мені не хочеться іти. Я посиджу з вами. Дещо я вам розкажу, і самому мені трохи повчитись треба, а виспатись встигну, коли будуть кращі часи.

Бабій. Як на них чекатимеш, то швидко звалишся.

Ілько. Чудак чоловік! А хто ж за мене роботу зробить? Весна іде, а переходу созів на статут артілі не пророблено, усуспільнення реманенту нема, засівматеріалу всього нема, позика не реалізована, податки не стягнені, куркулі сичать...

Вовк. Агітують...

Антох. „Моляться“...

Вогнюк. Становише не завидне, то правда, але не таке вже жакливе. Куркулі у вас сильні. Їх треба впершу чергу розбріюти, дебо вдарити по руках так, щоб чули, що вдарила рука тверда!

Усі. Правильно!

Вовк. Тільки, як це конкретно?

Вогнюк. Зараз скажемо. Перш за все добре обложити їх кожного зокрема індивідуальним податком. Стягнути в двадцять чотири години засівматеріал з них же. Реалізувати серед них облігації. Це все зробити негайно, протягом кількох днів.

Ілько. Щоб і не опам'ятались.

Вогнюк. Да. Далі слідкувати, щоб не розтринькували майна.

Ілько. А суцільна колективізація?

Вогнюк. Рівночасно втягати бідняків та середняків до созів, підготувати перехід на статут артілі. Ви вже щось робили серед созівців?...

Ілько. Уже дещо зроблено серед них.

Бабій. Гурій старається.

Вогнюк. Що це за Гурій? Я вже багато чув про нього і не бачив досі.

Вовк. Комуністичеська антузіязма.

Ілько. Колишній батрак, перший колективіст, агітатор, „антузіязма“, як каже Вовк...

Вогнюк. Цікаво його побачити.

Ілько. Та він уже приходив кілька разів і ніяк вас не впіймає. Уранці побачите, приведе свій соз „Труд“, зразковий між іншим соз, приведе слухати пояснення конструкції комбайна.

Вогнюк. Гарно. Молодець, але ми товариші забалакались, а ніч не стоїть і ранок іде... Ідіть по спати.

Бабій. Пішли, хлопці. Ходи, Вовче. Нам же з тобою завтра на машинотракторній базі треба першими бути.

(Чути постріл).

Усі. Що це?

Ілько. Хтось полює...

Антох. На нашого брата...

Ілько. Та ну?...

Вогнюк. Як яке ж тепер полювання?!

Антох. Може міліція?

Вогнюк. Сумніваюсь. (Чути далекий голос: „Рятуйте!“)
Правду я казав?

Ілько. Хтось кричить „рятуйте“... Вибіжимо, хлопці.

Вогнюк. Стійте! Не треба! Почекаймо хвилину.

Антох. Хтось у сінях...

Ілько. Стогне (Усі встають і поглядають на двері. На порозі людина).

Антох. Хто це?

Усі. Гурій! (Входить Гурій).

Гурій. Він самий. Мене підстрілили трохи.

Ілько. Ти ранений?

Гурій. Ні. У ліву руку.

Вогнюк. Бабін і Вовк! Рушниці в руки і обшукайте довкола сільраду. Злочинець десь недалеко. Біжіть, а не зловите, повідомте міліцію.

Гурій. Пальцями рухаю, а це перше діло. Добре, що права ціла. Буде чим привітатись з товаришем Вогнюком. Ви, товариш Вогнюк?

Вогнюк. Я то я, але ж ви у крові. Щось треба робити з вашою рукою.

Гурій. Дозвольте потиснути вашу. А що з моєю робити? Зійде трохи тої крові, а там і засохне, як на собаці.

Вогнюк. Дозвольте, я вам перев'яжу. (*Витягає хустину*).

Гурій. Ей, те, шкода хустини...

Вогнюк. Ну, не будьте смішні, дайте руку. (*Перев'язує руку*).

Ілько. (*До Гурія*). Скажи но ти, де тебе носить ночами?

Гурій. Уже ж ранок.

Ілько. Добрий мені ранок! Ми ще не спали.

Гурій. І я не спав... Не хотілось. Усе думав, думав... таке понадумував... не видержав. Прийшов побачитись з товаришем Вогнюком.

Ілько. Ти ж міг це вранці зробити?

Гурій. Не міг. Уранці я їду до міста. На суд викликають. Вийшов я на двір, ідуть хлопці і кажуть: там у сільраді, мов, і вночі тепер працюють. Дай, думаю, по дорозі на станцію зайду подивлюся, що робиться в нашій штабі? Ха-ха, як біднота в руках власть тримає?... і бачу, що добре... Начальник штабу на місці і вночі.

Ілько. А чого ти так рідко до того штабу показуєшся?

Гурій. Моя робота на фронті. Я фронтовик. Не можу я сісти над паперами, бо не великий з мене грамотій. Я люблю живе діло. Ви якби побачили, яку я стайню закінчив!!!

Ілько. Уже готова?

Гурій. Готова. Сто коней уже стоїть. Сто коней! Наші живі трактори... Місця в стайні є ще на сотнягу. Їх треба стягнути якнайшвидше. Більшовицька ж сівба... Гей!... Це покищо я кажу, поки нема по достаткам тракторів — коні. А, коли держава випустить сотні тисяч машин, тоді не тільки коням, але й людям нічого буде робити.

Ілько. Чи ж не так?

Гурій. На полі звичайно. Нам і тепер робочих рук буде багато. Я вже надумав, де їх використати. Ми мусимо збудувати свою цегельню. Цегли нам треба буде, треба. Може... агромісто...

Вогнюк. Еч, куди загнув!

Гурій. Ні, не жартую.

Ілько. Не забігай, Гурію, вперед. Ти колективізує село спершу. Ти вперше свого брата втягнй в колектив. Він і досі з куркулями.

Вогнюк. Як фамилія? Я й досі не знаю. Гурій, Гурій, а як прізвище?..

Ілько. Хрущ його фамілія. Гурій Захарович, його брат Захар Захарович у нас відомий підкуркульник.

Вогнюк. Що це, товаришу Гурію?

Гурій. Понімаєте, не хоче. Що я вже не робив — не хоче! Є таких кілька підкуркульників у нас. Учора Захарка і Гармаша я водив до свого созу. Показував нову стайню, наших сто коней. Гей у поміщика таких не було! Показую, прошу, пишіться в соз. — Подумаємо, кажуть. — Якби, кажуть, це собствєні коні, а так — не знаєш, чий вони... (Сміх).

Ілько. І не переконав?

Гурій. Не вірить він мені. Ти, каже, сам ще недавно служив у Малини, то звідки ти такого розуму набрався? Що ти, каже, школи які кінчив? а я, каже, в багачів честь маю... Бачите, яка честь? Куркулі сильно агітують!

Автох. А Кобито не приходив до вас?

Гурій. Приходив і Кобито. Подивився і теж крутить носом: — Мені, каже, не погано і єдинолично. Раз мое — роблю з ним, що хочу. Темний. Казав я йому, щоб завтра на машину приходив дивитись. Не знаю, чи прийде? Ех, і машина!...

Вогнюк. Ви, бачу, любите машини?

Гурій. Ех і люблю! Е, якби я їх знав, так, як ви, — у нас уже давно була б комуна.

Вовк. На словах.

Гурій. Сози у нас є не на словах, стайня не на словах, лікарня не на словах, клуб не на словах...

Вогнюк. До комуни трохи далеко, але нічого. Колиб усі такі, як ви, булаб.

Гурій. Ех! я все про одне думаю!...

Вогнюк. Про віщо?

Гурій. Та ні, тепер нема що про це казати. Іншим часом. Та так та думка мені засіла... Ех! ні... іншим часом... (Голос його слабне).

Вогнюк. Скажіть...

(Гурій мовчить).

Ілько. Що з тобою?

Вогнюк. Він зблід. Вам погано?!

Гурій. (Тихо). В очах почорніло неначе... води дайте...

(Заметушились, принесли води).

Ілько. З нього крови багато зійшло.

Вогнюк. Товариші! Беріть і везіть його в його нову лікарню.

Ілько. У ній ще лікаря нема.

Вогнюк. Тоді...

Гурій. Мені до міста треба.

Вогнюк. Тоді на станцію.

Ілько. Через годину поїзд.

КАРТИНА ТРЕТЯ

Машинно-тракторна станція. Делегати від 3-х союзів слухають лекцію Вогнюка про комбайн.

Вогнюк. На закінчення моєї лекції, а власне посянень, треба додати, що останніми часами винайдено комбайна для збирання з поля і обробки кукурудзи. Він сам жне кукурудзу, здирає з качанів лущиння, лущить і чисте зерно зсипає в кіш.

Голова 1. СОЗУ. Іч! Диви який!

Вогнюк. Цікаве тут і те, що його обслуговує тільки три чоловіки і що, включивши окремий прилад, його можна використати, як комбайна для пшениці.

Голова 1. СОЗУ. А трактора до нього треба?

Вогнюк. Да, поки що до цих комбайнів треба тракторів і то сильних.

Голова 1. СОЗУ. Які то на світі голови! То американець видумав?

Вогнюк. Видумав американець, але робимо вже ми. Ми вдосконалили вже свого комбайна, а тепер працюємо над новими конструкціями.

Голова 2. СОЗУ. Наука!.. Але для такої машини треба степів без меж... Для неї мужицька нивка не підходить.

Вогнюк. Це зрозуміло. Комбайни і зроблені для великих масивів. Ними може робити або поміщик...

Голоси. А хай він скажеться!

Вогнюк. Або великий колектив.

Усі. Понятно, це понятно.

Голова 3. СОЗУ. Для нашого союзу він підходящий. У нас рівнина...

Голова 1. СОЗУ. А для нашого, ні? Що він гірший за ваш?

Голова 2. СОЗУ. І наш не від мачухи. І негарно висувати всюди наперед себе.

Вогнюк. І тут, наш, ваш... Чи не краще, щоб цього цілком не було? Одно, щоб було. Одно поле й одна трудова артіль.

Голова 1. СОЗУ. Воно, якби унутрі союз був порядок, то можна б і злитись в одну артіль.

Голова 2. СОЗУ. Да, можна б, коли б кращий порядок.

Голова 3. СОЗУ. Хоч для такої машини тільки, а варт злитись. Ну й машина! Хай жалкують „трудівці“, що не чули лекції. І чого вони не прийшли? Чи Гурій їм уже поясняв?

Голова 2. СОЗУ. Гурій так не пояснить.

Голова 3. СОЗУ. Поянити то й не так трудно. Видумати трудно!

Голова 2. СОЗУ. Вірно кажете. Але не нам його видумувати. Добре, що вже є.

Жінка 1. Тепер може хоч жінка відпочине та не микатиме серпом від ранку до ночі, щоб ту копу нажати. Тож то змучишся поки її зіжнеш, а потім бий її цілом цілий день, аж у спині ріже.

Вогнюк. Правда ваша, тітко. А, щоб цього всього не було, ви повинні агітувати за артілі, за колективи, повинні приклад давати тим, що відстають.

Жінка 1. З дорогою б душею, але що зробиш з непривички. А ще, як люди страшать, то не приведи господи...

Вогнюк. Вас страшать ваші вороги. У созі ж вам не погано живеться?

Стара жінка. Сози созам, синку, не рівні. У „Колосі“, добре, а в „Жовтні“ уже гірше, у „Переломі“ ще гірше, а в „Труді“ добре.

Голова 1. СОЗУ. Хто вам казав, бабо, що в „Переломі“ кепсько?

Стара жінка. Усі кажуть, синку, кажуть, дитинко. Ти хоч голова созу, а правду тобі скажу. А в „Труді“ гарно, бо там хороший чоловік Гурій. Може неправда?

Вогнюк. Це той соз, звідки не прийшли делегати?

Стара жінка. Той самий, синку.

Вогнюк. А чогож у тих созах кепсько?

Стара жінка. Порядку нема. Та й нарід у них різний. Є такий, що й випити любить, один робить, а другий тільки лежить, командує. От, що я тобі скажу. А руки нема твердої.

Вогнюк. Бачите, у „Труді“ добре, бо там Гурієва тверда рука?

Стара жінка. Да, сину.

Вогнюк. Значить, треба знайти тверду руку і для решти созів?

Стара жінка. Да, да.

Вогнюк. А ви хотіли б Гурія в своїм созі?

Стара жінка. Хотіла б, сину.

Вогнюк. Тому, що Гурій один, а созів чотири, то треба чотирьом созам злитись в один колектив і над ним настановити Гурія.

Стара жінка. Правда, сину.

Дід. *(Підчас розмов виліз на трактора, а хтось зайшов і пустив мотора)*. Ой, дітоньки, зніміть мене! Мені той, як його, аж гаряче зробилось...

Ілько. Злякались, діду?

Дід. Злякався, думаю, як сполошиться, як понесе по селі.

Ілько. Та це ж не коняка.

Дід. То ж бо то й воно, що не коняка. Коняку може як і затримав би, з того не втримаєш.

Ілько. Нарешті!

Вогнюк. Що там?

Ілько. Ідуть „трудівні“.

Голова 2. СОЗУ. Поспішають як! прямо біжать!

Голова 1. СОЗУ. Там щось мабуть трапилось?

Ілько. Запізнались на комбайна та й поспішають.

Голос 1. СОЗУ. Ей, не на лекцію вони біжать.

Стара жінка. (Дивиться в друий бік). Глянь, біжать із сільради.

Жінка 1. Біжать куркулі. Що воно таке?

(На сцену збігає заступник голови 4-го созу з купкою чоловіків і жінок; з протилежного боку Ілько, Вовк, Антон, а далі Стома і ще дехто з куркулів).

Заст. голов. 4. СОЗУ. (Кричить). Доказяйнувались!

Вогнюк. (Спокійно). Що трапилось?

Заст. голов. 4 СОЗУ. Доколективізувались, кажу!

Вогнюк. Не розумію.

Заст. голов. 4. СОЗУ. Не розумієш? Сто коней гине в наших созі! Сто коней гине!... Тепер розумієш?...

(По юрмі шум здивовання).

Голоси. Сто коней гине?!

Вогнюк. І тепер не розумію. Говоріть толком, спокійно.

Заст. голов. 4. СОЗУ. Спокійно? Так я скажу: у наших созі сап!

(Слово „сап“ повторили десятки вуст).

Вогнюк. Сап?

Жінка 2. Ой, боже наш, боже! Наші коники вигинуть?!

Заступ. голов. 4 СОЗУ. Уже впало найкращих п'ять коней, за одну ніч! Найкращі, наймолодші!

Стома. І люди погинуть! Одного конюха вже живіт болить. Сапом заразився.

Вогнюк. Звідки ви знаєте, що це сап? Може це інша хвороба?

Стома. Знаємо, не вчіть нас!

Жінка 2. (Голосить). Ай, люденьки, нещастячко, наше! Ой, горенько! Ой, зруйнувала нас комуна?... Ой, хто ж ті сози видумав?!...

Чоловік 2. Гурій винен! Це через спільну стайню... гинуть наші коні.

Ілько. Товариші, треба перевірити, чи це сап. Покличте до созу агронома. Він розуміється на всьому, а міліціонера тимчасом верхи до району по ветеринара. Вовче, біжіть розпорядіться, щоб ніхто не смів заходити в стайню до приїзду ветеринара!

Заст. голов. 4. СОЗУ. Не треба нам уже ветеринарів! Пізно! Решту коней розібрали. То через ваші видумки прокляті таке нещастя на нас! Мене созівці вбити хотіли через ваше прокляте діло.

Жінка 2. Усе через сози! Жили б окремо, не було б того! То Гурієва робота!

Чолов. 2. Може б у кого одна коняка здохла та не заразила б сотню.

Вогнюк. Товариші, заспокойтесь; у колективі ніщо не страшно.

Стома. Не слухай його! Чули вже! Коней віддай!

Голов. 1. СОЗУ. То Гурій винен! Він заразив коні!

Ілько. Не плачте за кінями. Машини вам заступлять коні.

Жінка 2. Собі тримай машини! Через них таке горе!
Альоша. Через вашу темряву!

Стома. Він насміхається цей сопляк. Бийте його!

Заст. голов. 4. СОЗУ. Сап може перекинутись на другий созі!.. Люди, додому, рятувати коні!

Голова 1. СОЗУ. Не рятувати, а розбирати по домах! Гайда! Розбирати коні!

Якась жінка. Коні розбирати по домах!

Стома. Геть сози! Геть колективи! *(Гістерично)*. Да здравствуєт єдиноличність!..

(Юрма пішла зі сцени, залишилися комуністи і комсомольці).

Ілько. Що наробив сап?

Бабій. Уся робота дарма пішла.

Антох. Гурія не було, не допустив би.

Вогнюк. Вам не здається, товариші, що „сап“, це чиясь хитра робота.

Ілько. П'ять коней згнуло... Я вже не знаю, що думати...

Бабій. Іде агроном, питаємо. *(Увіходить агроном)*.

Вогнюк. Ви вже чули, що трапилось?

Агроном. Чув.

Вогнюк. Яка ваша думка?

Агроном. Доки не перевірю чи це сап, — нічого не можу сказати. Можу сказати зараз тільки те, що вороги використають цей момент, коли це взагалі не їхня робота. Останніми часами вони заворушилися дуже активно. Село кишить від сектанства і церковщини. Я вас попереджую, товариші. Зверніть на це пильну увагу!

Ілько. Ми знаємо.

(На сцену вбігає з рушницею Вовк).

Вовк. Братці! У селі щось готується! Усе село на вулиці! Куркулі б'ють на сполох. Я захватив в сільраді рушницю, може придасться.

Ілько. Злякався?! Вони своїм сполохом врятували нам машини, ти зрозумієш?

Вовк. Ох, не врятували. Ви не були там. Молоді куркуленки з коляками ходять, Я певний, що вони збираються руйнувати нашу машинно-тракторну станцію.

Ілько. Попробують!..

Вогнюк. Сідай, Ільку, на трактора і затягни в гараж комбайна. Це на всякий випадок. *(Чути далекі голоси)*.

Ілько. *(Вилазить на комбайна)*. Біжать з колами, не встигаємо сховати. Біжить розагінвана юрма.

Вогнюк. Тоді на трактора і на зустріч їй! *(активісти сідають на трактора)*. *(На сцену вбігають з кілками куркулі)*.

Куркулі. Бийте машини, бийте ламайте, щоб сліду не залишилось! *(На куркулів суне засвіченими лхтарями, як танк трактор і вони, перед ним відступають)*.

ДІЯ ДРУГА

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Дія відбувається на мосту, недалеко від церковної огорожі, увечері. У церкві йде відправа. Улицею проходять люди. Частина їх іде до церкви, частина входить у церковну огорожу. Проходить Розкошний з якимсь бідняком.

Розкошний. Шутка?! Сап у стаїні на сто коней! Хай це в одного хазяїна, але сто коней нараз?! Маєте щастя, що ви не в колективі.

Дід. Я все-дно коней не маю і не мав ніколи, то й мені не страшно.

Розкошний. Господь знайшов би на вас іншу кару, але в последствії времені. За колективи господь по головці не погладить, будуть повні.

Дід. Хто його знає.. *(Увійходять в огорожу. Виходить друга пара: Малина й стара жінка 2).*

Малина. Господя сказав: се мужтвій, а се жона твоя... Розмножайтесь, мов... А не сказав він: живіть колективно...

Стара жінка 2. Уродь як худобина.

Малина. Правильно! ось і дійшли. *(Увійходять в огорожу. Іде дві жінки).*

Стара жінка. Із річки? Драстуйте. А я по воду. Чули? Кажуть люди, що це не сап. Уже багато людей назад вертає, а дехто боїться ще.

Жінка 1. Чула і я, що не сап. Коні наче більше не здихають.

Півторак. *(Доганяє жінок).* Розібрали по домах і не здихають, а були б разом—здохали б. За це я ручаюсь.

Жінка 1. Ти швидше здохнеш. Іч спинжак начепив! Бувайте здорові, тітко.

Стара жінка. Ідіть здорові!

Півторак. Вислизнулись. *(Іде в огорожу. Увійходить Жабка з парубком).*

Жабка. Як я був у ерманському плену...

Парубок. Не встигнете досказати. Уже, мать, іншим часом.

Жабка. А як забуду? *(Увійходять в огорожу. Виходять дві баби).*

Баба 1. У церкві вже розначалось.

Півторачка. Я не до церкви, ми в огорожі.

Баба 1. Ага, ви віруюча значить?

Півторачка. Приходьте в нашу громаду. Дуже антиресно.

Баба. А не гріх?

Півторачка. Усі релігії богу угодні. Усі повинні сплотитися проти антихриста, що насувається на нас.

Баба. Заступи царице небесна... *(Увійходять в огорожу. З церкви лине спів. Швидко входять на сцену, майже вбігають Воїнок, Ілько і Гурій з перев'язаною рукою).*

Гурій. Ви стійте тут, а ми з Ільком підем у заулок, може звідти надійде.

Вогнюк. Не треба! Навіщо йти в заулок? До церкви іншої дороги нема, тільки попри нас.

Гурій. Правда. А може він уже пішов?

Ілько. Не повинен би. Жінка моя недавно бачила його. Ішов, як до Малини.

Вогнюк. Приятелі! Гірше буде, коли він цілком не прийде.

Гурій. Не може бути.

Вогнюк. Усе може бути.

Гурій. Що ж ми тоді зробимо? Кого знайдемо? Куркулі грають на цьому далі.

Ілько. А коли ми не докажемо, що „сап“ куркульська видумка — ми програли!

Гурій. Що ж робити?

Вогнюк. Знайти, хоч би під землею.

Гурій. Я знайду.

Вогнюк. Почекаймо трохи, а не прийде, тоді підемо шукати.

Гурій. А може він уже в церкві?

Ілько. Казав я тобі, що ні. А не віриш — подивися, недалеко.

Гурій. Не хочу, краще пішли кого. *(Оглядається)*. А нема нікого, як на гріх. Невже всі у церкві?

Вогнюк. Це нас бачать і не йдуть. Ох і хитрі ж вони? Куркуль підлий, підлизливий, коли слабкий. Він тоді герой, коли чує за собою владу — тоді він герой.

Ілько. Іде один...

Вогнюк. Хіба? А ну не звертайте на нього уваги.

(Іде Стома, скидає шапку й хреститься. Повертає до церкви, але побачивши активістів, одягає швидко шапку і йде прямо, неначе він до церкви й не думав йти. Проходячи повз активістів, каже:

Стома. Сплошная опія!.. Здрастуйте!.. *(Показує на церкву)*. Дурман!..

Вогнюк. Що дурман?

Стома. Та оця.

Вогнюк. Церква? Ви там не буваєте?

Стома. Що ви? Пройти мимо неприємно, вірите?..

Гурій. Віримо, віримо. *(Куркуль проходить)*.

Вогнюк. Казав! Що це за звір?

Ілько. Експортник. Але тихо, ось він іде. І я піду — краще щоб він мене тут не бачив. *(Відходить)*.

Вогнюк. *(Голосно, щоб чув Кобито)*. Як ви думаєте, Гурію, куди йде товариш Кобито: до церкви чи ні?

Гурій. Я не вгадаю.

Вогнюк. Щоб не вгадувати, давайте краще спитаємо. *(Усі-ходить Кобито)*.

Кобито. Драстуйте, товариші.

Вогнюк. Драстуйте, товаришу Кобито. *(Ручкається)*.

Гурій. До церкви святої?

Кобито. Уроді так.

Вогнюк. Дивно трохи. Розумний чоловік, незаможник, і до церкви ходите.

Кобито. Совецька власть же не заперещаеть.

Гурій. Правильно. Не забороняє.

Вогнюк. А ви усе так виконуєте, що радянська влада наказує, не робите того, що забороняє?

Кобито. Да.

Вогнюк. А чого ж ви досі не в созі?

Кобито. Обратно же, согласно положенія, не обязательно.

Гурій. Теж правда, але в созі краще.

Кобито. Мені й без соза непогано.

Вогнюк. Тому, що здаєте Булаві землю, ту, що вам радвлда дала?

Кобито. (Злякано). Хто казав?

Гурій. А може неправда?

Кобито. Ні.

Вогнюк. Ми перевіримо. Ми любимо точність. Коли правда, тому, що люди кажуть — землю відберемо. А хай неправда, чого ви дружите з Булавою? Ви знаєте, що він ворог радвлди?

Кобито. Він мені вроді сват і согласно...

Гурій. „Согласно“, ми знаємо чого „согласно“.

Вогнюк. Ви чули про сап?

Кобито. Чув.

Вогнюк. Ви бачили, коли сап?

Кобито. Бачив.

Вогнюк. Де ви бачили?

Кобито. Я колись у вармії при военім витинарі служив, то бачив різні кінські хвороби.

Вогнюк. Ті коні, що погинули в „Труді“ ви бачили?

Кобито. Бачив.

Гурій. Поздихали вони від сапу?

Кобито. Ні.

Вогнюк. Ви казали бідноті, щоб розбирала зі созів коні, що це сап? Казали?

Кобито. Ні.

Гурій. Чому.

Вогнюк. Тому, що ви держите куркульську лінію?

Кобито. Ні, я за совецьку власть цілком.

Вогнюк. А чого ви до церкви йдете?

Гурій. Оце недавно сам куркуль Стома казав, що там опіум, дурман.

Кобито. Я там согласно басового пенія. Дуже люблю пеніє...

Вогнюк. Добре, товаришу Кобито, ми вас довго затримувати не будемо. Завтра у нас загальні збори созів і бідноти. Ми хочемо, щоб ви теж прийшли.

Гурій. Чуєте?

Кобито. Чую.

Вогнюк. Прийдете?

Кобито. Чую...

Вогнюк. Так ось: ви прийдете і повторите те, що ви нам сказали про сип. Розумієте? А крім того така моя рада вам: годі з куркульною возитись. Коли ви не перейдете негайно на бік бідноти, ви залишитесь сами. Куркулі зникнуть, пам'ятайте. Від вас цього вимагає біднота. Ви чуєте? І радянська влада, що ви її підтримуєте. Ви прийдете завтра?

Кобито. Прийду.

Вогнюк. Як тільки виконавці дадуть вам знати — негайно приходьте. До побачення. (Вогнюк і Гурій відходять — Кобито сам на роздоріжжі).

Кобито. Господи милосердний, Куди мені йти?.. (З церкви лине басове сольо. Кобито по короткому ваганні йде до церкви. З кутка виходить Стома. Він оглядається і крадькома йде до церкви).

Стома. (Ідучи до церкви). Комуні-комуністичеське, а богові — боже. (Хреститься і зникає. З церкви лине спів. До церкви біжить запізнений жебрак у лахмітті; він іде цілком рівно, але побачивши якусь людину, починає кривати на ногу. Стає коло входу до церкви).

Жебрак. Вірую во єдиного бога (Бурмоче. Входить Супрун).

Супрун. Післали до церкви. У чім піду? у цих лахах?.. обіцяв за Гурія чоботи — не купив...

Жебрак. (Молиться)... І прибивши писком три латі і страждавши в погребі... дайте на пропитання каліці сліпому, невидющому, глухонімому.

Супрун. Старцеві краще!.. Худобі краще ніж мені!.. Якби можна?!! запалив би церкву, щоб бог згорів!!!. (З церкви лине басове сольо). Бог покарає?... (Супрун хреститься і втікає).

Жебрак. Не оставте нещасного каліку... (Входить Булава й Йона).

Булава. (Показуючи на старця). Старець... Треба подати цьому старцеві, може й нам коли хто подасть. Такі часи...

Йона. Да.

Жебрак. Дайте благодітель на пропитаніє. (Булава дає дрібну мовету старцеві. Йона шукає довго в глубочезних кишеньнях і не знаходить нічого).

Йона. Блажені нищіі, бо тих є царство небесное.

Булава. Підем в оту хвіртку. Знаєте, що я думаю? Оце вдягнувся чоловік в лахміття, і ніхто його не знає. Може він і перший багатир?..

Йона. Да, професія не погана.

Булава. Тут не те... Щоб тут нас не бачили, давайте заїдемо іншою дорогою. (Зникають).

(Прийходять люди і зникають в огорожі церковній).

Жебрак. Дайте каліці нещасному глухо-сліпому: *(Увіходить Самуриха)*.

Самуриха. *(До жебрака)*. Здоровий, як кінь, а просить. Який ти каліка, я тебе питаю. Ні сліпий, ні глухий, ні кривий...

Жебрак. Уся внутренність у мене гнилая...

Самуриха. Це від горілки. Увесь згоріш, як питимеш. *(Зникає. Виходить знов Булава і Йона)*.

Булава. Ми їм тим сапом доброго страху нагнали. Діло вже зроблено велике. Сози розбіглись як дим, вмиють. Оцей здобуток треба закріпити, бо коли довідуються, що сапу не було, зіллються і тоді вже надовго. Так ви слів, того... не жалійте.

Йона. Скажу їм причту. Там секта зібралась?

Булава. Це вроді, як починаючі. Вони кажуть, що вони віруючі, що ж... і ми віруючі. Ми віримо, що радянська власть провалиться? Ха-ха-ха...

Йона. Правда, правда.

Булава. Нам треба бути і в церкві і в секті, скрізь...

Йона. Розумні в церкву не йдуть, але під її прикриттям збираються. Ходім!

КАРТИНА П'ЯТА.

Збори сектантів в огорожі церковній. Йов Малина стоїть на пеньку, а довкола нього стоять і сидять сектанти.

Малина. Я оце, як якийсь казав, подав вам життя, що бачив в артілі. Але це ще не все...

Голоси. Не все...

Малина. З вірних цілком істочників, я знаю ще страшніші речі, що діються й дітимуться в колективах.

Голоси. Господи помилуй.

Малина. Це вам уже не сози, а як якийсь казав, совсем інакший коленкор. Да сохраних нас господь. *(Хрестить юрму і сходять з підвищення)*.

Хрущ і Кобито. Кажіть усе.

Юрма. Усе кажіть!

Малина. *(Вертається)*. Браття і сестри Христові! Ви чули, що в колективах усім коням відрізують, як якийсь казав, хвости?..

Юрма. Чули, чули.

Розкошний. Це перво діло.

Кобито. Первейшее.

Стома. Да.

Півторак. Да-да.

Розкошний. Да-да-да!

Малина. Отож і людям так буде.

Жінки. І-і-і... Матінько!..

Малина. А чули ви, що в хвости влітають кожному коневі номер?

Середняки. Ну, чули.

Голоси. Чули, чули...

Півторак. Подумать! Коні з номерами! Як у місті собаки...

Малина. Це тільки коням покищо, а далі кожний колгоспник матимемо, замість ім'я хрищеного, номер.

Голоси. Хрищений номер?! Як то номер?

Кобито. Согласно положенія.

Голоси. Якто положенія? (Шум).

Малина. Ви розумієте, люди. Назовуть наприклад сина номером четвертим, а батька, допустим сто п'ятим. Отже, замість Іване Петровичу, скажуть: чотири стоп'ятовичу.

Розкошний. Чотири стоп'ятовичу?!...

Голоси. Стоп'ятовичу.

Малина. Чи тридцять три дев'яностовичу, різно. Кому це приято я вас питаю? Чи може це віруючий винести, перецести?

Баба. Ой, не може, ні.

Самуриха. А мусить!

Малина. Бо номер той випалять йому на тілі залізною печаттю!

Жінки. Ой, ой, боже...

Малина. Печать ту кинув з неба Каїн. І той, кому прибіють печать, буде проклятий.

Баби. Ой, рятуй нас, господй!

Гармаш. Усіх колгоспників поженуть на Сибір!

Самуриха. Усіх бабів покладуть під одно одіяло!

Чоловіки. Правда.

Самуриха. Усім обріжуть коси, як коням хвости й риви!

Жінка. Так воно й буде! Це я добре знаю!

Усі. Фахт!..

Малина. Скасують празники, і не буде людял ніколи спочинку!

Самуриха. Старих людей вивозитимуть узимі в ліси на по-талу звірам.

Малина. Батьки відречуться дітей, а діти батьків, уже є случаї...

Голоси. Уже є случаї...

(Під час останніх слів виходить із-за дерев Булава в товаристві Йони, а за ними йде, оглядаючись торговець Сила, Малинів брат).

Булава. (До Йони). Тепер пора. Підходьте ближче, в саму середину.

Сила. Да-да. Самое лучшее время. (Йона йде в цю розгатованих селян).

Булава. Браття і сестри! Ідучи сюди, зустрів я по дорозі цього святого отця. Зійшов він багато земель, знає багато світів. Ішов у наше богом забуте село проповідувати слово істини. Завернув я отця, попросив до вас. Послухаймо його браття.

Усі. Просимо, просимо!

Йона. (Хрестить усіх). Мир вам! Братіе! Воньним! Услышим причту сію: во дні они, в городі неком, великом, у краю далеком єврейском, жив цар, називаемий Іродом. Начавши царствовать, цар

оний лукавий избрав собі партію прислужників своїх. Він позабирав у народу іменіє його і оддав прислужникам, а народу дав камінь...

Голоси. От!...

Йона. І став народ голодять, нищать, і вмирати. А видумав цей Ірод средство, щоб діти не родились, тільки діти прислужників його. Тринадцять літ царствував оний уредний цар і тринадцять літ стогнав під ним народ. І послав тогдa гoспoдь апoстoлa Пaвлa...

Голоси. Із небес послав?...

Голоси. Да.

Йона. І рече Павел апостол народу своєму: — надо все повернуть, как било...

Голоси. Як було.

Йона. Надо все зробить по-старому...

Голоси. По-старому.

Булава. Амінь.

Самуриха. Ех, боже! Згадаймо браття старі часи: свободнії, ситі, без комнезамів, колгоспів, артілів... Усеб по-старому!..

Голоси. Усе — по-старому, усе по-старому!..

(Серед зібраних метушня. Йона користується з цього, зникає за кушами).

Гурток куркулів. Золоті слова.

Гурток бідноти. Гірше буде.

Гурток середняків. Хто й зна.

Малина. Хай скаже нам старець, як повернути до старого?

Голоси. Правда, де старець?

— Зник.

Розкошний. Це святий був.

Голоси. Святий.

Малина й сила. Хай хтось розкаже, як повернути до старого?

Гармаш. Не вступати в колектив.

Баба. Правда, правда. (Серед юрми появляється Булава).

Голоси. Тихо! Слухаймо! (Запановує мовчанка).

Булава. Є рада, браття. Не вступати, на одріз не вступати в колектив! а будуть примушувать, тоді треба вирізати усю кудобу, усі свині, гуси, качки...

Жінки. Навіщо?

Булава. Хай держава годує! Побачимо, що скаже колектив? Чи вдержиться він?..

Кобито. А живий інвентар?

Булава. Живий інвентар річ нажитая. Коли треба буде, закордон пришле.

Голоси. Закордон пришле.

Булава. Отже, вирізати!..

Сила. Ілі продать ісмедленно.

Голоси. Правду, правду каже.

Булава. Так поспішайте ж поки не пізно! Ріжте худобу, бо заберуть вам її. Ріжте свині і птицю домашню, бо забере їх комуна. Продавайте коні, бо їх винащать сап у колективних стайнях.

Голоси. Господи заступи.

Булава. Завтра благовіщення, святий престольний празник у нас. Усі віруючі, усі християне хай прийдуть богу помилиться.

Півторак. Хай молять господа, щоб ведвернув від нас пав-
щину.

Бідняк. (До жінки). Ходім додому — тут щось не тее.

Біднячка. Ходім; клич дядька Миколу.

Жінка. Тут вроді як сумашедші.

Чоловік. Ні. Тут не божевільні, ти придився. Тут самі кур-
кулі агітують.

Жінка: Є й біднота.

Чоловік. Біднота мовчить.

Бідняк. Тут контр-революція.

Біднячка. Тут зрада.

Жінка 2. Я йду додому.

Жінка 1. І я йду, мені аж страшно.

Жінка 2. Я спати не буду цієї ночі. Буду боятись.

Чоловік. Ходім у сільраду. (Відходять. Йона, що весь час стояв за цуртом незаможників і, побачивши, що вони хочуть відходити, вирішив, що попередньої причти замало. З розвіяним волоссям, з хрестом у руці пробирається між юрму).

Йона. (Підносячі обидві руки догори). Братіє!.. (Його витрі-
щені очі роблять відповідне вражіння на юрму).

Голоси. Пророк, пророк.

Йона. (Спочатку тихо, а далі щораз швидшим крещендо).
І прийде мрак... і прийде тьма... западеться земля... і возрадується
владика ада — сказано в святому писанні...

Жінки. Світлопреставлення надходить.

Йона. Закриють храми святі, обернуть їх у стайні...

Голоси. Що?!

Йона. Не буде чути слова божія. І настане мрак... Знімуть
дзвони, неслишно буде їх на пасху святу і до скончання життя.
Людіє! Дамо лі ми восторжествовать дияволу?! Дамо лі ми воз-
радоваться йому братіє? Іменем Христа закликаю вас, скажіть!

Голоси. Не дамо, не дамо!..

Йона. Братіє! Диявол розставив сіті на вас в виді колекти-
вів...

Баба. Господи, помилуй.

Йона. Братіє, упадімо на коліна і воздаймо славу всевишньому.
(Усі падають на коліна). Господи! покарай комуністів! Боже по-
жри вогнем твоім колективи!..

Середняки. Спасителю, поверни нашу собственисть...

(Із церкви лине спів. «Щасливий чоловік, що не ходить на
раду безбожників». Хор відповідає: «щасливий»... — соло: «бо
знає господь стежку праведників, а шлях безбожників закине» —
хор: «алилуя, алилуя, алилуя» — Соло: «догоджайте господові з
острахом і радійте йому з тремтінням». — Хор: «алилуя, али-
луя, алилуя»... На передній плян виходить Булава з Силою).

Сила. Іване Вавиловичу! Стереженого бог стереже. Умоляю вас, ходіть, дехто з голоти пішов до села. Уже забули?

Булава. Знаю, але тут комусь треба бути.

Сила. Не надо. Коли прийде міліція, увидить только темную масу і їй нічого не зробить, а зачинщикам хуже. Надо немедленно і старця ізвлечь із толпи.

Булава. Він не дурний, сам іде. *(Увиходить Йона).*

Йона. Ну й баню мав я. Сто потоми облився, поки повалив нирь цю чернь.

Булава. Гірше, що частина її пішла.

Йона. Дехто залишився.

Булава. Мало.

Йона. Нічого вже не поробите. Куди ж ми тепер? Хіба до мене, у ліс, у провалля?

Булава. Нам треба покищо бути в селі, не все ще зроблено. Піти треба до отця Прокофія, щоб завтра проповідь сказав підходящу. А як почнуться збори — ударити в дзвони на тривогу. Це може теж збори зірвати. Загітувати жінок... А провалилось і цей раз, тоді можна й до вас. Здаватись нам не можна, бо все-дно смерть.

Сила. Ходім звідси, я вспомнив. Нам невозможно сидити тут ні одної минути.

Булава. Киньте.

Сила. Я ізвиняюсь, за таке по головці не гладять.

Булава. Ніхто не прийде.

Сила. Прийде, увіраю. Нам треба зникнуть, а ті хай моляться!..

КАРТИНА ШОСТА

*На збори бідноти, де має вирішитись еліття созів, перші при-
йшли куркулики: Самуриха, Малиниха, Півторачка і Мотря.*

Самуриха. Нема ще нікого, ми перші.

Малиниха. Може ще й нічого не буде?

Півторачка. Дав би то господь.

Мотря. Буде. Тепер по созах наради йдуть, а як закінчать по созах прийдуть сюди.

Малиниха. І тут рішиться наша судьба: або-або...

Півторачка. Або життя, або смерть.

Самуриха. Їм смерть хай буде!... з нам життя. Нам і господь допоможе, але триматись нам треба. Руками, ногами, зубами! Не боятись їхніх криків чи погроз. Вони слово — ви десять!

Малиниха. Колиб не вигнали зі зборів.

Самуриха. Ха-ха! Хотіла б я бачити... *(У той же час про-
ходять два п'яні).*

П'ян. 1. Не їмють права... *(Куркулихи насторожуються. Са-
муриха сміється).*

Самуриха. Бачите їх? Вони собі своє. Їм море по коліна...

П'ян. 2. Щоб мені моє міг хто забрати?

П'ян. 1. Не іміють права!

• Сумариха. Правильно! П'яний, а не бійсь, розум має.

П'ян. 2. Я хочу бачити, як вони будуть сіяти, коли мій клин усередині. Я хочу бачити.

П'ян. 1. Не іміють права.

Самуриха. Звісно, не мають права. Ох! коли б усі так стояли за своє...

П'ян. 2. Ні чорта мені ніхто не зробить, бо я незаможник із діда прадіда. Потомствений на всю імперію...

П'ян. 1. Не імають права!

Самуриха. Правильно, молодці, правильно! Не мають права.

Жінка 1. *(Вбігає за п'яницями. Звертається до Самурихи).* А ви підтакуєте? Сором мали б. Стара жінка!

Самуриха. Не тобі мене вчити.

Жінка. Та вам це на руку, щоб біднота пила. П'яного легше до рук узяти, ніж тверезого.

Малиниха. Хай п'є, аби розуму не пропивав.

Жінка. Ви навчите! *(До чоловіка).* Бачиш п'янчуга, на чий млин воду ллеш? До хати йди, бо як ухоплю чого, то ноги поламаю *(Чути дівочий сміх)*. Колективці йдуть, сміються з вас. Не роби мені сорому на все село.

П'ян. 1. Не іміють права!

П'ян. 2. Потомствений на всю імперію...

Жінка. 1. Іди додому! Марш мені зараз додому *(Бере за руку й веде зі сцени. За нею іде і п'яний. Дівочий сміх чути ближче).*

Самуриха. Іржуть, як кобили на пасовиську.

Малиниха. Їм весело.

Півторачка. Во власті.

(На сцену виходять дівчата і стають здивовані).

Ком-ка 1. Дівчата! Ви казали, що ми будем перші, б тут, бачите, уже е...

Ком-ка 2. І хто?.. Ха-ха-ха.

Самуриха. А тобі недогода?

Ком-ка. *(Роблено поважно).* Не те щоб недогода, тіточко, але тут наші збори сьогодні.

Самуриха. Я тобі не тіточка!

Ком-ка 1. Це вірно.

Ком-ка 2. Спасибі, що нагадали. Так ось, громадянко, вийдіть звідси. Сьогодні тут наші збори, збори колективу незаможних селян.

Самуриха. Побудемо й ми. Ми теж небагаті.

Півторачка. У тебе дозволу не питаємо.

Ком-ка 2. Нічого питати. Я прошу вас вийдіть звідси.

Самуриха. Мене гониш? Стару Самуриху? Подумай дівко, що робиш?

Ком-ка 2. Я не гоню вас, а прошу вийти.

Самуриха. *(Кричить).* Не вийду!

Ком-ка 2. То сидить, тоді, інші з вами будуть балакати.
(Вбідає Гурій).

Гурій. А це, що? бабський бой? Здрастуйте дівчатка!

Ком-ка 2. Тут, дядю Гурію, куркулих наперло повно, а ми
требуємо, щоб їх не було.

Гурій. І законно! Ви їх просите вийти?

Усі. Нуда!

Гурій. А вони не хотять?

Усі. Не хотять!

Гурій. (До куркулих). Що ви тітки такі вперті! Дівчата вас
так гарно просять, а ви не слухаєте. Послухайте мене: ідіть, це
я вам подружеські кажу. Ідіть собі. Бачите, тут будуть говорити
неприємні речі, навіщо розстроювати свої нерви? Мені ваших нер-
вів шкода.

Самуриха. Не твоє діло!

Ком-ка 1. Вийдіть звідси! Люди йдуть, ви їм в роботі зава-
жаєте.

Самуриха. Ми теж люди!

Мотря. Не говоріть з ними, мамо. Ще собі будете своє серце
мортити?

Гурій. О! Я теж казав, не псуйте собі нервів. Ідіть собі,
прогуляйтесь.

(Між тим майдан наповнився людьми. Прийшов Вогнюк,
Ілько і решта сільрадівців).

Вогнюк. Товаришу Гурію, зійшлися усі?

Гурій. Аж забагато.

Вогнюк. Як так?

Гурій. Прийшли такі мадами, що голоса не мають!

Ком-ка 1. Прийшли куркулихи зривати збори!

Вогнюк. Попросіть їх вийти!

Гурій. Я оце й прошу!

Самуриха. (Кричить). Не маєте права виганяти!

Вогнюк. Чуєте?... А Гурій казав, що вони голосу не мають?

Самуриха. (Кричить) Налоги платимо і маємо право!

Гурій. Це колись було, бабо, тепер не ті часи. Тепер хоч
декто й налоги сплачує та не має права бути членом колективу.
Бути членом колективу велика честь і не кожний її заслужив.

Самуриха. Хай він вам провалиться.

Ком-ка 1. Вони глузують з нас. Гетьте звідси!

(На куркулих напирала маса бідноти).

Гармашиха. Не смієте!..

Самуриха. (Верещить). Убивають!.. Рятуйте!.. Убивають!..

(На це вривається кілька парубків куркуленків з кілками
в руках).

Парубок. Хто вбиває?!.. Хто вбиває?!.

Вогнюк. Стійте, чого вам треба?!

Парубок 1. Не смійте вбивати невинних жінок!

Самуриха. Ой, вбили, мамонько, вбили!

Вогнюк. Громадяне! Я ще раз закликаю вас до порядку і наказую негайно вийти з помешкання.

Півторачка. Почекайте! Ви ще нас попам'ятаєте!

Ілько. Ви вийдете чи ні? Ми ще довго маємо чекати?

Самуриха. Ходім, жінки, добровільно, щоб не знущались з нас та наводоч! (До Ілька). Ти раніш не смів на мене очі звести, а тепер виганяєш?! Вам це всім Самуриха пригадає. (Гордо піднісши голову, Самуриха виходить під сміх комсомольцев, а за нею куркулихи й парубки).

Вогнюк. Тепер можна б приступити і до роботи.

Голоси. Просимо.

Вогнюк. Куркулихи забрали нам багато цінного часу, але не треба жаліти, що так сталося. Ми яскраво побачили, які то запеклі наші вороги. Вони погрожували нам, ви чули? Вони, значить, ще чогось сподіваються? Сподіваються, що вони ще запанують! Ви уявляєте, товариші, що це було, колиб вернулася їхня влада, влада поміщиків і капіталістів, влада Булав і Самурихи?

Голос. Не дочекають!.

Вогнюк. Щоб не дочекали, треба нам триматись купи, треба злитись в одно, в один сильний, спайаний колектив, і тільки в ньому буде сила. Ми товариші прийшли сюди продовжувати роботу. Ви в своїх созах вже говорили про утворення одного колективу. Тут маємо вирішити остаточно: утворюємо артілі чи ні?

Голоси. Боязко якось.

Вогнюк. Хто бажає висловитись в цій справі?

Голова 2 Созу. Я хочу.

Голоси. Тссс... слухайте... ану-ну...

Вогнюк. Прошу.

Голова 2 Созу. Я хотів би дві слові про те, що можеб нам не робити артілі.

Голоси. Вірно! Що?.. отакої!..

Вогнюк. Прошу спокій.

Голова 2 Созу. Так ось, не роботи артілі, а жити й далі созами. Чому! Наш соз, примірно старався, а другий ні. І він прийде на готове? Це нікуди не годиться. А так кожний соз окремо, і можна б навіть, примірно, змагатись, як ото вже мода пішла: хто краще робить, хто більше має...

Голоси. Правильно, правильно!..

Голова 2 созу. Бо як багато народу, то важче ним орудувати. Я й так ледве вправляюсь.

Голоси. Ну, що з того? Подумаєш!

Голова 2 Созу. А ось ще примірно так: у нашій созі, можна сказати, рівний степ, це кожний знає, в „Жовтні“, „примірно“, яри та балки, у „Колосі“ ж то більше болото... То як уже тут зливатись?

Вогнюк. До революції хто обробляв той степ, де працює і наш соз?

Голова 2 союзу. Поміщик, що маю казати, поміщик.

Дід. Князь Куракін.

Вогнюк. Бачите, як було! А тепер працюєте ви. Скажіть, чим краще для радвлади Череди від Гурія, що Череди обробляє степ, а Гурій болото — нічим? Гурій може й кращий?

Баба. А вжеж, що кращий.

Вогнюк. Якже зробити так, щоб всі мали однакове поле й однаковий прибуток? Як? — Злити всі поля до купи й обробляти разом. Правильно?

Голоси. Правильно.

Голова 3 созу. Ми хоч рік хотіли попрацювати в созах. Один рік. Чого нам так поспішати?

Агроном. Треба поспішати. П'ятирічку виконуємо за чотири роки, а ви злиття чотирьох созів хочете розтягти на п'ять літ? Це ж нікуди не годиться!

Гурій. Ех, друзі мої, не давайте себе довго просити. Вас до злого не намовлять. Ви знаєте, хто править нашою державою, хто править нами? Робітники й сільська біднота, що ми її покликали до влади. Вона знає наше селянське горе, наші злидні, вона хоче допомогти нам, хоче добре, а ми відтягаємо що на рік, ще на два. Братці! ви побачите, як нам гарно заживеться. Буде одне поле, і, як оком кинути, наше.

Маса. Усе наше!..

Гурій. На ньому робитимуть машини — трактори, комбайни, а не малолітні діти, як досі було. Дітей усіх ми дамо в науку. Ми вибудуємо вищі школи тут у нашім селі. Ми збудуємо театр, кіно, клуб... наше поле, — буде одна фабрика хліба. Наше Ставище — місто.

Голова 2 созу. Казка хороша...

Баба. Якби це все збулось!

Маса. Так...

Вогнюк. А ви сумніваєтесь? Хотіть, працюйте, і мусить збутись! Хто ще хоче слово?

Агроном. Я. Товариші, не буду я довго говорити, не буду вас довго агітувати, я хочу вам просто пригадати кілька прикладів господарювання на великих ділянках землі. Звичайно, до революції вони були в поміщиків і куркулів. Хто з вас не пам'ятає червоної німецької худоби у того ж Куракіна?

Маса. Пам'ятаємо. Ох і худоба ж була!..

Дід. Там один бугай, так вісив... не згадаю вже скільки...

Агроном. Згадаємо хоч би орловських рисаків у Булави.

Усі. Правда.

Агроном. Так ось. А що біднота мала?

Незаможник. Злидні.

Агроном. Звичайно, більше нічого. Чому? Бо вона не мала на чому працювати і не вміла. У колективі ми навчимося працю-

вати, є на чім. Ви бачили наше досвідне поле? Наші всі лани стануть одним досвідним полем, і ми зберемо втричі більше, ніж збирали досі. Товариші! Ми заложимо молочарську ферму, збудуємо силосні вежі, запровадимо раціональну годівлю худоби, поліпшимо породу корів, коней, заведемо свинарню. Товариші. Ми чудес докажемо, коли тільки буде охота, розуміння того, що робиш, любов до справи. А цього ми доб'ємось культурою, яка знов таки можлива тільки в колективі.

Комсомолка 2. Давайте голосувати. Ми всі за злиття, за артіль. Проти тут лише якась пара.

Вогнюк. Нам треба переконати й ту пару. [Коли не буде одностудності — не буде колективу. Так хто ще висловиться?

Кобитиха. *(За сценою)*. Ой, рятуйте! Убили мені чоловіка!

Гурій. *(Сміється)*. Хтось уже висловлюється...

Голоси. Що сталося... Що це?.. Хто це?.. Що з ним?!.
(На сцену входить Кобитиха, ведучи чоловіка з закривавленою головою).

Кобито. Це я, Кобито.

Кобитиха. Ой, вбили мені чоловіка!..

Ілько. Не вбили, коли він тут. Говорить толком, що сталося? Де ви були досі?!

Антох. Катюзі по заслугі.

Кобито. Правда, по заслугі дісталось зрадникові.

Голоси. Зрадникові?

Вогнюк. Кажіть виразніше: Чому зрадникові?

Кобитиха. Ой, боже ж мій, боже...

Кобито. Годі, дай сказати. До останніх хвилин я був на боці Булави, поступав согласно його положення. Сознаю свій гріх. Зрадив.

Кобитиха. Не казала я: не слухай його...

Ілько. Що ж далі?

Кобито. Намовив він мене виступати проти колективів, немовляв спортити комбайна. За одну маленьку частину від комбайна обіцяв поросся.

Маса. Запроданець!

Кобито. Я було погодився.

Маса. Юда!.. Зрадник!..

Кобито. Та не встиг же! Сьогодні вони мали виступати. Загітувавши на нічних зборах декого з бідноти, мене ось першого, вони ожидали, що колективи проваляться через сап, і вони піднімуть народ...

Голоси. Руки короткі! Нема дурних!

Кобито. Почувши, що сози міцні і навіть схилиються до злиття, що їхніх жінок збори вигнали, вони оце зараз повтікали в ліси робити партизанщину.

Голоси. Куди повтікали? Доганять їх!

Ілько. А ви, що?

Кобито. У мені заговорило сумління. Стало соромно, що я на їхнім боці. Сказав їм, що з ними в ліс не піду. Потягнув і Хруща за собою. Мене догнали, звалили і вбили колами до смерті...

Жінки. Шкода, що не вбили...

Голоси. Щож робити? На коні! За ними! Доганять їх! Гайда, поки не пізно!

Вогнюк. Стривайте! Зробимо це організовано. Стривайте!

Ілько. А історія з сапом?

Кобито. Граждане! сап видумав Булава для острашки народу.

Голос. А чого коні здихали?

Кобито. Їх отруїв Гармаш, а отруту дав Булава.

Голоси. Убити гада! Гармаша сюди! Зрадник!

Вогнюк. Тихо! Заспокійтесь!

Кобито. Гармаш утік з ними в ліси.

Голоси. Отруїв наші коні?! утік?!!

Вогнюк. Так хто тепер висловиться?

Голова 2 созу. Прошу слова.

Голоси. Геть! не треба!

Голова 2 созу. Громадяни, прошу слова.

Голоси! Геть!

Вогнюк. Дайте сказати.

Голова 2 созу. Я вагався чи зливатись, чи ні, а тепер бачу, що або з ними, або проти них. Я проти них.

Вогнюк. Тепер голосую; хто за злиття усіх созів в один колектив?

Голоси. Усі! усі! всі!... (Чути дзвони).

Голоси. Що це? Тривога? Може пожежа? Біжім!...

Кобито. Ложная тривога... Запізнились. Це куркулі вдарили в дзвони, щоб зірвати збори. (Легкий сміх). Учора вмовились (сильніший сміх). Вони вмовились також, щоб у ліс дзвонами давати знати, коли яка подія і тому подібное... (сильний сміх і пісня);

Ми наробим того дива
По радянській всій землі
І нашого колективу
Не звалить вам, куркулі!..

ЗАВІСА

(Кінець буде в наступному номері)

Я. ШАХІВСЬКИЙ

ПІСНЯ ДВАДЦЯ-
ТИ П'ЯТИТИ-
СЯЧНИКА

Як ударив дзвоник
Тай у другий раз,
Покинули хлопці
Рідний свій Донбас.
Як рвонули труби
Разом маршу кряк
Аж в серпа зігнувся
В небі молодик.
За бугром сховався
Терикон високий.
Прощавай вагончик
Й коник кароокій.
Вже не будем разом
„Партію“ ганяти
Вже не буду в гриву
Кісників вплітати.
З штреків і вибоїв,
З фабрик і заводів
Понесли в степи ми
Пролетарську волю.
Й де каліки-сохи
Скрючували спини,
Велетні комбайни
Вже ніхто не спинить.
Жатимуть комбайни,
Радість в стернях піде,
Виростуть заводи
Металеві й хлібні.
Застигає, ти пісне,
Шахтарська вільна.
Штреки і продольні
І вибої рідні.
Про бої уперті
За колгоспи й сози,
Як червоні балки
З прапорами возим.
Розкажи на шахті—
Перемога наша.
А Ви—
Пишіть хлопці,
Напиши, Наташо.

ВОЛОДИМИР ХОЛОШ

СЕРПОМОЛОТОВЦІ

(н а р я с)

НАДІЇ на ліквідацію прориву були марні. Кожного дня „Молотарка“ подавала ганебні цифри відставання. Про виконання пляну в 84 молотарки не доводилося їй говорити. Лише інколи показники сягали на половину цієї кількості, і то не завжди.

Боляче вдарив цей ганебний прорив по робітничому колективі; захвилювалися серпомолотовці, вдарили тривогу по цехах, по окремих ділянках.

Всім зрозуміло, що збиральній кампанії загрожує зрив. Тисячам тоннам хліба загрожує остатися необмолоченими.

Поряд з показцями випуску продукції молотарок на сторінках „Молотарки“ з'явилися чорні списки прогульників, ледарів, лжеударників.

Чорний список.

- Геть з заводу
злісних прогульників!
- 46274 Булганов.
- 46551 Молодчий.
- 43732 Бутенко.
- 44796 Верлінський.

У кожному цеху, на кожній дільниці з'явилися плякати, що ганьбили тих, хто зриває плян збирання врожаю.

Яшко й Олена прибивали останнього пляката в своєму цеху.

„Ми вимагаємо вигнати з робітничих лав злісного прогульника Верлінського, який прогуляв підряд 12 день“.

Кожен цех, кожна дільниця вивісили зривників збиральної кампанії на суд всієї робітничої маси заводу.

— Боляче, що такі як Гун плямують всю комсомольську організацію — звернулася Олена до Яші, коли поверталися до своїх станків.

— Нічого, Олено, не треба лякатись. Гунів ще багато попролазило до наших лав. Але вони полетять не тільки з комсомолу, а й з заводу... Подивімось...

Підходили до дільниці збірки валів. Серед усіх плякатів, що були на цій дільниці, один найяскравіше виділявся серед інших: „Іх повинен знати весь завод.“

Ударна бригада на збірці валів: Резінкінд, Бедерак, Літвінський, Мільштейн — виконують свою програму на 133%“.

— Ось, Олено, ким ми будемо поповнювати лави партії і комсомолу. Замість одного Гуна, будуть десять кращих ударників.

І Яша впевненою ходою завернув до свого станка, де на нього чекав вже Гурин, робітник їхнього цеху.

— Так от, товариші, далі такого сорому терпіти не можна. На нас, можна сказати, надіється вся країна, а ми...

— Вірно, Гурине, — перебила його Олена — на нас покладав надію вся країна, а в нас...

— Прорив. І прорив ганебний — важко відрубав, підійшовши до них, Черненко.

— Так от, тов. Черненко, разклаптик цієї ганебної плями падає на мене, як на робітника нашого заводу, далі так терпіти не можу.

— Ну?..

— Що?..

— Зриваєшся?..

Три пари гострих очей вп'ялися в Гурина...

— Не зриваюся, а... працюю підряд дві зміни. Треба цілком прорив ліквідувати.

Зміна розпочала роботу. Гурин повернувся й пішов цехом, але не до вихідних дверей, а знову на свою дільницю. Його електромотор працював підряд дві зміни без відпочинку.

Гурин припасовував двадцятього вала.

Новомолотарочний цех готувався до пуску конвеєра. Тридцять вісім молотарок марки „МК“ повинно сходити щодня з конвеєра. Менше не повинно бути. Гуркоче цех. З напруженням готують робітники свого першого велетня цеху, що повинен виправдати їхнє революційне завдання.

Черненко оточений колом робітників. Хвилина напруження. Прислухаються до кожного слова, до кожної цифри.

— К чорту такі темпи, — не стримує далі Гурин, перериваючи доводи начальника цеху Шнуркова.

Черненко підвівся.

— Товаришу Гурине, дотримуйся порядку. Візьмеш слово й будеш говорити. А, ти Шнурков, продовжуй.

— Наприкінці треба сказати одне: конвеєр повинен рухатись кожні сорок хвилин — і ні хвилини більше... Все.

— Черненко, дай слово!

— Говори, тільки коротко і щоб ясно.

— Я буду говорити коротко і ясно. — Яшко нахвилину замовк, розтібнув на шії гудзика зазмальцованої спецовки. — „Сорок хвилин і ні хвилини більше“ — так сказав нам Шнурков... Що значать ці 40 хвилин? А ось що вони значать. Збирання провадиться в дві зміни. Значить, маємо 840 хвилин. Розділимо ці 840 хвилин на 40, що нам запропонував Шнурков, і маємо... 21 молотарку на добу, замість... 38, як диктує нам більшовицьке завдання. Я хочу тут запитати всіх, що це значить?...

— Це, значить, невиконання завдання.

— Це значить — прорив!

Захвилювалися робітники. Хвиля незадоволення покотилася цехом, перепелася з гуркотом електромоторів і тривожно вдарилася в заводські стіни.

— Товариші, — протиснувся в коло Гурин. — Та, нарешті, робітники ми чи ні? — я вас питаю. Що значить 21 молотарка, а не 38?

До диявола цей „зустрічний“ опортуністичних темпів. Я більше й слухати цих ганебних цифр не хочу. Досить того, що й досі прорив не зуміли ліквідувати...

Заговорили робітники разом, одною хвилиєю. Вдарилися обурені слова об кожен станок, об кожен шків трансмісії. Захвилювалося море чорних спецовок.

— Що значить 40 хвилин?

— Чому ти Шнурков говориш про більше, як 40, а про менше ні слова.

— Чому саме 40 хвилин, а не 15?...

Чи не тхне... це опортунізмом?

— А де ж ділися ще 17 молотарок?...

— Товариші... Беріть слово...

— Ми робітники, чи ні — запитав нас Гурин, і я теж запитую: робітники ми чи ні? — підвівся Черненко.

Гурт на хвилину змовк.

— Вірно було сказано, товариші. Такі темпи опортуністичні. Це не наші, не робітничі темпи. Їх ми, робітники, не приймаємо. Вони не на користь пролетаріатові, а на користь прогульникам, рвачам і ледарям, що й на сьогодні ще сидять поміж нами. Яша сьогодні довів тут на прикладі, до чого ведуть 40 хвилин. Ми тут сьогодні ж заявляємо, що це не наші показники, не робітничі. Наші показники — 15 хвилин руху конвеєра...

— Вірно.

— П'ятнадцять можна дати...

— Інакше й не повинно бути...

— Правильно. Заперечувати ніхто з нас не буде.

— Ми спроможні дати 15 хвилин, а тому заявляємо, — конвеєр мусить піти своєчасно — це раз, і друге: він повинен рухатися не кожні 40 хвилин, а кожні 15. Ось наші робітничі пропозиції. 38 молотарок повинно сходити щодня з конвеєра. Ні на одну не менше. Досить ганебного відставання...

— А як же ж наш плян? Ми скільки часу над ним сиділи?... — заметушився Шнурков.

— Такого пляну ми не приймаємо. Прориву проривом не ліквідувати...

Десята година ранку. Новомолотарочний цех в особливому напруженні. Немає балачок, немає суперечок. Кожен з напруженням чекає 10. Хвилина за хвилиною наближається стрілка годинника. Ще залишилось п'ять... три... дві...

Враз здригується серце заводу. Замовкають електромотори трансмісії, паси. І лише на мить, на одну хвилину. На одну хвилину замовк цех в грізному вичікуванні.

І враз могутніми хвилями „Інтернаціоналу“ шарпнула духови оркестра робітничі серця. Незабутнім ехом прокотилися ці хвили цехами, вдарилися в електромереживо стін заводу.

Грізним валом обступили невеличку, тимчасову збудовану з варстатів, трибуну. Шарпнули червоним полотнищем прапори і звисли над

головами робітничими, над молодим дебелим червонофльотцем, шефом серпомолотовців.

Лише хвилина вичікування, лише хвилина урочистого мовчання— і здригнувся цех жорстокими робітничими вустами, що зійшлися винести останнє попередження злісним дезертирам соціалістичної праці, дезертирам героїчної боротьби за 38 „МК“, за 84 молотарки по заводу щоденно.

На трибуні постать інструктора заводського комітету тов. Ємельянова:

— Боротьба за 84 молотарки щоденно—це уперта боротьба за хліб, боротьба за соціалізм. Стимулом цієї боротьби повинен бути пуск нашого конвеєра. Адже подібного конвеєра немає в жодній капіталістичній країні. Цей конвеєр спроектовано і зроблено виключно силами інженерно-технічного персоналу й робітників нашого заводу „Серп і Молот“ без будь-якої допомоги і запозичення від закордонної техніки. Це перший і єдиний конвеєр, для збирання складних тракторних молотарок. Зірвати пуск цього конвеєра ми не дозволимо. Досить того, що до цього часу нам заваджали прогулянки, ледарі, симулянти. Сьогодні ми зібралися, щоб сказати своє останнє слово... Прогулянкам немає місця на заводі. Тим, хто зриває будівництво соціалізму, зриває третій вирішальний, зриває більшовицькі жнива, немає місця в робітничій сім'ї...

Хвилі оркестри, хвилі оплесків покривають останні слова Ємельянова.

Сотні листівок, випущених „Молотаркою“, легкими метеликами падають в робітничі лави. Одним за одним на трибуні з'являються старі кадровики. Коротко, рішуче вимагають від дезертирів останнього слова...

— Наші робітничі лави далі мовчати не повинні. За нами з напруженням слідкує вся країна. Степи чекають молотарок, а в нас прорив. Ми, замість того, щоб виконати це величезне завдання, відступаємо: не встояли перед труднощами... Чи ж повинно це бути? Чому в нас прорив? Чому ми не додаємо країні?...

— Чому в нас прорив? —

Захвилювались робітничі лави, ще тісніше з'єдналися колом навколо трибуни.

— Ми тут зібрались не жартома. Товариші, ми повинні.. Я скажу просто—гнати їх з заводу, щоб і духу їхнього не було... так то...

І сивоголовий кадровик під хвилі оплесків сходить з трибуни. Давно вже він не виступав перед таким гуртом товаришів. Але сьогодні не міг стриматися, не міг мовчати. Сьогодні він відчув свій обов'язок, відчув, що його слово повинно приєнатися щільно до інших.

Та його місце заступає, не молодший від нього ні роками, ні працею Черненко. Його обличчя вкрили глибокі зморшки праці.

— Товариші... я питаю: коли серпомолотовці здавали позиції? Хто пам'ятає, щоб серпомолотовці відступали?

— Ніколи...

— Не було ще цього...

— Вірно, ніколи. Так чому ж тепер ми відступили. Чому здаємо позиції. Чому в нас прорив?... Невже ми не вміємо боротися так, як до цього часу боролися? Невже ми, серпомолотівці, дозволимо, щоб тисячі тонн хліба залишилися небомолоченими?... Невже ми не вміємо боротися по-більшовицькому? Цього не повинно бути. Від нас вимагає партія й пролетаріят. До нас вчора приїхали робітники Баку. Вони рішуче вимагають від нас виконання своїх завдань, щоб ми з честю виконали так, як виконали вони, бакінці. А що ми можемо на сьогодні сказати? Що в нас є прогульники, які по місяцю не приходять на завод, що ми, замість 84 молотарки, дали сьогодні країні лише 34?... Далі тривати так не може. Ми, пролетарі, своє завдання повинні виконати. Ганебну пляму повинні з себе зняти. Прогульників гнать з заводу! Жодного дня не тримати! Досить панькатися! Ось їх ганебний список.

І Черненко розгорнув спішного метелика „Молотарки“, де на першій сторінці стояв список злісних прогульників.

„Чорний список“.

Геть з заводу злісних прогульників.

1. Булганов. 2. Молодчий. 3. Бутенко. 4. Верлінський.

— Слово для пропозиції має Яша.

Десятки й сотні недоданих колгоспам та радгоспам молотарок вкрали у заводу злісні прогульники. Цей суворий рахунок подав дезертирам праці робітничий колектив молотарочного. Наші зобов'язання перед більшовицькими жнивими не дозволяють нам більше панькатися з дезертирами праці.

Передаючи прізвища дезертирів найширшому оголошенню, ми вимагаємо, щоб жоден завод їх на роботу не прийняв до закінчення певного карантину. Хай це буде суворим попередженням тим, хто спробує зривати нашу роботу.

„Геть з заводу дезертирів праці, зрадників нашої справи!“.

... Цехами знову котився спів дружньої праці електромоторів, трансмісій, пасів. Ще з більшим завзяттям Яша, Олена, Черненко, Гурин вели різці по металю колінчастих валів, ще з більшою пильністю стежили за виконанням своєї важливої роботи. Вони добре пам'ятають, що на цьому справа не кінчиться. Прорив ще розпустив свої пазури над заводом, і треба багато зусиль, багато більшовицької упертості, щоб ліквідувати його, щоб зняти з заводу ганебну пляму.

І вони ще рішучіше вмикають електромотора, ще пильніше прислухаються за дією всіх частин станка.

Адже на них чекають лани колосистих хлібів. Серпомолотовці повинні дати своєчасно їм машини, повинні виправдати своє революційне звання перед пролетаріятom.

П И Л И П Р У Д Ь

ПІСНЯ ПРО ХЛІБ

I

Той рік голодний
Вияв суховіями,
Колосся зламане
Стояло, ніби жертви . . .
Молившись богу
Куркулі
Ховали хліб у ями,
Затягуючи над республікою
Зашморг
Смерти.
Немов ті злодії,
В осінні хмурі ночі
Із хліба самогон
Варили,
Дякуючи „бозю“.
А деь горіли боляче
Голодні пухлі очі —
Йшли люди з Надволожжя
І . . . падали . . .
Вмирали по дорозі.
Той 21-й рік —
Дні билися в конвульсіях,
І люди зуби ціпили
У лютій боротьбі;
Комбедчики
Із пащі ям куркульських
Для голодаючих
Виймали
Хліб.

II

Країна гоїла
Тяжкі розрухи рани,
Ішла вперед
(Хоч ще була в ремонті).
А на дорозі знову
Став
Куркуль із обрізаном,
Хотів блокаду нам створити
На хлібнім
Фронті.

У боротьбі за хліб,
В клясовім герці
Оскаженів глтай,
Мов людожер:
Не в одного робітника
Прострелене
Затихло битись серце,
І не одну хатину схилена
Вогонь
Пожер.
Та вперто
Наступали ми
І лави наші — криця.
(Даремний був
Опортуністів лемент),
Ми куркулеві
Зламали холку
В боротьбі цій,
Ми розв'язали
Зернову
Проблему.

III

Хліб —
це клясова зброя;
Хліб —
наша міць, снага.
Ми радгоспи
Зернові
Построїли
На сотні тисяч га.
Знаємо ми —
недобитий глтай.
Стягнемо хліб
і доб'єм суцільною.
Колгоспами
Квітне
Республіка хай —
Ми, щогодини ростем, міцніємо.
Ось він
днів наших новий зміст —

Похід колгоспний
лав мільйоних,
Залізний
Фундамент
Нових агро-міст
Будуємо ми на оновлених гонах.

Щоб заводів
росли корпуси,
Йшли в стени
„Катерпілери“, „Інтери“,
Щоб
Бугільний
Наш Донбас
Був ударний--прориви витравим.

Знаємо ми—
інтервентів зграї
Гострять зуби,
пирскають зістю.
Лави
Гартує

Наша Армія.
Міднить технічну озброєність!

Кожен з нас
будівник і боець,
Ми ударно
будуєм сьогодні:
518
Крицевих
Фортень
1040 залізних загонів.

Хліб —
це класова зброя,
Хліб —
наша міць, снага —
Ми Соціалізм постріймо,
І в майбутніх
Жовтневих
Боях
Переможемо ворога.

м. Бурин, серпень 1931 р.

ЄВГЕН ЗАХАР'ЄВ*)

НА ВОРОШИ- ЛІВСЬКОМУ...

ТРУДОВИЙ день в радбати вже відлічив вісім навчальних годин. Поволі замовкли ключи, згорнулися у зелених двуколках рації, по дротах нечутно стихла мелодійна частота. Пробрязкотіли казанки до ідальні, пролітає, як повітрям радіограмма, мертва година. Вже загорілі обличчя знов заливають лінійки. Шелестять газетами ленкутки... „На мітинг... до сцени...“ розносяться голоси сотенних чергових, і за кілька хвилин велика площа лав біля сцени щільно заповнена. „На заклик Перекопської дивізії наша двадцять третя відповідає активною участю у Ворошилівському суботнику. Перша честь належить радбатові“... говорить комісар, за звичкою ліву руку кладучи на портупею, а правою короткими, енергійними рухами полосуючи повітря. Бійці-радисти, сміливо виходили на кін, дзвінко кидали меткі і знайомі слова. „Пролетарі приймають... ударно... всі як один... дайш швидке більшовицьке збирання соціалістичних лавів...“ Ці слова сьогодні набирають особливо

*) Євген Захар'єв—червоноармієць Н-ської радботу, ударник, призваний до літератури.

незрівняного змісту. Вони рідні, як кров, цікаві, як спритно складена радіосхема і дороге, як життя нашого розгонистого соціалістичного краю. Ліс рук гордовито підвівся, і по ньому заскакало червонозолотаве проміння, скошеного до обрію сонця. „Хто проти? Жодного...“

Над вечір другого дня батальйон бойовим загonom вирушає в похід до радгоспівських ланів. В такт оркестрові твердо і пружнисто торкають ноги судільним поступом закурений шлях.

Радіо панелі,
Ключі золоті,
В праці ми веселі.
Свіжі молоді...

Заспівує молодим голосом, впевнено і бадьоро на всю широчину здорових грудей командир рою В'язів.

Червоноармійці
Завжди на чеку
Захищать кордони
Радреспубліку.

Сильно і завзято підхоплюють сотні свого улюбленого співаку. На розі, безрадісно усміхаючись, стоїть краший ударник Жувій. В очах йому світиться невимовна печаль. Як же не сумувати? Так щиро гадав бути спільником у суботнику, і ось хвора нога одриває його від цих рідних лав, від походу, від радісно-колективної праці, до якої він звик на заводі. Йому на прощання привітно співчутливо всміхаються бійці. Червоно-попелясті тіні стеляться, зриваючи траншеями, учбовим полем. За коротким замкненням колом обрію поволі зникають табори. Рухлива ж і гнучка лава батальйону, пружньо вигинаючись на зворотах гарячої дороги, пливе степом, що рясніє стиглими хлібами. Невпино лунають пісні. Ноги чітко одлітають в ході, швидко разом випростовуються руки. Позаду дрижить хмара сірої куряви, а на шляху лишаються тиснені сліди сотень ніг. Перший привал. Розстрільною розсипались лави. На стерню пукатими низками лягають скатки, а серед бійців одразу помітно групування. Рої, чоти гуртуються, і з середини чути жваві і швидкі слова. „Кого викличем... школу... на краший перехід, жодного відсталого... дисципліну міцну“ чути з другої сотні. „За... проти... викликаємо вже виправдати поударному“, тримаючи в руках списки з пропозиціями до виклику, говорить жвавий комсомолец Моторний. За декілька хвилин між сотнями снують делегації. „Приймаємо... додаємо... за краще організоване розташування на місці, жодного пухиря на нозі“. Останнього пакта додає лікпом. „А щоб пухирів не було, краще загортати онучі та не пити багато води“ пояснює він простий шлях виконання своєї пропозиції.

З веселим задоволенням блиском в очах повертаються делегації до своїх роїв. На другому привалі весь батальйон охоплене союзнаганням. Аркушки з пактами клично виглядають з похідної лінійочки, а поруч них з оздоблених рямок пнуться перші проекти

ка змагання під час роботи в радгоспі. Вони уважно обговорюються, хоч і немає певної уяви, яка саме робота чекає бійців. „Яка не буде, а дамо більшовицькі темпи“ чути впевнені голоси.

У вечірніх сутінках зустрічається село. На майдані короткий відпочинок. Одряду гремить веселий танок. Бійці парами викидають такі колінця, немов і не пройдено довгого степового шляху. Нач. школи подає приклад, легко і молодю повераючись в такт танкового мотизу. Дівчата, спочатку боязкі, з полохливою цікавістю в очах, вже сміливіше підходять до бійців і, манірно подавши руки, пристають до танців...

Русява дівчинка у рожевій хустці, ніяково всміхаючись, просить високого червоноармійця: „дядю червоноармійцю, дай олівця“. Прохання задоволено, і вона радісно підстрибуючи, біжить до дитячого гуртка.

На останньому привалі м'яке темніє, і цигарки поблискують мініатюрними зірками на тлі запорошених облич. Ось виринають з теплорозпареної пітьми вогники нашого постою. Чутно пахощі вечері, бо кухні, що поїхали задалегідь, готові до „прийому“. Обозні коні цокотять цепками. З піснями підходять сотні. Кожна на своє місце. „Повара на лінію“ жартуючи кричить старший повар Бужко і, озброївшись велечезним черпаком, наповнює підставлені казанки.

Електричні похідні ліхтарики під зоряним небом освічують шумливий табір, а степ навколо не спочиває. Невтомно гуркотить трактор і на початку ниви, край дороги, видно, як виприсають на стерню, відлічені, як самов'язкою, свіжо-шелесні снопи. Повітряними манівцями вигукнув далекий паротяг. На короткій нараді комскладу комісар сповіщає про завдання. В'язів підходить до свого рою: „складаємо копи, товариші — завдамо снопам перепалку“ мовить він, вкриваючись шинелею. Рій наближається до В'язова і з задоволенням приймає його інформації. Табір починає обгортати тиша. В освітленому колі стрибають через тіла довгі тіні днювальних. В останнє проходить ад'ютант і старано перевіряє пости.

Після походу, на пухкій теплий солом'яний сон приємно межить очі і швидко сковає стомлені постаті. Навіть невгавані не втримують і поснули з недоговореним словом на вустах. Тихо похрускують по стерні дозори та біля кухонь метушиться черговий наряд, готуючись до сніданку.

М'яко зникає коротка ніч. Легким стрибком зустрінуто молодосвіжий ранок. Сон прогнав втому, немов вітер вранішню пару зі ставу, легко, без сліду. Після сніданку у великому колі комісар знайомить з умовами та завданням роботи. „Наш зустрічний — чотирнадцять кіп на бійця“ говорять бійці.

„Згодні!“

„Перевиконати!“

„Приймаємо“ — „Тільки скоріше за роботу“ чути нетерплячі голоси... „... в похідну — кроком руш, раз-два, раз-два...“ Кожна сотня, розтягуючись у довгу смужку, вилаучає з себе бригадки по

чотири чоловіка. Ті, що вже одержали собі ділянки, склавши на землю амуніцію, зразу розпочинають працю. Шелестить важке колосся, щільно лягаючи в полукіпки, бренть під прудкими ногами стерня, зростають і біжать вперед стайки. „Кругом по п'ять, а в середину і зверху по одному“ пояснюють досвідчений новачам нескладну арифметику полукіпка. На стерні зникають росяні краплі. Стає дедалі тепліше. Батальйону мов не було. Неозорний лан усіявся метушливими, заголеними до пояса, бійцями. За швидкість, за якість невтомно працюють руки, шершава суха солома іноді коле їх, та рехай! Ніхто не звертає уваги. Спочатку біля полукіпків, тихо, бо в захопленні роботою кожний намагається не пропустити жодної хвилини. Коли руки призвичаїлись до снопів, між групами лунають перегуки. „Не відставай... викликаємо на п'ятнадцять!... Приймаємо!... агов, хто за нами, за перше місце... Дайош!... Моторний на ходу, не одриваючись од снопів, змагається з двома групами. Ще впертіше заходилися працювати.

Між копами перелякано мчить заєць і зникає ярмом. Гарною і солодкою стає вода, освіжуючи пересохлі вуста, а сонце з прозорої височини вогнистим віялом розливає спеку. Далекими обрідями, немов над вогнищем, тремтить і коливається струмками розпечене повітря. Піт, змішуючись з легкою курявою, липкою плівкою вкриває обличчя, руки; шемлять поволокі місця, але невтомна впертість не стримає рухів. Нарешті група Моторного кінчає свою ділянку і переходить до сусідньої бригади, яка помітно відстала. Взявши на буксир, швидким натиском доганяють стайки і, добігши до дороги, зупиняються. Кінець. Але цього замало. Ген-ген ще не впоралась третя бригада. Зливаючись в єднання, кінчають і там. Розморені сонцем, з набряклыми від праці м'язами, три бригади рушають разом до стану.

Летить сигнал. Він ніжно-голосистий, радісно переконливий, і дивний на широкому, степу. Сигнал не досягає далеко розташованих бригад і сигналіст, сівши на коня, летить нарізками.

Одбой тепер пливе далі. Всі, зачувши давнознайомих рідний клич, що перераховує кожну годину таборового життя: зустрічає свіжим ранком, закликає до нового учбового дня, сурмить до того часу, як втома межить очі і, тінь од срібних дерев лягає на засмажені обличчя бійців, зачувши й тепер цей клич, всі простують до стану.

Повертаються з ланів бригади, трохи розхитано коливаючись, але обличчя, що масно запітніли, жмуряться на сонці посмішками; і думки горді з перемоги, що не лише виконали, а ще й перевиконали завдання. Затинають своїх завжди невмирущих, самими створених, рідних і незабутніх радіо-пісень. Кілька бригадирів радгоспу поділяються своїми враженнями з нашими командирами. Невеликий на зріст, засмажений, з сірими жвавими очима бригадир швидко, обертаючи до всіх чітко вирізблене енергійне рухливе обличчя, розповідає. „Власне, товариші командири, ми значить, для червоноармійців одей лише лан підготували“ і рука сіпнулася в

бик, окресливши лан, де вже стояли стайками копи лише першої сотні", а ви, бач, он скільки зробили" за цими словами вже обидві руки майнули на лани, розходячись колом. „Куди там: здорово нашу роботу вперед посунули. Щоб нам таку армію робітників, то за тиждень з усією роботою впораємось" впевнено скінчив. „Так, так" енергійно підтвердили всі бригадири, розпалюючи цигарки. „Отож треба вірити в непереможну силу та завзятість Червоної Армії" відказує посміхаючись комісар. Розмови точилися про комбайни, господарські успіхи, досягнення, хиби, що впертими зусиллями перемагаються, про вдячний і добірний врожай. Розповідаючи, герої соціалістичних ланів не казали про особисту героїку. „Ми вирішили, ми дістали, ми спромоглися". Досягнення здобуто спільним зусиллям та впертістю всього працівного колективу радгоспу... Обвітрені обличчя та засмажено потертий одяг сам розповідав наочно, красномовно і переконливо про те, що над бригадами не раз проносились негоди, мряка, віхола, курява й спека. Комісар доброзичливо поглядає на бригадирів, і його завжди суворо—енергійне задумливе лице стало м'якшим і, всміхаючись куточками очей і вуст, він розпитує про все, виявляючи неабияке розуміння процесів хліборобства. Його також непокоїть, чи гожа для коней полова, коли оброблено стиглу ниву комбайном. Як кіннотчик Червоних загонів нашого славного минулого, він уболіває за улюбленими кіньми. Комбат „взяв в роботу" бригадира і докоряє йому за ті хиби, що є в радгоспі. Бригадир згоджується, але всеж вперто відстоює честь свого ще молодого господарства і щиро обіцяє все виправити. „Коли знов прийдете" хитро всміхаючись, каже він, „то вже цих хиб не буде". Сурмлять на обід. Забрызкотіли казанки і на команду „ставай" звично і швидко шикуються лави, і за хвилину щедрий ківш повара починає стрибати по блискучих казанках. Після роботи їжа смачна і гарна; ложки червоними срібно-білими іскрами поблискують на сонці в жвавих руках.

Стоптане коло стерні дуже мальовниче. То поодинокі, то групами, поскидавши сорочки, бійці віддають у владу невичерпано-гарячого липневого сонця загорілі здорові тіла. Піт рясними краплинами стікає з жвавих веселих облич. Вишиковані похідні кухні кінчають вихлюпувати з себе страву, а одалік стоять, похрумуючи „прод-фураж", коні, нетерпляче стукаючи стрункими ногами, сподівану від багатьох ударів, землю. Гомін не вщухає. Роз'єднані під час роботи на бригади, бійці тепер надолужують. Між ложкою незаспокойливо спішають виговоритись про здобуті під час роботи перемоги та досягнення. Деякі повитягали бльокноти й похапливо занотовують цифри, спостереження і висновки. Занотовують все, що вони відчували в процесі сьогоднішньої праці. Це військори, що завжди озброєні олівцями, гострими і чутливими. Завтра газета буде вщерть повна вражень про копи, бригади, збудить нові заклики, радісно розповідатиме про героїв. На шпальтах будуть переможно шикуватись рої, що найкраще оволоділи темпами на соняч-

них гонах золотої пшениці. Не забудуть уважні і чутливі сторінки тих, що плентались у хвості, бо люблять вітати перемоги і дуже суворі до ледарів, непримирені з нехлюями, що відстають від буйно-молодого, невтомного червоноармійського натиску. Та мабуть сьогодні немає таких. Навіть відомий батальйонний ледар Лимар з гордовитим задоволенням слухає розмови, що бригада, в якій він працював, здобула кращих наслідків. Йому немов соромно й ніяково, наче не віриться, що він сьогодні йде в перших шерехах. Невеликий сухорлявий перемінник, підбгавши під себе по турецькому ноги і розмахуючи ложкою, кричить до сусідньої групи... "Ванько мені каже: чотирнадцять, а я йому—ні, дайш п'ятнадцять. На тому й вирішили. Як узались за роботу, аж курява розлягається. А отой товстун Микола просто потом вмивається і пхитить, як паротяг під гору. А всеж так шпарив, що й мене заганяв... На тобі ще пів казанка, щось не подужав я". Сухорлявий любовно ляскає долонею по червоно-брунастій спині свого товариша Миколу і доливає йому казанок. З другої групи чути голосистий регіт: "Я кричу: Петре, он дивись до тебе заець біжить, а він не встиг і обернутись, як заець йому з переляку під ноги. Так Петро зопалу як теплється на стерню, та за чийсь чоботи, що лежали-хап, а лицем у пил.

Підвівся... не обличчя—якась попеляста маска, лише очима блимає. Роздивився, аж воно чоботи в руках. А заець вже між копами зник..." Ха-ха-ха... го-го... гучним регетом вкриваються слова оповідача.

Збоку поважно засідає "міжвідомча" бригада і констатує наслідки соцзмагання. За хвилину до свого рою біжить Моторний і, розмахуючи руками, надхнено кричить: "ура! наша бригада веде перід... з перевищенням... працювали-во". І великий палець випинається гордовито до верху. "Ура... уррраа!!!" радісно підхоплює рій.

Поволі гамір вщухає... Сигнал кличе до відпочинку. Комісар і комбат турботливо обговорюють плян повороту до таборів. "Кухні в дорогу налити свіжою водою" чути наказ комбата... "Оце правильно" шепче Моторний, кліпаючи від сонця віями та простягаючись на шинелі— "В дорозі вода потрібна".

Сонце стрибнуло нижче, але ще розпечене, мов у горні залізо, розливає жагучу повільно і смажить спокійно дихаючі груди бійців. Швидко пролітає година. Голосистий клярнет хльоскає по задушливому повітрі кличним підйомом. Швидко вишикуються. Освіжені відпочинком обличчя уважно слухають коротке повідомлення комісара про наслідки роботи. Бригадир радгоспу з незвички балакати, затинаючись, широко дякує і, закінчуючи повторює декілька раз "спасибі, товариші червоноармійці" і в радісному захваті підкидає кашкета. У відповідь з сотень грудей гремить— "Служим трудовому народові...".

"В похідну колону шикуйсь—кроком руш"... гостро летить команда, і передня лава, гнучко кинувши ліву ногу вперед, вирушає на шлях.

Сотня за сотнею, батальйон під мідяно-дзвінкий марш минає
золотисті стайки кіп, спрацьовані власними руками.

...Радистів червоних
Крицеві загони
Крицеві підуть до мети.
Їх хвилі магнетні
Летять чітким ритмом
Аж ген у далекі
Світи“.

Розлягається радгоспівськими ланами нестримно-бадьорий спів.

Коли липневий вечір сповив привітні таборіві тополі темною за-
слоною, бійці радисти після двадцяти п'яти кілометрового переходу
розходились по наметах...

А Моторний, солодко простягаючись на ліжку, мовив сусіді:
„Миколо! давши темпи на Ворошилівському суботнику, дайoš пе-
ревиконання бойового пляну“. Великий палець руки знов випнувся
до верху, та Моторний вже не доказав свого улюбленого „во“, бо
вії зімкнулися, і міцний сон дружньо охопив намети.

На лінійках шуміли зелені тополі, а біля пірамід пильно вди-
влявся в темряву літньої ночі вартовий.

Чугуїв-табори. Радбат, 25 липня 1931 року.

НАША ТРИБУНА

МИХАЙЛО ПЕРЕЯСЛОВЕЦЬ

ОДКРИТИЙ ЛИСТ ДО МАРАТА АНДРУЩЕНКА

ДОРОГИЙ товаришу! Прочитав оце Вашу збірку поезій „Цвітуть жита“ і не можу не написати Вам листа. Увели в спокусу: строката обкладинка, хороша назва, солідність видавництва (ЛІМ), рік видання (1931) і молодий невідомий автор. Признаюся: я „запоєм“ прочитав ці 34 сторінки, — і від рядка до рядка, із сторінки на сторінку збільшувалася тривога за Вас, Марате Андрущенко, зростало глухе обурення проти Лім'у та редакцій наших літературних журналів, що не приділяли до останнього часу достатньої уваги творчості початківців.

Уже пройшло чимало часу, як розпочався заклик ударників до літератури, і ми сподівалися знайти у Вашій збірочці нові, свіжі, незатерті образи тих великих процесів реконструкції сільського господарства, що переводяться зараз на терені соціалістичної України, відчуті такт і темп праці ударників соціалістичних ланів, радість перемоги над класовим ворогом, побачити краплини гарячого поту на обличчі справжнього колективіста. Погоджуємось: вимоги ці, чи вірніші сподіванки, можливо, перебільшені. Але те, що зустрінули ми у Ваших віршах, вразило нас неймовірно. На 26 сторінці Ви пишете:

Я хотів, щоб мені єгиптянка
Заіграла на арфу свою,
Як іграла смуглява циганка
На гітару про буряну юнь.

Дата 1930. Що це, товаришу Марате?! Та вас ще до певної міри можна якось виправдати: впливи занепадників, недосвідченість, молодість, Оржиця тощо. Але якої б треба „заіграти“ тому рецензентові Лім'у, що дав позитивну оцінку нашому рукопису і тому редакторові, що ухвалив його до друку. У вірші вашому „Я ніколи айстрам не заплачу“ така строфа.

Виріс юний цукрокомбінат.
Там де тирса вчора шелестіла.
Виріс я — Андрущенко Марат
І дивлюсь на поле спіле.

Ми не знаємо, якого ви зросту, як на жаль, не знаємо, де ви працюєте на сьогодні. Перегортаємо сторінки віршів і зважуємо: чи ви людина надто наївна, чи з породи „хитрих хохлів“ (схиляємось скоріш до першого). Таку ділему поставив перед нами останній вірш збірки, що має досить відповідальну назву: „Українським Єсенінім — деяким поетам занепадникам“. Невже ви, товаришу Андрущенко, і зараз не відчуваєте, що ваша збірка на добру половину Єсененськи-занепадницька, а на другу половину патосно-порожня. Вірш, де Єгиптянка, Ви розпочинаєте:

Аталейо моя, аталейо,
Пакка пальма тропічних країв.
Я б хотів зараз ночі цієї
Милуватись на коси твої...

Це ж рабське наслідування відомим рядкам Єсеніна: Шагане ти моя Шагане. І який ви вибагливий; на-біса Вам оця тропічна пальма з косами, коли під руками є краща розвага:

.. А моя кароока шатенка,
Мені гладять рукою чоло.

„Оригінальні“ тут і Ваші погляди на завдання поезії за доби реконструкції: оспівувати волошки та кохану смугляву шатенку. Яка убогість, короткозорість, яке нерозуміння завдань поезії, тов. Марате, хоч ви й запевняєте, що вже виросли. Вірш „Про себе“ Ви розпочинаєте так:

Я і сам не зумію збагнути:
чому часто стаю Косяченком
або просто наївним панфутом,
що клене солов'ї й місяченька.

А треба, ой як треба збагнути, що Ви надто некритично наслідуєте Косяченка. Це ми виразно побачили з першого вашого віршу „Цвітуть жита“, де ви на одній сторінці аж три рази вжили епітет — золотий. Повірите, ваш патрон навіть у „Вибраних поезіях“ (теж ЛІМ і теж 1931) труснув цим словом 22 рази, а ви тільки 13. Дуже добре, що ви другого поетичного штандарту Косяченка — Коня з копитами — вжили тільки два рази і дуже невдало. 1. „Паротяг в залізні копита тарабаниць, розпустивши гриви (?)“ (ст. 24) і 2. „і рало в гроб загнав залізний кінь“ (ст. 32). Та ще краще, що ви Косяченка зримували з місяченьком, а не з молодиком: у нього, бачте, молодик розтинає гострим рогом геть усе, що зустрінеється йому на дорозі. Не вірте, товаришу й тим Шурам, які запевняють, що ви такий голубий, як Сосюра. Це ж вони винні в тому, що пошили вас у знаменитого поета, який, повіривши їм, необдуманно видав нещасливу збілочку поезій. І ще прошу вас: не „моліться до камелій в одчаї“, не співайте про роз'ятрені рани, як не роздмухуйте знечев'я у серці „урагану“, у грудях „тайфуну“, тікайте подалі від „едему“: це все речі небезпечні. Так само не

шкодуйте, а радійте, що „в цей момент уже я не Сосюра, не по-
глажу рукою колін“ (ст. 23). В поезії „Мої літа“ ви говорите так:

Приймаю тракторів поради,
Сприймаю посміх дорогий
Очей найближчої подруги,

Мов цвіт прекрасних хризантем..
Мої літа прийшли в едем
Нової ери вже не другі.

А далі вже надмірне, нічим не виправдане, самохвальство:

Я перший, перший, перший я
Поет неспіваних комбайнів.

Людину судят не по тому, що вона думає про себе...

Запевняємо вас, товаришу Марате: тут Ви не тільки не перший,
а навіть не останній, — навіть не нуль: тут ви величина від'ємна.

Радимо вам на краще: до того часу, покінь ви не научитесь
пристойно писати про все знайоме вам змалечку, облиште зовсім
поза своєю творчою увагою речі, яких ви добре або й зовсім не
знаєте, зокрема й комбайн. Це зроблять далеко краще за Вас ті
ударники соціалістичних ланів, що не тільки добре обізнані з ком-
байном, але й повністю усвідомили його роль в реконструкції так
сільського господарства, як і психіки колгоспника. Вони не будуть
так настирливо претендувати на першість, але й не будуть (в цьому
ми глибоко переконані) останніми, — тим наче поетичними нулями.

Турбує нас і те, що Ваші молоді літа „горять космічно, кару-
селі“ надто неорганізовано і нерозумно.

Невдалі, нечіткі, надумані і тому порожньо-батьорі у вас вірші
про комсомол.

„Будьмо як Роза, червоної
Юнки завязі — вперед
Крешуть огнями колони
в новий етап — новий рейд. (ст. 15)

Або:

ми такі неблаганні,
юні ми такі,
травень хлопа стягами
і на грудях — „KIM“,

Краще б ви показали, що „KIM“ цвіте не тільки на грудях,
але і в грудях комсомольців.

„Комсомольські жнива“ це скорше пародія

Гадю, бачиш ти поля,
Золоті, красиві.
Бачиш руна ти здаля,
бачиш наші ниви.

Що це за руна у жнива на полі невідомо.

Так красиво на снопях
тут одпочивати...
Ох, і гарно ж на полях
вкупі працювати.

Ох, як же погано ви агітуєте за колективізацію. Ніяк не віриться, що ці рядки написало перо колишнього наймита - пастуха: такі вони „карамельно-красиві“ та невдалі.

Іще нас дуже лякає, товаришу Андрущенко, ваша надмірна неохайність у поводженні зі словом, погане знання української мови: неоправдані синтаксичні звороти, великий поетичний несмак. У вас осівню бувають хуртовини (ст. 9), сніг падає на землю трояндами (ст. 10), місяць сіє пурпуровий блиск (ст. 18), вітровіння лютує, за селом якісь заграви тління (ст. 31): вітряки у вас голубі, клярнети строкаті (ст. 33) шлях співає дротоми телефону (ст. 32) тощо.

Індустрія у вас теж безкровна, анемічна.

Ви чуєте красу творінь.
Яка величність — індустрія.
Цвітуть (!) ристовання вгорі.
робочих здійснюється мрія.

Де ж тут поезія?

Не пишть ніколи і таких напомажених староттям рядків:

Мої літа в букавій піні,
Мов легіт лебедів органий,
Мов грає хто на піяніно
Пісні, занадто ураганні (ст. 31)

І таких:

Я ніколи айстрам не заплачу,
айстрам білим-лебединий пух,
бо весиу фіялкову побачив
і свою червону путь (ст. 29).

Хай плачуть і пишуть в такому тоні тендітні панночки добре забезпечених службовців цукротресту; молодому, колишньому, наймитові ще не до лица, як не до лица оці колосочки, проміннячко, сонечко.

Ви ще молодий, напевно не удівець, а вже журетеся за вдовою заніженою, переспівуючи Олеся.

На серці-радість голуба,
як даєт степів за далиною...
Моя заніжена журба
Пішла від дум кудись вдовою.

Коли була повернуться, женить у тришії подібних заніжених удов, хай вони навіки йдуть кудись інде.

Серйозну, важливу і свіжу тему колгоспівських жнив („Золочений парад“) ви ущент зіпсували нежиттєвою „красивістю“

Цвіте серпена акварель
моїх золочених парадів,
мов золотавий імортель
Новим далам на буйну радість,

Гарячим залізом треба випікати оцю сусальну позолоту з поезії реконструктивної доби. Ви механічно переносити образи із одного

віршу до другого, знову йдучи за практикою Косяченка та Сосюри.
Та й образи ці не дуже вдалі.

Живарка скоро крилами своїми
Житам зачесає коси золоті

Це у першому вірші — „Цвітуть жита“. А в „Золоченому параді“ через сторінку знову читаємо.

Живарка коси золоті
Зацісує пшениці стиглій,

Мов мати молодій дочці,
Такій блондинці жартівливій

Лист наш дуже розтягнувся, проте мусимо процитувати ще одне місце.

На 2, стор. Ви пишете:

Не печу картоплі на полях.
Як колись було з товаришами.
Краю мій, червоний автошлях
Оспіваю юнь твою віршами.

Зрозумійте, тов. Андрущенко, що такими віршами не можна оспівати навіть юне, а тим паче сьогоднішнє колгоспне село, боротьбу за поліпшення урожаю, за свиню, ліквідацію глитаїні як класи, знищення бур'янів, перехід до вищих щаблів колективного господарства. Щоби бути справжнім пролетарським чи пролетарсько-колгоспним поетом треба в першу чергу вибороти собі чіткий пролетарський світогляд, опанувати методу діалектичного матеріалізму в поезії. Ясна річ, що Шульга - Шульженко, Сосюра, Косяченко, колишні панфуті, крім шкоди, тут вам нічого не дадуть. Женіть їх від себе, як непотрібних заніжених удовців. Ви пишете у віршах, що хочете бути стійким, як Еллан. Саме твердості, стійкості Вам бракує, і саме їх ви можете набути, уважно студіюючи творчість Еллана. До цього часу у Вас захоплення Елланом, Чумаком було декларативного порядку.

Бачимо, що наш лист вийшов надто суворим. Та зрозумійте, товаришу, що це не зубоскальство класового ворога і цькування початківця. Навпаки нами керувало якнайщиріше бажання застергти вас (і тисячі подібних вам початківців) від того хибного шляху, на якому ви стоїте і яким простуєте, підтримувані нерозсудливими „друзями“.

Зрозумійте, усвідомте, тов. Андрущенко, що видання вашої збірки це неприпустима помилка, гріх нерозважної молодості. Подгодьтесь, що $\frac{4}{5}$ ваших віршів на сьогодні треба перекреслити і написати замість них нові, гідні третього вирішального року п'ятирічки.

Доведіть на ділі, що ви прийшли до літератури не з наміром похалтурить, а взяти органічну участь у творенні великого мистецтва більшовизму. Чекаємо.

КРИТИЧНІ НОТАТКИ

Ол. Ведмиський "Вугіль". Збірка поезій В-во "Плужанин", Харків 1931 р. стор. 92. Тир. 3000. Ц. 90 коп.

Поетичний шлях О. Ведмиського відкривається низкою поезій, видрукованих року 1923 в Придуді в збірці трьох (Ведмиського, Хоменка, Станка) "Під загрозою повстань". Поетична продукція О. Ведмиського, вміщена в цій збірці, стосується 1921-23 років; написана вона під найрізноманітнішими впливами (Чупринки, Савченка, Тичини, Сосюри, Полушки і т. ін.), насичена космічними елементами та вишуканою лексикою. Коряк, рецензуючи збірку, писав, що О. Ведмиський — поет дуже галасливий, непосидючий, намагається виймати ритм сучасності і часом підходить до нього, але за гучною фразою губить дрібку широкого почуття.

Рoku 1924 О. Ведмиський вступав до спілки письменників "Плуг", який (Плуг) і визначив ідеологічне та творче спрямування поета. Останні роки О. В., виступаючи переважно як поет (хоч він працює над творами іншого ґатунку), дав нам дві збірки поезій: "Шумлять Тополи", — "Плужанин" 1927 р. (27 поезій) й "Покуси" ДВОУ. 1928 р. Літературна критика зустріла останні збірки різко: одні писали, що "зміст поезій О. Ведмиського ідеологічно-витриманий, але вони не художні". Інші заперечували за ними будь які якості. З нашого погляду останні збірки ліричного доробку О. В. не знайшли вчасно належної оцінки так з кількісного, як і якісного погляду. Критичних висловлювань було мало, а ті, що були, носили досить загальний характер. Що було позитивного й негативного в попередніх двох збірках поетичної продукції О. Ведмиського відзначимо в іншому місці, зараз же зголосимо ті позиції, з яких розглядатимемо третю збірку поезій О. Ведмиського "Вугіль", що безперечно становить новий етап у ліричному надбанні автора.

На нинішньому етапі соціалістичного будівництва, тільки той гідний звання пролетарсько-когоспного письменника, чия художня творчість активно допомагає справі соціалістичної реконструкції нашого господарства, мобілізує маси на боротьбу за соціалістичні пляни, за соціалістичні темпи. Це єдино-правильний критерій оцінки вартості художніх творів.

Як же в світлі цього мірила виглядає збірка "Вугіль"? Чи витримує вона цей критерій? Чи відчуваємо ми пульс сучасного села в ній? Чи відтворює вона складні процеси класової боротьби на селі? Чи подає він сучасне бойове село, що рве пута дрібнобазисного господарства, ліквідує куркуля як класу на базі суцільної колективізації, будує соціалістичні форми сільського господарства і т. ін.? Збірка поезій "Вугіль" містить 28 поезій: з них п'ять датовано 1928 роком, 14—1929 р. і 9—1930. Крім того, в збірці вміщено поему "Кривава печатка" (з подій 1905 року), датовану 1926 роком.

Тематично-ідейний діапазон збірки "Вугіль" досить великий і де вигідно різнить її проти двох попередніх збірок нашого автора, що в цілому характеристичні своїм примітивізмом, споглядальністю, пасивістичним естетизмом, старими одноманітними метрами та ритмами (сонетом), а також вишуканою інтелігентською лексикою. Але вже в цих двох збірках автор намагається перебороти ці хибні, хоч якісні ефекти цих спроб і прямувань яскраво виявився тільки в останній збірці, що й є за об'єкт нашої рецензії.

Рецензент журналу "Критика" Ю. Ясен писав про збірку, що вона є досить повнозвучний відгук поета на нашу будівничу добу реконструкції. Ця характеристика правдива... але стосується, з нашого погляду, не до всієї збірки, а тих лише поезій, що позначені 1930 р. Дійсно, кожен, хто читав поезії, позначені 1930 р., скаже, що вони написані на сучасну, бойову, актуальну тематику, що в них підбито сучасні процеси села, що в них відчувається ритм нашого творчого життя. Поет нам показав колективізацію, ліквідацію куркульні як класи, першу більшовицьку весну ("Більшовицька весна") ролю машинізації в сільському господарстві ("Комбайн", "Металь і нафта"), ролю робітничих бригад як організаторів і керівників соціалістичного процесу села, вагання відсталих незаможників та середняків.

— Куди іти? Тут закляки відважних,
Що вже давно зіткали колектив,

І глум ворожих сил ще вперто важить
 На лід роз'ятрених межею нив.
 — Куди іти? Бо далі так неможна:
 Земля в знемозі піриєм сичить...
 І бродять мислі на селі тривожно,
 Кричать над стріхами, немов сичі..."

Розбиті надії ворога-куркуля, роботу зелених фабрик, свинарську артілю, що в ній розв'язується проблема м'яса („Калиновий Міст“) роботу ударників („Ударником“) — от проблеми, що їх зачеплено в збірці Ведмідького.

Автор в цих поезіях не лякує дійсності, не замазує труднощів, протиріч, не впадає в песимізм чи казенний оптимізм.

У автора ми бачимо настановлення на художність відбиття процесів нашої дійсності, а не особистих переживань:

„Не про сиві часи над озерами чар
 Не про руту, коханням заллату —
 А про нашу добу, що гаряча як жар,
 І про зелень холодну, про м'яту...“

Ці безперечні позитивні ознаки збірки, які, ознаки, почалися ще 1929 р., але викристалізувалися тільки в поезіях наступного року. За межу перелому ми беремо 1928-9 рік тому, що в поезіях написаних в ці роки поруч з ідеологічно чітким і політично загостреними („Водограї“, „Ялта“, „Берези“, „Галичині“) ми бачимо ідеологічно нечіткі поезії, поезії, що носять на собі тіню „об'єктивної лірики“ („Житий блиск“, „Жита двігуть“, „Асканія Нова“, „Пороги“, „Залізних слів“, „Тростянець“, „Ланцюг із рук“ і навіть в цікаві вірші „Вугіль“, трапляються такі, що їх тільки іноді прикрито революційними „квітівками“ („Шевченків дуб“, „Китаянка“, тощо). Ритму доби майже у всіх поезіях, позначених 1928-29 роками, немає; вони (поезії) статичні, написані не на актуальну тематику й виявляють споглядальне ставлення автора до дійсності.

О. Ведмідький — поет думки: емоційна насиченість його поезій невелика, невисока. Ця його характеристична особливість, як поета-раціоналіста що дає можливість йому творити філософські поезії. Найяскравішим з цього погляду прикладом є дика його поезія „Вугіль“, в якому автор мав на меті подати історію основних енергетичних джерел й могутню роль енергетичної сили в суспільних історичних формаціях.

А над усім-пова, людина, —
 Конструктор вільний і владар...
 То їй про труд гудуть машини.
 Вона — творець, вона — вугляр..."

Задум циклу поезій „Вугіль“ оригінальний, проте філософії цього циклу бракує конкретності й загостреної партійності. Поема „Кривавя печать“, що побудована на дійсних фактах класової боротьби 1905 р. робітників чавуно-ливарних майстерень Прилуччини, характеристична для автора, як документ його поетичної тематики, інтересу, спрямованості. Автор в поемі зробив правильну розстановку класових сил в революцію 1905 р. показав зв'язок робітничого руху з бідним селянством, відобразив диференціацію села, але основні постаті окреслив схематично.

Поворот О. Ведмідького до нової соціалістичної тематики обумовив і нову форму, нові художні засоби. О. Ведмідький це відчув, зрозумів, бо інакше не писав би, не скаржився —

„Немає слів, немає фарб і тонів,
 Щоб передати цей весняний порив,
 Коли життя відкрило всі затокі,
 Й чути лилось потоком бурних завив...“
 („Більшовицька Весна“)

Цю строфу автор повторює двічі, видимо для того, щоб підкреслити неминучість потреби нових „фарб і тонів“ виображення складних і суперечних процесів, або, як автор каже, кривавих протиріч-сучасності. Доказом того, що автор дійсно усвідомив непридатність старих форм, може бути хоч би той факт, що автор усі поезії, написані 1930 року, не подав в формі сонету, яку він так культивував, не пересипав своїх поезій рафінованою лексикою.

Які ж висновки? Як видно з усього попереднього, О. Ведміцький має право носити на нинішньому етапі ім'я пролетарсько-колгоспного письменника. Поезії збірки „Вугіль“, позначені 1930 роком, змістом, тематикою й художніми засобами в новий етап, що його треба продовжувати авторіві. Лексика поезій 1930 р. відбиває реалістичне стилеве спрямування — це теж позитивна ознака, яку треба авторіві розвивати. Проте, вдало продовжувати позитивні поетичні досягнення автор зможе лише тоді, коли ще глибше опанує маркс-ленінську методу, яка остаточно позбавить його поезії від решток минулого й перейденого схематизму, примітивізму, неуваги до класового показу людини, від спогадальності, статичності; перекує художні засоби в напрямку художньої простоти і яскравості художнього вислову.

П. Бульба

„Збірник Радянсько-німецьких творів“ („Sammlung sowjet deutscher Dichtung“) 205 ст. ц. 2 карб. ДВОУ. ЛІМ.

Що становить собою цей збірник?

Насамперед книжку видано загалом акуратно так редакційно, як і технічно. До хиб треба віднести тільки те, що обгортку зроблено малохудожньо та її слід було б зробити не з такого вже тонкого паперу; шрифт увесь латинський, дуже ясний, чіткий — проте стомляюче-одноманітний: корпус від початку до кінця, а можна було б варіювати шрифти. Ціна 2 карб. також не „колгоспна“, а колгоспник — наш основний читач.

До збірника додано гарну передмову молодого німецького письменника тов. Шелленберга, одного з співаторів збірника й упорядника його.

За жанрами збірник містить 28 віршів і 20 прозових речей, серед них 5 віршів у прозі. Із драматичної літератури хоча б уривків іа п'єс немає, як немає нічого з дитячої художньої літератури. Це хибя збірника. Ще більша хибя збірника та, що він обіймає тільки 7 авторів. За соціальним станом всі вони службовці. Походженням один робітник, шість селян. Літстаж всіх від двох до шести, крім одного, що почав друкувати ще до революції.

Переходячи до розгляду цілого збірника, треба дати коротеньку аналіз, вміщених в ньому творів, кожного з семи авторів зокрема. Хибною упорядника є те, що він не дав бодай найкоротших відомостей про авторів та їхню творчість взагалі.

Д. Шелленберг. З його творів в збірникові вміщено шість віршів та три прозових речі. Темі віршів: „Перед турпіром“ — пропаганда спорту фізичного та ідеологічного для знищення владних-реакціонерів сла та світового капіталізму. Хибя віршу — алегоризм, не завжди приступний масовому читачеві. „Куркуль Лібкнехт“ — присвячено революційній боротьбі КІМ'у. „Випадок у стайні“ — гумористичний вірш про те, як ледар-конюх за недоречний жарт був покараний справною дояркою на радість коней, що його знаважав конюх. Вірш не становить великої цінності. „Осінь“ — заклик до осені, до радісної праці. „Новий сілський учитель“ і „Трійка“ показують радянського вчителя, що працює по всіх галузях роботи на селі на користь радянщини, а також чесну і безкорисну роботу послівтрійки при сілській. Всі вірші тов. Шелленберга ідеологічно витримані; за винятком зазначених вище хиб належать до кращих зразків радянської німецької поезії.

Його три оповідання є окремі розділи із першої частини (що вийшла друком) незакінченого роману „Спрагла земля“.

Оповідання з великою художністю яскраво й конкретно малюють класову боротьбу навколо колективізації. Книжка, з якої взято оповідання, має гарні відгуки критики і, не зважаючи на окремі хибі (герой Куїстман політично не досить сильна постать, натуралізм автор Інокли пересолов, наближаючись

в трактуванні сексуальних питань до порнографії і т. ін.). Мимо цього книжка все ж є одна з кращих, створених нашими німецькими письменниками за революції.

Г. Флют (Алюфт). Троє оповідань і сім віршів. Тематика оповідань: „Гасан Мемет“, „Дядя Мендель Гройсман“ і „Наймити“ — окремі розділи із надрукованого під заголовком „Іскри Жовтля“ — збірника оповідань з життя німців-колоністів. Перші двоє оповідань не становлять особливої літературної цінності. Гарне оповідання „Наймити“. З семи віршів — п'ять гумористичних антиреалістичних; два вірші на тему 1. Травня належать до кращих зразків нашої німецької пролетарської поезії.

Г. Бранд — 9 оповідань, з них 5 віршів у прозі. Темі: „Шнейдер Крезю“, „Про сні та сновидця“, „З того берега“, „Донбас“, „Старт“, „Пятирічка“, „Етика або бінокль“, „Місце Ігріду нашого дитинства“ та „Чужий гість“. Бранд — гарний стиліст, а його речі багаті динамікою, образівністю, багатий кольорит зарисовуваних об'єктів; але поруч з цим, у нього є бундючність мови, абстрактність думки — основна думка інколи зовсім незрозуміла; недоговореність у окремих зачеплених питаннях і т. ін. Загалом творчість Бранда малоприступна для нашої основної читавської маси — колгоспників.

Г. Гансман — 6 віршів — гімни новому соціалістичному селу. Два вірші: „В утечі“ та „Умираючому лошаці“ високохудожні, як і вся поезія Гансмана, мають, правда, ту ідеологічну хибу, що закликають до втечі з села „до міста над морем“; другий занадто алегоричний. В останньому вірші Гансмана поруч з віршами Шеленберга і Флюкта належать до кращих в нашій поезії.

Фр. Бах — 7 антиреалістичних віршів гарних змістом і гумором, але написаних старою віршовою формою.

Г. Бахмани — 5 побутових сатир, повних гарного гумору, але хибних на те, що вони насамперед, аполітичні, а подруге — написані одностовно з швабських говірок, досить арозумілою для тих, що говорять іншими говірками; для них сатира Бахмана втрачає виховне значіння, яке через аполітичність і так незначне. До того, в Г. Бахмана є далеко кращі речі, що їх можна було б умістити до збірника.

Г. Завацький і 2 вірші: „В кузні“ й „Пісня червоного пілота“ не становлять літературної цінності.

Із сказаного видно, що значна частина матеріалу малопізна, і було б вигідніше заступити його кращим матеріалом низки інших молодих німецьких письменників.

Загалом, за винятком зазначених вище хиб, антагонізм в цілому треба вважати за ідеологічно витриманим; в ній є багато цінного матеріалу, і її можна рекомендувати так для читання німецьким трудящим масам, як і для перекладу кращих речей іншими мовами.

Граубарт

Яв. Ясько-Мошківський. Дмитро Жук. Оповідання. Масова Худож. бібліотека. 1931 р. 39 стор. 10 коп. Конкретне віднесення Ідей соціалістичної перебудови села через художньообразові засоби, щоб цим викликати конкретні емоції в пролетарського читача, що спрямовують і закликають його до будівництва соціалізму в Країні Рад, — на сьогодні є бойове завдання художньої літератури. Нечувані теми зростання колгоспів, роки суцільної колективізації й ліквідації гнітливих, як каляси — відкриває в художній літературі нові, історичні сторінки, де виразно виступає нова людина героїчних днів — колгоспник.

„Література безпосередньо йде до нас, — говорить тов. Скрипник на з'їзді літературної „Плуг“, — до сотень, тисяч і мільйонів читачів, безпосередньо на них впливає, бере безпосередню участь у житті, у вихованні нових кадрів трудящої людності, у піднесенні їх працездатності, життєздатності й бадьорості.“

Автор оповідання „Дмитро Жук“ розповідає про середняка Дмитра Жука, що під впливом куркуля Свирида та попа Гаврила став запеклим ворогом колективізації.

В оповіданні показано всю зброю ворогів радянської влади на селі. Куркульня з попом намагається втягти до своєї організації неземне селянство. Використовуючи релігійність — тертя Дмитра, вони розбивають його сім'ю. Через шакел на дошку Дмитра, що вона „нашкою вже ходить від того... Митька“, останній зі словами: „Геть, суко з хати, щоб і дух твій не смерділ“, „а ідолом зв'язався, суко проклята... Приплід від нього хочеш мати... (стор. 14-15) — викидає з хати,

Бож Митько — комунар. А коли його донька Пріся пішла в комуни, то куркуль Свирид і тут уміло підійшов до Дмитра. „Малював йому життя сите — казкове, уплачуючи сюди комуни, як перешкоду до усього кращого життя, і дочку, що звеселяла б і прикрашувала б подвір'я, коли б не комуна“ (стор. 18). Куркуль видурив у Дмитра коня, збирається видурити й сарайчик. Піп Гаврило доказує Дмитрові, що комуна — це ядро для людей й за це „бог всевишній і всевидящий“ бачить страждання й слюзи й „попускає до часу.“ І Дмитро цю гадючу агітацію сприймає, жорстоко розправляється зі своєю донькою Прісею, що кохається з комунаром Митькою, і йде подпаювати комуни. Дмитро твердив „Бур'я ваші (комунарські — Я.) ниян задуть, а час голод. Комуною гарно тільки горілку пити, а не робити“ (стор. 4).

І коли Дмитро під вікном клібу в комуні чув про життя й досягнення комуни, то тоді тільки почав замислюватися, а туг ще представник з району Заремба допоміг йому остаточно випаутатися з куркульського павутиння. Дмитро викривав в листі до міліції всі „діла“ куркульні. За це останні напали на Дмитра й тяжко поранили. Після одужання Дмитро, середняк, — член комуни. Така соціально-класова спрямованість твору.

Як же автор подає через художні засоби цю ідею?

Образно автор малює куркуля Свирида: „нагадував павука, що, засівши в темному кутку, висмоктує ледве живу, виснажену комашку“ (стор. 19). Контрастами передає лани комунарські та одноосібників смужки. На комунарських полях „вітер перебирає едабні стебла і голубить вусаті колосочки“, а на індивідуальних: „миршавенький хліб, і рясно бовваніли червоно-сині головки будяків“.

Або картина косовиці: „Як мотор аероплану, заревла ритмічними ударами жатки, підрізуючи дебеле стебла достигаючого жита“. З Дмитрової ж нивки чути, як „іржава коса деєнькала об дебелі бур'яни та будяки“ (стор. 6-7).

Автор вдало зв'язав явища природи з настроями героїв. Прикладом, „сніг рве стріху“, „вітер шурляв оберемки снігу, котів їх білими хвилями по полю й засипав очі“ (стор. 23-24). Тоді в Дмитра, що йшов пам'яті комуна: „Догаю низкою пролітали думки. Важким тягарем вони давили скроні, і тоді хотілось крикнути або впасти й заснути“.

Автор подає новий побут, але такі місця, як шлюб Пріси з Митькою подано дуже графаретно й мелодраматично. Але є й великі хитби в оло ідентичні. Автор показав нам комуни, дав відчуття й зрозуміти, що вона існує й там гарно жити, але не показав роботи комуни серед селян. В оловіданні комуна не провадить активної роботи за колективізацію, не провадить боротьби з куркулем. Лише патетично в своїх промовах комунари говорять, що їм живеться гарно, весело й згадують куркулів, як своїх ворогів.

А в боротьбі ж за колективізацію комуні належить чільне місце. Дмитро „перередився“ штучно, хоча в цьому є заслуга уповноваженого тов. Заремби. тільки його, а не організації села. Партійного проводу в колективізації не видно. Комуна попримирнському поставилась до факту образи діда Юхима куркульками та поповичем, хоча всі й знали, що побили діда Юхима вороги — куркулі.

Все таки, твір зрозумілий й переконливий. Читається легко, мова жвава. Хоча комуна подана декларативно, але читач переконалиється, що коалгоспи, комуни показані й доказані своєю перевагою над індивідуальним господарством, що „коалгосп дає вихід селянинові бідачкові й середнякові з нестатків і злиднів“. (т. Сталин).

Мик. Ясько

ХРОНІКА БРИГАДА ЛОЧА- ФУ В ЧУГУЇВСЬКИХ ТАБОРАХ

З 7-го до 20-го липня до Чугуївських таборів виїжджала Лочафівська бригада в складі письменників: Минка В., Ярмоленка А., Мисика В., Ясеного О. та художника Компанієва М.

Бригада мала за завдання призвати ударників Червоної армії до літератури й висвітлити в художніх образах працю та побут Червоної армії.

У процесі роботи перед бригадою стало ще одне завдання: написати інсценівку для Червоноармійського театру.

Насамперед бригада відмовилася від поверхової агітації, від самореklamних виступів, і т. ін., які на даному етапі розвитку пролетарської літератури нічого не дають. А про це приходиться ще говорити, бо бригада як раз була спостерегачем подібної поверхової роботи. Та про це далі.

Кожного письменника було прикріплено до окремої військової частини, де товариш вивчав так життя і працю цілої частини, як і окремих ударників. Так, тов. Мінко працюючи у Н-му артполку, виїжджав з батареєю на стрілянищу, ходив на піші навчання, спостерігав побут, ночуючи в таборі і т. д.

Мусик, вивчаючи роботу зв'язківців, зокрема вивчав ударника-командира чоти т. Копюха. А. Ярмоленко в Н-ському радбати вивчав процеси сприймання на слух і передачу на ключі, як найскладніше в роботі радиста. О. Ясний з культотом ходив на стрілянищу й, крім того, написав інсценівку „Пильнуй“ до інспекторських стрільниць М. Компанцев за вказівками письменників робив зарисовки окремих ударників, а також цілих есцен з червоноармійського життя.

Вчорами т. т. вивчали статут, бо, ніде правди діти, дехто з них не мав, часом, і елементарної уяви про Червону армію.

Особливі труднощі виникли перед т. т., що працювали в спецчастинах. Доводилося, бодай нашиваючи, знайомитися з технікою Червоної армії, щоб можна було відкинутися в процесі навчання.

Надалі дивильним хочафіціям доведеться, перш ніж їхати, підготуватися теоретично, щоб потім не витратити даремно часу в практичній роботі. У частинах т. т. виявили червоноармійців та командирів (переважно військових), що працювали над художніми творами. Щодня виділений від бригади т. Ярмоленко консультував початківців призовників в літературних питаннях. У процесі півторадесятидні роботи вивчено понад 30 письменників-початківців. Серед них особливо треба відзначити поета й нарисиста Захар'єва (радбати), поета Самойлова (полк зв'язку), нарисиста Малкіна (артполк). Призвані початківці об'єдналися в літературний гурток Лочафу при БЧА.

Про творчість ударників Червоної армії треба писати спеціальну статтю: тематика її досить різноманітна, але в основному вона йде про військову техніку і особливо про те, як в лавах Червоної армії виховується нова людина. Щоправда в творчості ударників відбилася й стара література в її гірших зраках, (особливо вплив всеніщини), не вільна творчість ударників й від впливів газетних шаблонів, штучної патетики, ригоритичності. У Лочафівському гурткові їм доведеться ще багато працювати над собою, щоб викоринити шкідливі впливи.

Особливо треба відзначити в роботі призованих — ударників. Так, напр., 19-го липня радбати виїжджав на воронішівський суботник, а 1 серпня радбатиєць Захар'єв надіслав гарного нариса про цей суботник: подібний нарис подав до журналу „Червоний Бовд“ політробітник радбату Трифонов.

Бригада наприкінці провела літвечори, на яких складала звіт за свою роботу, й зробили виступи нові лочафіці. Тепер бригада з своїх матеріалів і матеріалів призовників укладає збірку „Табори“.

Зараз для нас досить ясно, що десяти-двадцять днів перебування в Червоній армії — термін аж занадто малий і для того, щоб написати про Червону армію, і щоб провести призов ударника до літератури. Тим давнішим для нас був приїзд бригади в складі т. т. Калыницького, Ткаченка, Радугіна, Іванченка й Копилека, які за один день гадали зробити й призов, написати твір і укласти збірку.

Пріхавши автом по „середній лінійці“, вони навіно думали, що матеріалу їм досить і для нариса про червоноармійський лікнеп, і про санчастину, й про що хочете.

З таким наїзничством (в прямому сенсі цього слова) треба докінчити, й Лочафові надалі треба прикріпити своїх членів до військових частин на довготривалі терміни, бо тільки в такий спосіб пролетарська література зможе поповнитися загартованими червоноармійськими кадрами, бо тільки в такий спосіб Червона армія справді найде гідне зображення в художній літературі.

А. Ярмоленко

ДОГОВІР

СОЦЗМАГАННЯ ПО-
МІЖ ТРАКТОРИСТОМ ПЕТ-
РОМ ГАРДЕРОМ З РОЗЕНОР-
ТА (МОЛОЧАНСЬКЕ) ТА
ПИСЬМЕННИКОМ В. ФІХТ-
НЕРОМ (ХАРКІВ).

1. Тов. Гардер зобов'язується протягом року через технічну самоосвіту підготуватися на механіка. Для цього тов. Фіхтнер повинен постачати йому відно-відну технічну літературу.

2. Тов. Фіхтнер зобов'язується протягом року написати повість про життя трактористів і роботу МТС. Для допомоги тов. Гардер повинен не менше ніж раз на місяць повідомляти про роботу МТС, роботу своєї бригади, а також про свою ударну роботу.

3. Обидва зобов'язуються завербувати по десять ударників (кожний з своєї галузі п. т. десять ударників-трактористів і десять ударників до літератури).

Договір чинний з 1 серпня 1931 до 1 серпня 1932 року.

ГАРДЕР. ФІХТНЕР

ЛІТЕРАТУРНИЙ РУХ СЕРЕД НІМЦІВ СРСР

За понад тринадцять років існування Радянської влади творів радянських письменників німців видано так мало, що про них—твори і письменників—знає тільки вузьке коло осіб, що непосредно стикаються з німецькими письменниками або випадково читають їхні твори в німецьких часописах чи то літературних збірниках. Широка ж радянська громадськість в тому числі і німці СРСР не знають пролетарсько-колгоспних письменників—німців. Для них сучасні німецькі письменники: Йоганес Бехер, Курт Клебер, Глезер й інші німецькі письменники, більш відомі, бо їх значно більше популяризує радянська преса.

Де причина такого „запіллі“ радянсько-німецьких письменників на чотирнадцятому році Жовтневої Революції? Чи існують вони взагалі? Так, їх є значна кількість, частина з них—зі значним літературним стажем і не малою кількістю творів—на жаль, поки в авторських теках—які складиб не один том. Є навіть, крім низки літгруп, і літгуртків, декілька німецьких секцій при центральних письменницьких організаціях, як наприклад, при СибАПП, в республіці німців Надвожжя і існує вже другий рік і активно працює німецька секція при Центральному Бюрі Всеукраїнської організації пролетарсько-колгоспних письменників „Плауг“. При МАППі німецька секція існувала навіть з 24 року, але скоро розпалась, не найшовши належної уваги і підтримки від МАППу.

Німсекція при Плаугу має щомісячний літературний журнал німецькою мовою—поки єдиний в СРСР. Крім того, при трьох центральних німецьких газетах (в тому числі дві комсомольські і одна районна) регулярно видається літературні сторінки.

Виходить, є німецькі письменники і в СРСР; мають вони свою організацію і органи друку, розгортають також активну організаційну і творчу діяльність, особливо німсекція при Плаугі—і все ж їхні твори слабо проходять в маси трудящих німців. Де ж причина такого ненормального становища? Одна з причин криється в самих німецьких письменниках, які порівняно недавно—німсекція при Плаугі рік тому, інші 31. року—стали організаційно оформлюватись, з великим трудом спихаючи з літературних командних високостей старих спеців буржуазної ідеології, як, наприклад, колишній Завнімдержвидав Ротермель, що писав і друкував—друкар-

ський варстат був в його руках—свої „Революції“ ідеологічно через „яг“; куркульського драматурга Куфеля, що наповнював голодне на сценічну літературу німецьке село шкідливою халтурою; поета співця „доброго старого часу“ Боша й інших.

Подруге—до останнього часу письменники були тільки з службовців, хоч настина з них члени партії, комсомольці і загалом більшість вийшла з найкращого бідняцьких шарів села. Ці письменники, природно, не змогли цілком ідеологічно правильно малювати процеси перебудови соціалістичного господарства й культури.

Портрети—центральні літературні (за винятком Плагу від початку 30. року) не приділяли і досі не приділяють майже цілої уваги літературному рухові серед німців, як наприклад МАПП, при якій німсекція й досі не може воскресити, не вважаючи на наявність у Москві німецьких пролетарських письменників, що примушені були звернутися до Плагу про прийом їх в „українське підданство“. Республіка німців Надвожжя (Німецька республіка з майже німцямиюпним німецьким населенням) тільки 31. року змогла об'єднати в літературній своїх численних пролетарських і колгоспних письменників, хоч ті прозують ще з початку революції. Проте—„краще пізно, ніж ніколи“. КримАПП, Північно-Кавказ. АПП й інші АПП'и, на території обслуговування яких в компанії мали німецького населення, падає об палець не вдарили щоб—сприяти літературному рухові серед німців.

Четверте—педооцінювала німецьку літературу й німецька преса особливо центральна, як „Deutsche Zentral Zeitung“—Москва „Das neu Dorf“ і „Neuland“—Харків, а також більшість районних газет. Так, наприклад, ці органи уперто не тільки не організовують у себе літературних сторінок (як це зробив єдиний центральний орган німецької республіки (Nachrichten) та центральні комсомольські органи в Німреспубліці („Rote Jugend“) і в Харкові (Jungsturm), але вони взагалі нічого не пишуть про німецький літературний рух СРСР.

П'яте—неуважне і часто просто злочинне ставлення до німецьких письменників від окремих видавництв, як, наприклад, німдержвидав, центридави в Москві та Харкові і до того незначна кількість видаваної чи то німецької художньої літератури окремих творів, чи то групи письменників видається ніколи безалберно „по суворинському“ лубково так художньо, як і технічно та редакційно. (Антологія німецьких письменників „Rote Knospen“ у Москві. Збірник віршів Безименського в німецьких перекладах в Німдержвидаві; збірник антирелігійних віршів Флюта в Харкові й інші.)

Авторський гонорар в цілому нижчий, ніж по держвидавах РСФСР та інших республіках, виплачується також більш несправно, ніж в цих видавництвах; розрахунки затягуються ніколи на кілька років (Центридави у Москві). Тільки домогтися частково через вилу німсекції при цих видавництвах, не тільки більш менш повного видання творів, але навіть збірників вибраних творів старих і досвідчених письменників, не кажучи вже про початківців, що не встигли ще вийти на літературне поле. Що до видання альманаху чи антології пролетарських письменників німреспубліки, що була така щедрі до Ротермелета та Куфеля, досі нічого не зробила, Острах повгортної помилки тут, значайно, не може бути виправданням. Центральне видавництво Москви зробило більше: видало збірник перекладних російських віршів і першу антологію німецьких радянських письменників „Rote Knospen“ видало, до речі, всіма сторонами погано, а відтак досі не дочекалось ні критика або хоч рецензії цих збірок.

І тільки 31. року видавництво ЛІМ в Харкові видало першу антологію німецьких письменників. Рецензії про неї подається тут; до речі, рецензію пише один зі співавторів антології, щоб запобігти участі попередників, забути критикую.

Такий стан з німецьким літературним рухом надолі терпіти неможливо. Треба мобілізувати поруч з літературним організаціями й радянську суспільність для швидкої ліквідації прориву в німецькому секторі загально-радянського літературного руху.

Г. ФЛЮТ.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУК.
БІБЛІОТЕКА ХАУ.

Інв. №

Володимир Штангей — На грані. Новела.	5
Василь Нефелін — Викри- ваймо куркульське нутро. Поезії.	28
Володимир Гжицький — Наступ. П'єса.	31
Шаківський — Пісня двад- цяти п'ятисячника.	62
Володимир Холош — Сер- помолотовці. Нарис.	63
Пилип Рудь — Пісня про хліб. Поезії.	68
Захар'єв — На Ворошиловсь- кому. Нарис.	69

Наша трибуна

Михайло Переясла- вець — Відкритий лист до Марата Андрущенко.	76

Критичні нотатки

П. Бульба — Ол. Ведмі- цький. Вугіль.	81
Граубарт — Збірник Радян- сько-німецьких творів.	83
Яєцько — Яєцько-Могилівський — Дмиро Жук.	84
Хроніка.	85

ЗМІСТ № 10

Іван Андрієнко — На Гірській тропі. Роман. Іван Прокуда — 23 години — поезії. Василь Кучер — Повелиця — оповідання. Іван Батрак — Бербан і гвинтівка. Байка. Володимир Гжицький — Наступ — п'єса (закінчення). Покра героїв п'ятирічки. Яків Солодченко. Комбайнерка — нарис. Романко — Літпортрет і показ героїв п'ятирічки — стаття. Наша Трибуна. Петро Гульбанюк — Творчість Петра Вільхового. Критичні нотатки. Андрій Ярмоленко — П. Оровецький, Альошина бригада. С. Матяш — Як, Головка й інші. 92. Василь Битюк — Дорошко. — Переможці степу. Йовтушенко — Іван Бойко Парують землі, Хроніка.

Редколегія

В. Гавриленко, А. Голошко, А. Павів, С. Пилипенко (відповідальний редактор), Ю. Савченко, К. Сторчак, В. Холош, В. Штангей.